

**ÖNERMESEL VE İNANÇSAL GEREKÇELENDİRME AYRIMI VE
İÇSELÇİLİK**

**T.C.
Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Felsefe Anabilim Dalı
Sistemik Felsefe ve Mantık Programı**

Nusret Erdi ELMACI

Danışman: Prof. Dr. Fatih Sultan Mehmet ÖZTÜRK

**Haziran 2018
DENİZLİ**

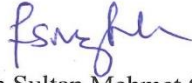
YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Felsefe Anabilim Dalı, Sistematik Felsefe ve Mantık Bilim Dalı öğrencisi Nusret Erdi ELMACI tarafından Prof. Dr. Fatih Sultan Mehmet ÖZTÜRK yönetiminde hazırlanan “**Önermesel ve İnançsal Gerekçeleştirme Ayrımı ve İçselcilik**” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 22.06.2018 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

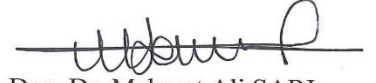
Prof. Dr. Nebil REYHANI

Jüri Başkanı

Prof. Dr. Fatih Sultan Mehmet ÖZTÜRK

Jüri - Danışman

Doç. Dr. Mehmet Ali SARI

Jüri Üyesi

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 29/06/2018 tarih ve 27/06 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet Vefa NALBANT

Enstitü Müdürü

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Nusret Erdi ELMACI

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın yapılmasının amacı çağdaş ve güncel bir tartışma konusunun daha yakından incelenmesi vesilesiyle daha iyi çalışmalara ön ayak olması ve bu alanda şahsım adına daha ileri düzeyde araştırmalar için bir hazırlık görevi görmesidir. Dilimize çevrilmiş veya dilimizde yayınlanmış çok fazla eser olmaması ve konunun kendisinin doğası sebebiyle zorlayıcı ancak fazlasıyla keyif aldığım bir çalışma olmuştur. Bu süreç boyunca sunduğu destek ve yönlendirmeler için danışmanım Prof. Dr. Fatih Sultan Mehmet ÖZTÜRK'e ve gösterdiği büyük sabır örneği için eşim Gözde ELMACI'ya teşekkürlerimi sunarım.

Nusret Erdi ELMACI

ÖZET

ÖNERMESEL VE İNANÇSAL GEREKÇELENİRME AYRIMI VE İÇSELÇİLİK

ELMACI, Nusret Erdi
Yüksek Lisans Tezi
Felsefe Anabilim Dalı
Sistematik Felsefe ve Mantık Programı
Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Fatih Sultan Mehmet ÖZTÜRK

Haziran 2018, VI+95 Sayfa

Çağdaş epistemolojide gerekçelendirme kavramı önermesel ve inançsal gerekçelendirme olarak iki türe ayrılmaktadır. Gerekçelendirmenin bu iki türü arasındaki bağlantının nasıl kurulacağı tartışma konusudur. Destek ilişkisi olarak ifade edilen bu bağlantının gerekçelendirmenin doğasıyla ilgili ileri sürülen içselci ve dışsalci düşüncelerin temellendirmelerinde önemli bir rolü bulunmaktadır. Gerekçelendirmenin doğası hakkında birbirine karşıt iki eğilim olan içselci ve dışsalci teoriler önermesel ve inançsal gerekçelendirme arasındaki ilişki konusunda da birbirlerinden farklı iddialar ileri sürmektedirler.

Bu çalışmanın amacı, önermesel ve inançsal gerekçelendirme arasındaki ayrımın içselcilik ve dışsalcılık tartışmasındaki yerini göstermek ve gerekçelendirmenin iki türü arasındaki bu farklılığın içselciliği destekleyen bir ayrım olduğunu savunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Önermesel Gerekçelendirme, İnançsal Gerekçelendirme, İnanç, İçselcilik, Dışsalcılık.

ABSTRACT

INTERNALISM AND THE DISTINCTION BETWEEN PROPOSITIONAL AND DOXASTIC JUSTIFICATION

ELMACI, Nusret Erdi
Master Thesis
Philosophy Department
Systematic Philosophy and Logic Programme
Adviser of Thesis: Prof. Dr. Fatih Sultan Mehmet ÖZTÜRK

June 2018, VI+95 Pages

In contemporary epistemology, the term justification is used in two senses, namely, propositional and doxastic justification. The issue of how to establish the relationship between these two types of justification has been a matter of dispute. This relationship, which is referred to as the basing relation, plays an important role in grounding of internalist and externalist claims about the nature of justification. Internalism and externalism -the two opposing approaches to the nature of justification- put forward different views as to the relationship between propositional and doxastic justification as well.

The aim of this work is to specify the importance of the distinction between propositional and doxastic justification in the internalism-externalism debate and to argue that the difference between these two types of justification provides support for internalism.

Keywords: Propositional Justification, Doxastic Justification, Belief, Internalism, Externalism.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
SİMGE VE KISALTMALAR	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

EPİSTEMOLOJİ VE BİLGİNİN KLASİK TANIMI

1.1. Epistemolojide Bilgi Kavramı	5
1.1.1. Bilgi ve İnanç Ayrımı	7
1.1.2. Bilginin Tanımı Sorunu	10
1.2. Epistemik Şans ve Doğru İnancın Yetersizliği	13
1.2.1. Bilgi ve Gerekçeleştirme	14

İKİNCİ BÖLÜM

GETTIER PROBLEMİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

2.1. Gettier Problemi	17
2.2. Gettier Problemini Çözme Girişimleri	19
2.2.1. Yanlış Önsav Yaklaşımı.....	20
2.2.2. Nedensel Bağlantı Yaklaşımı.....	22
2.2.3. Sarsılmazlık Yaklaşımı	27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İÇSELÇİLİK-DIŞSALCILIK TARTIŞMASI VE GEREKÇELENDİRME

3.1. İçselcilik ve Dışsalcılık Tartışması	33
3.2. İçselcilik	34
3.2.1. İçselciliğin Destek Aldığı Argümanlar ve Bu Argümanlara Yönelik İtirazlar	37
3.2.1.1. Epistemik Sorumluluk ve Epistemik Erişilebilirlik	38
3.2.1.2. İnançsal Varsayım	40
3.2.1.3. Yeni Kötü İblis Argümanı.....	42
3.3. Dışsalcılık.....	43
3.3.1. Goldman ve Güvenilirlik.....	44
3.3.2. Güvenilirciliğe İtirazlar	46
3.3.2.1. Yeni Kötü İblis Problemi	46
3.3.2.2. Bilinmeyen Güvenilirlik.....	47

3.3.2.3. Genellik Problemi	48
----------------------------------	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÖNERMESEL VE İNANÇSAL GEREKÇELENDİRME

4.1. Önermesel ve İnançsal Gerekçelelendirme Ayrımı	50
4.1.1. Önermesel Gerekçelelendirme	53
4.1.2. İnançsal Gerekçelelendirme	55
4.2. Destek İlişkisi	56

BEŞİNCİ BÖLÜM

DIŞSALCILIKTA ÖNERMESEL VE İNANÇSAL GEREKÇELENDİRME AYRIMI

5.1. Önermesel ve İnançsal Gerekçelelendirme Ayrımının Dışsalıcı Kullanımı	61
5.1.1. Goldman'ın Güvenilircilik Yaklaşımında Önermesel ve İnançsal Gerekçelelendirme	64
5.2. Destek İlişkisinin Kurulmasında Dışsalcılığın Yetersizliği	69

ALTINCI BÖLÜM

İÇSELÇİLİKTE ÖNERMESEL VE İNANÇSAL GEREKÇELENDİRME AYRIMI

6.1. Önermesel ve İnançsal Gerekçelelendirme Ayrımının İçselci Kullanımı	75
6.1.1. Lehrer'de İnanç ve Kabul Etme Ayrımı	79
6.1.2. Bonjour ve Epistemik Sorumluluk	80
6.1.3. Delilcilik	81
6.2. Destek İlişkisinin Kurulmasında İçselciliğin Yeterliliği	83

SONUÇ	88
KAYNAKLAR	92
ÖZGEÇMİŞ	95

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

VD	ve devamı
VB	ve benzeri
BKZ	bakınız

GİRİŞ

Çağdaş epistemolojinin önde gelen tartışma konularından birisi gerekçelendirme kavramının doğası hakkındadır. Bilginin gerekli bir koşulu olarak kabul edilen gerekçelendirmenin doğasının ne olduğuyla ilgili değerlendirmelerin sonucunda, iki tür gerekçelendirme türü olduğu genel bir kabul görmektedir. Önermesel gerekçelendirme ve inançsal (doxastic) gerekçelendirme olarak isimlendirilen bu iki tür arasındaki ayrımı belirleyen unsur, iyi sebeplerin varlığı ile öznenin inancını oluşturması arasındaki ilişkidir. İnancın gerekçeli olması ile gerekçeli inanan arasındaki farklılık olarak da bahsedilebilen gerekçelendirmenin bu iki türüne göre, bir p inancı için özne sebeplere sahiptir dediğimiz zaman, bu önermesel gerekçelendirmeyi işaret etmektedir. Özne inancını gerekçelendirmiştir dediğimizde ise burada kast edilen inançsal gerekçelendirme değildir. Önermesel gerekçelendirme için öznenin iyi sebeplere sahip olması yeterlidir. İnançsal gerekçelendirme için ise genellikle öznenin iyi sebeplere dayanarak inancını gerekçelendirmiş olması anlaşılmaktadır.

Gerekçelendirmenin bu iki türü arasındaki ilişkinin ne olduğu epistemolojide tartışma konusudur. Öznenin epistemik gerekçelendirmeye sahip olması için inançsal gerekçelendirmenin söz konusu olması gerektiği kabul edilmektedir. Fakat inançsal gerekçelendirmenin hangi koşullarda sağlanmış olacağının tespiti bakımından gerekçelendirme teorileri birbirlerinden farklı görüşler ortaya atmaktadırlar. Birbirine zıt konumda olan bu düşüncelerin gerekçelendirme teorilerinin iki karşıt eğilimi olan içselcilik ve dışsalcılık arasındaki karşıtlıkla bağlantılı bir görüş ayrılığı olduğu görülebilmektedir. Önermesel ve inançsal gerekçelendirme arasındaki ilişkinin tespit edilmesine yönelik düşünceler, “destek ilişkisi” problemi olarak ifade edilmektedir. Bu anlamda, destek ilişkisinin kurulmasını belirten anlayışların hem içselcilik hem de dışsalcılık için önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu çalışmanın konusu, iki gerekçelendirme türü arasındaki ayrımın ve aralarındaki ilişkinin içselcilik ve dışsalcılık tartışmasındaki yeri olup, bu ayrımın içselcilik için bir motivasyon kaynağı olduğunu göstermektir.

Bu amaçla gerekçelendirmenin doğasıyla ilgili tartışmanın kaynağını ve temel sorunlarını sergilemek için, öncelikle birinci bölümde bilginin tanımıyla ilgili epistemolojinin temel kabullerinin ve sorunlarının bir açıklaması yapılacaktır. Platon’a tarihlenen bu düşünceleri daha iyi gösterebilmek amacıyla bir tanımın nasıl yapıldığı ve

tanımın gerek ve yeter koşullarının belirlenmesinin yöntemi üzerinde durulacaktır. Konunun yapısına bir hazırlık görevi taşıyan birinci bölümün ardından, bilginin neliği probleminin çağdaş bir sorun olarak kendisini gösterdiği Gettier problemi detaylandırılacaktır. Problemin ortaya çıkardığı sorunu çözebilmek adına öne sürülen teorilerin temel düşünceleri aktararak, içselci ve dışsalci teoriler olarak isimlendirilen karşıtlığın kaynağının ne olduğu açıklanmaya çalışılacaktır.

Böylece üçüncü bölümde içselcilik ve dışsalcılık arasındaki tartışmanın mahiyeti açıklanacaktır. Buna göre içseliliğin en temel tezi, gerekçelendirmeyi sağlayan unsurların bir öznenin bilişsel yapısına içsel olan özellikler olduğudur. Öznenin epistemik bir gerekçelendirme yapabilmesini mümkün kılan şey, öznenin elindeki deliller ve inancı arasındaki ilişkiyi kurabilmesine bağlıdır. Bu nedenle içselciler epistemik sorumluluk, farkındalık ya da öznenin elindeki delillere erişebilirliği gibi kavramlarla ifade edilebilen koşulların gerekçelendirme için gerekli olduğunu savunmaktadır. Dışsalcılık ise en temel anlamıyla bu iddianın reddidir. Dışsalcılara göre bir inancın gerekçelendirilmesi için öznenin elindeki delillerin farkında olması ya da epistemik anlamda bir sorumluluk taşıması gerekmez. Onlara göre inancı bilgiye dönüştüren şey doğruluktur. Bundan dolayı gerekçelendirmenin doğasının inanç ve objektif doğruluk arasındaki ilişkide aranması gerektiğini düşünürler. Çünkü yalnızca iyi nedenler bilgi için epistemik gerekçelendirmeye ilgili durumlardır ve nedenleri iyi yapan şey dışsal faktörlerdir. Bu noktada belirtmeliyiz ki içselcilik ve dışsalcılık tartışması çok geniş bir alana yayılmış bir tartışmadır. Bu çalışma için tartışmanın ilgili yönü gerekçelendirme kavramıyla ilgili teorilerdir. Dolayısıyla üçüncü bölümde içselcilik ve dışsalcılık tartışması özellikle gerekçelendirme sorunu bağlamında açıklanacaktır. Önermesel ve inançsal gerekçelendirme ayrımının önemini anlaşılması için bir alt yapı sağlanmaya çalışılacaktır.

Dördüncü bölümde çalışmanın temel konularından birisi olan önermesel ve inançsal gerekçelendirme ayrımı üzerinde durulacaktır. Gerekçelendirmenin iki türü olarak ifade edilen ayrıma göre bir önermenin gerekçelendirilmesi için iyi sebeplerin varlığı yeterlidir. İnançsal gerekçelendirilmesi için ise öznenin bir önermeye gerçekten inanması yeterli görülmektedir. Fakat epistemik bir gerekçelendirmenin sağlanabilmesi için öznenin inancını iyi sebeplere dayandırarak inanmasının gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu açıdan destek ilişkisi olarak isimlendirilen ilişki iki gerekçelendirme türü arasındaki bağlantının kurulmasıyla ilgilidir. Bağlantının nasıl kurulması gerektiği

ile ilgili ileri sürülen görüşlerin açıklanması amacıyla önermesel gerekçelendirme olarak belirlenen durumlarla inançsal gerekçelendirme olarak ifade edilen durumlara yönelik genel düşünceler sunulacaktır. Ardından bu iki gerekçelendirme türünün nasıl ilişkili olduğunu belirten ve destek ilişkisini kurmayı amaçlayan düşünceler açıklanmaya çalışılacaktır. Göstermeye çalışacağımız gibi, burada destek ilişkisinin tanımlanmasına yönelik girişimlerde iki farklı eğilim bulunmaktadır. Bağlantının kurulmasında öznenin rolünü ön plana çıkartan ve klasik argüman olarak ifade edebileceğimiz bir tanım girişimi söz konusuken; diğer yandan buna karşı çıkararak tanımı farklı bir yönden belirlemeye çalışan bir teorinin olduğu gösterilecektir.

Bu bakımdan önermesel ve inançsal gerekçelendirme arasındaki bağlantının kurulmasıyla ilgili tespitler, dışsalıcı ve içselci teorilerin gerekçelendirme konusunda geliştirdikleri yaklaşımlarla yakından ilgilidir. Gerekçelendirmenin doğası hakkında ileri sürülen görüşler, gerekçelendirme türleri arasındaki ayrımın nitelendirilmesi konusunda da farklılaşmaktadırlar. Öznenin inancını gerekçelendirmiş olmasını temellendirirken, teorilerin kullandıkları destek ilişkisi, birbirine zıt iki eğilim açısından önemli bir unsur oluşturmaktadır. Çalışmanın beşinci ve altıncı bölümünde bu ayrımın argümanlara nasıl yansıdığı ve bu bakımdan içselciliğin ve dışsalcılığın hangi noktada destek ilişkisini gerekli gördükleri üzerinde durulacaktır.

Bu amaçla öncelikle beşinci bölümde dışsalcılığın genel olarak bu ayrımı nasıl gördüğü ve gerekçelendirme türleri arasındaki bağlantıyı nasıl kurduğu belirtilmeye çalışılacaktır. Özellikle dışsalcılığın önde gelen düşüncesi olan güvenilirliğin en önemli düşünürü Alvin Goldman'ın önermesel ve inançsal gerekçelendirme ayrımını nasıl belirlediğine yer verilecektir. Goldman bu ayrımı *ex ante* ve *ex post* gerekçelendirme olarak açıkladığı iki tür üzerinden ifade etmektedir. Öznenin inancını gerekçelendirmiş olması için iki türün arasındaki bağlantının kurulması gereklidir. Klasik önerinin aksine Goldman'a göre bu bağlantı *ex post* gerekçelendirmenin *ex ante* gerekçelendirmeyi sağladığı şeklinde belirlenmektedir. Dolayısıyla klasik argümanlarla ifade edersek, öznenin önermesel gerekçelendirme yapabilmesinin gerekli koşulu öznenin inançsal gerekçelendirme yapmasıdır. Güvenilirliğin bu öneriyi nasıl temellendirdiği üzerinde ayrıntılı olarak durulacaktır. Beşinci bölümün sonunda ise destek ilişkisini kurmaya yönelik dışsalıcı girişimin yetersiz kaldığı durumlar açıklanmaya çalışılacaktır. Burada yetersiz kalmasının en temel iki sebebi olarak, öznenin ya inancının nedenleri ile inancı

arasındaki ilişkiyi kuramadığı, ya da böyle bir bağlantıya inanmadığı durumların ortaya çıktığı savunulmaya çalışılacaktır.

Altıncı bölümde ise destek ilişkisinin içselcilik için nasıl temellendirildiği gösterilerek, içselci düşünürlerin bu ilişkiyi argümanlarında kullandığına yönelik örnekler sergilenecektir. Çünkü içselciliğe göre gerekçelendirme, özneye içsel olan bir özellik olarak anlaşılabilir. Yani, dışsal koşulların nasıl değiştiğine bakılmaksızın bir öznenin inancını gerekçelendirmesi onun bilincinde olduğu sebepler ve inancı arasında kurduğu bağlantıdır. Dolayısıyla içselcilere göre önermesel gerekçelendirme iyi sebeplerin varlığıyla ilgili bir gerekçelendirme türüken inançsal gerekçelendirme öznenin hangi sebeplere dayandığıyla ilgili bir gerekçelendirme türüdür. Eğer öznenin epistemik bir gerekçelendirmeye sahip olduğunu söyleyeceksek bu ancak öznenin iyi sebeplere dayanarak inancını sürdürmesiyle mümkündür. O halde önermesel ve inançsal gerekçelendirme arasındaki ilişki, iyi sebepler ve öznenin bu sebepleri kullanmasıyla ilgili bir ilişkidir. Klasik destek ilişkisi olarak da ifade edilen bu teoriye göre, kişinin inançsal gerekçelendirme yapmasının gerek koşulu onun önermesel gerekçelendirme yapmasıdır. Altıncı bölümde göstermeye çalışacağımız gibi çoğu içselci argüman gerekçelendirme ile ilgili temellendirmelerini klasik destek ilişkisi üzerinden geliştirmektedir. Bu nedenle, bölümün sonunda açıklamaya çalışacağımız gibi gerekçelendirme türleri arasındaki ayrımın kullanılması ve aralarındaki bağlantının kurulması açısından içselciliğin pozisyonu daha güçlü bir konumdadır.

İfade etmeye çalıştığımız gibi gerekçelendirme türleri arasındaki ayrımın gerekçelendirmenin doğası hakkında birbirine karşıt görüşlerin tartışmasında önemli bir rolü bulunmaktadır. Ayrımın nasıl tarif edileceği açısından bile içselcilik ve dışsalcılık birbiriyle bağdaşmayan iddialar ortaya atmaktadırlar. Bu açıdan iki tarafı da zorlayabilecek argümanlar sunulmakla birlikte, çalışmanın sonunda, gerekçelendirme türleri arasındaki ilişkiyi kurma açısından içselciliğin lehine bir durum olduğu ileri sürülecektir. Bu iddiayı desteklemek için, öznenin iyi sebeplerle inanmasının garanti edilmesinin ancak içselci bir yaklaşımla mümkün olduğu savunulmaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

EPİSTEMOLOJİ VE BİLGİNİN KLASİK TANIMI

1.1.Epistemolojide Bilgi Kavramı

Epistemolojinin konusu olan bilgi kavramı hakkında, kavramın kapsamı ya da doğası ile ilgili fazlasıyla büyük problemler vardır. Burada ise açıklamaya çalışacağımız konu, daha çok bilginin tanımıyla ilgili tartışmalar üzerine odaklanacaktır. Bilginin tanımıyla ilgili bir açıklamaya girişmeden önce, “bilgi” kavramını kullanma biçimlerimize dikkat etmemiz gerekir. Çünkü bizler bilgi sahibi olmayı her zaman aynı şey üzerinden belirtmeyiz. Kepler’in doğum tarihini bilmek, gitar çalmayı bilmek ve dokunduğumuz bir nesneden aldığımız duyu verisinin katılık olduğunu bilmek birbirlerinden farklı durumlar hakkında farklı zihinsel işlemlere işaret eder. Dolayısıyla bir şey hakkında önerme dile getirmek, bir şeyin nasıl yapılacağını bilmek ve bir şeyin yapısı ya da bir şeyden gelen verinin ne olduğunu tanımak anlamında bilmek olarak ifade edebileceğimiz bilgi kavramının üç farklı türde kullanımı vardır (Lemos, 2007: 2). Şimdi genel olarak bu üç tür kullanımı inceleyelim.

Bilgi kavramının karşılık geldiği durumlardan ikisine dikkat çeken isim Bertrand Russell’dır (Russell, 2000: 44). Tanıma yoluyla bilgi ve betimleme yoluyla bilgi olarak ifade ettiği bu iki bilgi türünü açıklamak için, herhangi bir deneyimin bilgi olması konusuna; örneğin karşımızda gördüğümüz bir masayla ilgili nasıl bilgi edindiğimize dikkat çeken Russell, öncelikle karşımızda duran masadan edindiğimiz verileri bilgi olarak nitelerken, bir noktaya dikkat etmemiz gerektiğini belirtir (Russell, 2000: 10-11). Masayla ilgili söylenebilecek, rengi ya da şekliyle ilgili, herhangi bir ifade masa hakkında değildir. Bizim “dolaysızca” bildiğimiz şeyler “duyu-verileri”dir ancak biz masanın kendisini (eğer varsa) dolaysızca bilemeyiz. Masa bizim dolaysızca bildiğimiz şeylerden yapılan bir çıkarımdır. Bu bakımdan katı olan ya da kahverengi olan masa değil, bizim algıladığımız duyu verileridir (Russell, 2000: 13). Russell, bu duyu verilerini bilmek olarak ifade ettiğimiz anlamdaki bilgi sözcüğünün kullanımını *tanıdıklık* olarak ifade eder (Russell, 2000: 42). Bu anlamıyla söz konusu bilgi, bizdeki *şeylerin* bilgisidir. Yani, masanın görünüşünü (kendisini değil) oluşturan rengini, şeklini ya da sertliğini dolaysızca tanırız. Ancak masa hakkında konuşmanın, yargıda bulunmanın karşılığı olarak kullanıldığı anlamıyla bilgi kavramı başka bir şeye işaret etmektedir. Russell bunu

doğruların bilgisi olarak tanımlar ve bu bilgi türü betimleme yoluyla edindiğimiz bilgidir (Russell, 2000: 45). Biz masayı dolaysızca bilemeyiz. Bizim dolaysızca bildiğimiz duyu verilerinin bir betimlemesi olarak masayı dolaylı yoldan biliriz. Dolayısıyla temel olarak bilginizi oluşturan süreç tanıma yoluyla bilgi olsa da, tanıdığımız nesnelere hakkında değil, tanıdığımız verilerin betimlemesi olan nesnelere hakkında yargıda bulunuruz.

Russell'ın yaptığı analiz bakımından, epistemolojinin konusu olan bilgi türü yargılarımızı dile getirdiğimiz *doğruların* bilgisi üzerinedir. Çünkü *şeylerin* bilgisi, tanıdıklık yoluyla ele geçirilmekte ve bu bilgi yanlış olma olasılığını barındırmamaktadır. Tanınan bir şey, tanıdığı gibi olmak dışında bir olasılık taşımazken, betimleme üzerine yaptığımız yargılar doğru ya da yanlış olabilen önermelerdir (Russell, 2000: 107). Bu bakımdan doğru olan bir düşünceye inandığımız gibi yanlış olan bir düşünceye de inanabiliriz. Bizim bu anlamdaki bilmek kavramımız bir şeyin kendisinin ne olduğunu değil, bir şey hakkında konuştuğumuz yargının, yani önermenin doğru olduğunu bilmek anlamındadır. Bu sebeple çoğunlukla epistemolojinin konusunun doğru ya da yanlış olabilen önermeler üzerine olduğu vurgulanmaktadır. Çünkü tüm bilginiz tanımaya dayanmaz. Tanınanın yanında çoğu bilginiz çıkarımsaldır ve çoğu çıkarımsal önermenin tanıma yoluyla elde edilmesi gerekmez. Bir kişi Türkiye'de hiç yaşamadığı hatta Türkiye'de yaşayan birisini hiç tanımadığı halde Türkiye hakkında çıkarımsal bilgide bulunabilir.

Bilgi kavramının üçüncü kullanım tarzı sahip olunan bir yeteneği işaret eden bir kullanım türüdür. "Nasılın bilgisi" olarak ifade edebileceğimiz bu türde, bir kişinin bilgi sahibi olduğu şey pratik bir yapabilmeyi işaret eder. Örneğin birisine flüt çalmayı biliyor ya da uçak kullanmayı biliyor dediğimizde kastedilen şey, kişinin söz konusu eylemi yapabilme yeteneğine sahip olması olabilir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, bir şeyi biliyor derken kastedilen şeyin eylem olmayabileceğidir. Şöyle ki, bir kişi uçak kullanmak hakkında her şeyi biliyor; ancak, hiçbir zaman bir uçak kullanmamış olabilir. Lemos'un belirttiği gibi, özne bir şey yapmayı biliyor demek her zaman o yeteneğin bilgisini kastedmez (Lemos, 2007: 4). Bazen buradaki bilmek kelimesi önermesel bilgiyi, yani o şey hakkındaki yargıları kasteder. Dolayısıyla bir kişi herhangi bir şeyin nasıl yapılacağını bilip, o şey hakkında hiçbir yargıya sahip olmayabilirken; diğer yandan söz konusu şey hakkında birçok önermesel bilgi ifade edebilir, ancak eylemi yapma yeteneğine sahip olmayabilir. Bundan dolayı bilmek kavramının yetenek bilgisini mi, yoksa şeyler üzerine önermesel bilgiyi mi kastettiğine dikkat etmemiz gerekir.

Böylece bilgi kavramının üç türü olarak, tanıma yoluyla bilmek, yeteneğe sahip olmak anlamında bilmek ve bir şey üzerine yargıları kasteden bilmek kavramlarının genel itibariyle kullanıldığı durumları göstermiş olduk. Bu çalışmada söz konusu edilen bilgi kavramı “önermesel bilgi”yle ilgili olacaktır. Çünkü ileride göreceğimiz bilgi kavramının klasik çözümlenmesi önermesel bilgiyi işaret eder. Bundan sonra önermesel bilginin ne olduğunu üzerine yapılan tartışmalarla ilgileneceğiz.

1.1.1. Bilgi ve İnanç Ayrımı

Bilgi ile inancın ayrı şeyler olduğuna ilişkin ilk sistemli tartışmayı Platon'da¹ bulmaktayız. Platon, *Devlet* eserinin beşinci kitabında bilgi ve inancı birbirinden ayırmaktadır (Platon, 1979: 140-141). Platon'un düşüncesini şu şekilde ifade edebiliriz: “Şu heykel güzeldir” gibi bir yargıda, güzel yüklemi yüklendiği şeyin kendisini işaret ederek heykelin güzel bir şey olduğunu ifade eder. Ancak “güzel”in ne olduğu sorusunun cevabı heykel olamaz çünkü güzelin yüklendiği tek nesne o değildir. Çiçeklerde güzel yüklemine taşıyabilir ya da herhangi bir şiiirde. Bu sebeple güzelin kapsamı onun taşındığı örneklerin sayılmasıyla belirlenebilecek bir şey değildir. Çünkü eğer, güzeli bir X olarak belirtirsek, X'in taşındığı her şeyde X'i barındıran bir şeyler olmalıdır. Fakat X'in ne olduğu bilinmeden, söz konusu örneklerde X'in taşındığını söylemek saçmadır (Platon, 1979: 141). Bu bakımdan, X'i taşıyan herhangi bir nesne hiçbir zaman X'in kendisi değildir ve Platon'un tüm Sokratik diyaloglarda Sokrates'e sordurduğu soru, X'in ne olduğu sorusudur.² Platon için X'in ne olduğunu bilmekle, bir şeyde X'i varsaymak birbirlerinden farklı durumları karşılar. Buna göre X'in ne olduğunu belirtmeyen yargılar, şeylerde taşınan X'in yüklem olarak kullanıldığı durumlardır ve burada yalnızca “inanç” vardır. Yalnızca doğrudan X'in ne olduğuna yönelik ifade edilmiş yargılar bilgi olarak ifade edilebilir. Bu farklılığın sebebi bilgi ve inancın işlemde bulunduğu nesnenin farklı olmasından kaynaklanmaktadır (Platon, 1979: 142).

¹ Bu çalışmada Platon'un diyaloglarında ortaya koyduğu felsefi düşüncelere yönelik ifadelerin amacı, sadece Platon'un çağdaş epistemolojinin tartışma konusu olan bilginin tanımı problemini tarihsel süreç bakımından nasıl etkilediğiyle ilgilidir. Dolayısıyla Platon'un görüşlerinin tartışmaya açık noktaları ele alınmamaktadır.

² Burada belirtmeliyiz ki, Platon'un bilgi ile ilgili olarak *Devlet*'te ve diğer eserlerinde ortaya koyduğu görüşlerin mahiyeti bakımından bir tartışma bulunmaktadır. Platon'un bir nesne analizi mi yoksa bir içerik analizi mi yaptığı noktasında gelişen tartışma açısından Platon'un bilgiden anladığının önermesel bilgi mi yoksa tanışıklık yoluyla edinilen bilgi mi olduğu pek açık değildir.

Buna göre, bilgi, X'i bilmek olduğu için, X yalnızca kendisidir başka bir şey değil. Bazen ya da bir başka açıdan değişmez. Ancak inancın konusu ya da nesnesi olan şeyler değişirler. Örneğin, X'i büyüklük olarak düşünürsek, şu nesne büyüktür dediğimizde, nesne bir başka nesne bakımından küçük olmayı da taşıyabilir. Yani aynı nesne hem büyük hem de küçük yüklemine alabilir. Ancak Platon'a göre büyüklüğün kendisi küçük yüklemine hiçbir zaman taşıyamaz, bu çelişkidir. O halde büyüklük hep vardır, fakat büyük diyebileceğimiz bir şey, başka açıdan küçük olabildiğinde, o nesne büyüktür dediğimiz yargının karşılığı yok olur (Platon, 1979: 144-145). Platon inancın nesnesinin değişebildiği vurgusunu yaparken bu noktaya dikkat çekiyor gibi görünmektedir. Bir şey hakkındaki herhangi bir yargı, o şeyde her zaman doğru olma özelliği göstermiyorsa ve dolayısıyla aynı yargı yanlış da olabilme özelliği gösteriyorsa bu yargı bilgi değil inançtır. Platon'un *Devlette* ortaya koyduğu düşünce bakımından bilginin böyle bir özellik göstermemesi, yani yanlış olma ihtimalini barındırmaması gerekir (Platon, 1979: 145).

Platon'un temellendirmeleri bir yana, bilginin yalnızca bir inanç durumu olamayacağını göstermesi bakımından epistemolojiyi etkilediğini söyleyebiliriz. Bu açıdan inanç ve bilgi arasındaki ayrıma yönelik görüşleri o günden bugüne kadar tartışılmış ve tartışılmaya devam etmektedir. Meseleyi genellikle bir özne ve bir önerme arasındaki ilişki açısından inceleyen çağdaş epistemoloji için de inanç ve bilgi arasındaki ayrımın yeri önemlidir. Modern anlamda, özellikle bilginin bir koşulu olarak kabul edilen inanç kavramının muhtemelen en önemli özelliği herhangi bir şey talep etmiyor olmasıdır. Bir kişi hiçbir doğruluk talebinde bulunmadan herhangi bir şeye inanabilir. Örneğin evrende yaşamın olduğu tek gezegenin dünya olduğuna inanabilir ya da atom diye bir şeyin var olmadığını ve bilimin bizi aldattığına da hakikaten inanabiliriz. Bu bakımdan inanç söz konusu olduğunda, kişinin belli bir inanca sahip olması için onun doğru olması gerekmez; hatta yanlışlığı bir şekilde gösterilse bile öznenin inancını sürdürmesinin önünde bir engel oluşturmaz. Bu sebeple tek başına inancın doğruluk gibi bir talepte bulunmadığını söyleyebiliriz. Doğruluk talebi başka bir durumun gerekli gördüğü bir koşuldur. İşte bu durum bilgi olarak ifade edilir. Çünkü yukarıda belirtildiği gibi, bir inanç için doğru ya da yanlış olmak, kişinin inancını etkilemeyebilir; fakat bir bilgi iddiasından doğru olma özelliğini çıkardığımız zaman bilgi iddiası bu durumdan etkilenecektir. Bu durumda bilgi ve inanç arasındaki temel farkı ya da en azından temel farklardan birisini şu an için, "doğruluğa duyarlılık" olarak belirleyebiliriz. O halde bilgi ile doğruluk ya da yanlışlık arasında bir ilişki söz konusu olmalıdır.

Bir öznenin bir bilgi iddiasında bulunduğu bir durum hayal edelim. Farz edelim ki öznenin bir öğretmen olsun ve iki öğrencisi hakkında şöyle bir ifadede bulunmuş olsun: “Kiraz ve Çiğdem arkadaşlardır”. Peki, böyle bir iddianın bilgi sayılabilmesi, yani söz konusu öğretmenin Kiraz ve Çiğdem’in arkadaş olduklarını bildiğini kabul etmemiz için ne gerekir? Öncelikle öğretmenin bu iddiaya inanmasının gerekli olduğu epistemolojicilerin çoğunlukla kabul ettiği bir gerekliliktir.³ Çünkü bir kişinin bir şeyi hem bildiğini iddia ettiği hem de bildiğini iddia ettiği bu önermeye kendisinin inanmadığı gibi bir durumun sağduyusal olarak saçma olduğu düşünülür. Elbette burada dikkat edilmelidir ki, bir öznenin inanıp inanmadığıyla ilgili olan bahsi geçen durum, sahip olduğunu iddia ettiği bilgiyle ilgilidir. Şöyle ki, örneğimizdeki gibi bir durumda Kiraz ve Çiğdem’in arkadaş oldukları iddiasının doğruluğuna inanmak değildir söz konusu edilen. Öğretmenin bu iddianın doğru olduğunu bildiği ancak bunu bildiğine inanmadığı gibi bir durum saçma olarak ifade edilebilir. Bu sebeple, bir öznenin bilgi olarak sunduğu bir önermeye en başta kendisinin inanması gerekli bir koşul olarak kabul edilmektedir.

Yukarıda belirtildiği gibi, bilgi olarak sunulmayan ve bundan dolayı bir doğruluk talebi olmayan inançlar vardır. Dilek tutmak, hissetmek ya da önyargı durumları bunlara birer örnek olabilir. Bununla birlikte, bilgi iddiasında bulunan inançlarımızda vardır ve bu inançlar bilgiye sahip olma iddiasını taşıma bakımından inanılan önermelerdir. İşte bu önermeler doğruluğa duyarlıdır. Örneğimizdeki durumda, öğretmenin “Kiraz ve Çiğdem arkadaşlardır” iddiasının doğru olmadığını düşünelim. Bu senaryoda öğretmenin söz konusu bilgiye sahip olduğunu söyleyecek miyiz? Farz edelim öğretmenin bu iddiasının sebebi bu iki öğrenciyi sıklıkla bir arada görmüş olmasıdır. Fakat öğrencilerin sıklıkla bir arada görülmüş olmasının tek sebebi büyük bir tesadüften başka bir şey değildir. Gerçekte, Çiğdem ve Kiraz arkadaş olmak bir yana, birbirleriyle pek de iyi anlaşmamaktadırlar. Dolayısıyla, öğretmenin doğru olmayan fakat inandığı “Kiraz ve Çiğdem arkadaşlardır” önermesini bildiğini söylemek yanlış olan her inancın da bilgi olarak kabul edilmesi gibi bir ilkeyi gerektirecektir.

Böylece, eğer bilgi ile inancın birbirinden ayrı şeyler olduğunu kabul ediyorsak, şu temellendirmeyi yapabiliriz: Bizim her inancımız bilgi değildir. Eğer yanlış inançları da bilgi olarak kabul edersek, o halde her inanç bilgi olur. Böyle bir durumda da ya inanç ve bilgi arasında bir fark olmadığını ifade edeceğiz ya da bu ayrımı yapmak için başka

³ Bilgi için öznenin inancının gerekliliği konusunda benzer temellendirmeler için bkz. (Pritchard, 2006: 4); (Audi, 2011: 246); (Bonjour ve Sosa, 2003: 102-103).

bir ölçüt bulacağız. Elbette böyle bir ölçüt tartışma konusu yapılabilir ancak bilginin klasik tanımı bakımından bu pek söz konusu edilmemiştir. Klasik tartışma bakımından bilgiyi gündelik inançtan ayıran nokta “doğruluk”tur⁴. Ancak bilgiyi inançtan ayırmak tek başına bize bilginin ne olduğunu elbette söylememektedir. Söz konusu olan, “bilgi nedir?” sorunu, bilginin tanımının yapılmasını gerektirir. Bu sebeple, bundan sonraki tartışmamız bilginin tanımıyla ilgili unsurlar üzerine olacaktır.

1.1.2. Bilginin Tanımı Sorunu

Bilginin “ne” olduğu sorunu bilginin doğasının bir analizinin yapılmasını gerektirir. Bundan dolayı bir kavramın “neliğiyle” ilgili bir araştırma, bu kavramın tanımını ortaya çıkarmak amacıyla yapılacak bir çalışma olacaktır. Bilginin bu tarz bir analiziyle ilgili iddialara geçmeden önce bir tanımın analizinde dikkat edilecek unsurlara kısaca değinmeliyiz.

Bir kavramın tanımı aynı zamanda bir ancak ve ancak önermesidir. Bir kavrama verilen tanım o kavramla eşdeğer olmalıdır. Bu sebeple, hem tanımlanan kavramı tanımlayan unsurlarla hem de tanımlayan unsurların tanımlanan kavramla olan karşılıklı koşul ilişkisine bakılır. “Definiendum=df definiens” olarak belirtilebilecek olan bu yapı da “definiendum” tanımlanan, “definiens” tanımlayanlar, “df” ise tanım gereği eşit olduğunu belirtmektedir. Bu açıdan tanımlayanların, tanımlanana eşdeğer olup olmadığının tespiti, neyin “gerekli” olduğu ve neyin “yeterli” olduğu konusunda yapılan bir incelemeyle anlaşılır. Gereklilik noktasında, yapılan tanımın unsurlarının “tek başlarına” gerekli olup olmadığına bakılır. Yeterlilik noktasında ise tanımlayan unsurların, tanımlanan kavram için “birlikte” yetip yetmediğine bakılır. Tanımı yapılan kavramın karşılık geldiği bir durumda, tanımın unsurlarından biri ya da daha fazlası bulunmuyorsa bu tanım gereklik noktasında hatalıdır. Ters biçimde, tanımın unsurları birlikte bulunduğu halde, tanımı yapılan kavramın mevcut duruma karşılık gelemediği durumlarda da, tanım yeterlilik noktasında hatalıdır. Eğer tanım gereklik noktasında bir hata veriyorsa bu tanım dar kapsamlıdır. Tanım yeterlilik noktasında bir hata veriyorsa bu tanım geniş kapsamlıdır.

⁴ Bilginin tanımı bakımından doğruluğun ne olduğu ya da nasıl sağlandığı noktası doğrudan epistemolojik bir problem olmaktan ziyade ontolojik bir problemdir. Bu sebeple bilginin tanımıyla ilgili teorilerde genellikle üzerinde durulmamaktadır.

Örneğin “Bilgi: X, Y ve Z’dir” tanımı bir karşılıklı koşul önermesidir. Dolayısıyla aynı zamanda “X, Y ve Z = Bilgidir.” Yani “Bilgi”, ancak ve ancak X, Y ve Z tek başlarına gerekli olduğunda ve X, Y ve Z birlikte “Bilgi” için yeterli olduğunda bunlar birbirine eşdeğer olabilir. Bu eşdeğerliğin denetlemesini yaparken bu durumlara aykırı bir karşı örnek olup olmadığı araştırılır. Tek bir karşı örnek tanımın hatalı olduğunu gösterir. Bu sebeple, öncelikle X, Y ve Z’nin “Bilgi” için tek başlarına gerekli olup olmadığına bakılır. Bilgi olarak belirttiğimiz her durumda X, Y ve Z’nin mutlaka bulunuyor olması, başka bir deyişle bilgi olarak nitelendirdiğimiz fakat X, Y ve Z’den bir ya da daha fazlasının bulunmadığı bir karşı örnek olmadığı takdirde bu, tanımın gereklilik noktasında hatasız olduğunu gösterir. Fakat bir duruma bilgi dediğimiz halde, bu üç unsurdan biri ya da daha fazlası bulunmuyorsa bu tanımlama dar kapsamlı olur. Dolayısıyla tanımın unsurlarından çıkartılması gereken bir şeyler var demektir.

Yeterlilik bakımından ise X, Y ve Z’nin birlikte bulunduğu halde bilgi olarak belirtilemeyecek bir durum olup olmadığına bakarız. Eğer böyle bir karşı örnek yoksa bu tanım, kavrama eşdeğerdir deriz. Fakat X, Y ve Z birlikte bulunduğu halde bilgi olarak belirleyemediğimiz en az bir örnek bile bulursak bu tanım yeterlilik noktasında hatalıdır. Bu hata ise tanımın geniş kapsamlı olduğunu, bu sebeple de ya tanıma bir şey eklenmesi ya da tanımlayan unsurlarda bir düzeltmenin gerektiğini gösterir.

Sonuç olarak bir tanım yeterlilik ve gereklilik noktasında hatasız ise, yani en az bir karşı örnek bile bulunamıyorsa, bu tanım tanımladığı kavrama karşılık gelir. Ancak tanımın hatalı olduğu ortaya çıkarsa, tanım, hatalı olduğu yönde düzeltilmeye çalışılır. Yeni bir tanım ortaya konulduğunda ise tanımın denetlemesi yine aynı biçimde yapılır ve karşı bir örnek olup olmadığına bakılır. Bu denetleme biçimini, hem önermesel bilginin klasik tanımına yönelik olarak Gettier örneğinde, hem de daha ileride göreceğimiz Gettier tarzı durumlara karşılık geliştirilen yeni bilgi tanımı girişimlerinde sıklıkla gözlemleyeceğiz.

Biz hemen hemen bu yöntemin kullanımını Platon’un diyaloglarında bulmaktayız. Platon, özellikle Sokratik diyaloglarında, herhangi birisinin öne sürdüğü iddialara yönelik bir analize girişir. Bu iddialar bazen din hakkındadır bazen cesaret ya da bazen de neyin doğru olduğu konusundadır. Platon bu noktada iddia edilen düşüncelerde kullanılan kavramın “ne?” olduğunu sorar. Örneğin birisinin yaptığı davranışın ne kadar cesurca olduğundan bahsediliyorsa, Sokrates cesaretin ne olduğu sorusunu yöneltmektedir ve bu

soru tarzı, tartışılan kavramın tanımının yapılmasıyla ilgili olarak okunabilir. Nitekim her zaman konuşmacılar bahsi geçen kavramın ne olduğunu belirtecek bir takım iddialarda bulunmaya başlarlar. Konuşmacı Sokrates ise onların yaptıkları tanım denemesinin denetlemesine girişir. *Elenchus* olarak isimlendirilen bu yöntemle, Sokrates ya tanım ve tanımlayanlar arasındaki uygunsuzluğu gösterir, ya da tanımlayanların yetersizliğini (White, 2010: 594).

Bu yöntemin özellikle bu çalışmayı ilgilendiren bir örneğini *Theaetetus*'ta görmekteyiz. Platon'un "bilgi nedir?" sorusunu doğrudan tartışma konusu ettiği diyalogu olan *Theaetetus*'ta, Platon tartışmanın taraflarından birisi olan Theaetetus'a bir tanım girişimi yaptırır. "Bilgi algıdır" olarak ifade edilen bu tanımı analiz eden Sokrates, bilgi olup ta kaynağı algı olmayan örnekler verir. Örneğin hafızaya dayalı bilgiler algılama türünde değildir. Benzer biçimde, büyüklük, benzerlik ya da farklılık gibi kavramlarda algının ürünü olamaz. Çünkü bunları algılayan herhangi bir duyum organı yoktur. Dolayısıyla tanımı yapılan ile tanımlayanlar arasında bir uygunsuzluk söz konusudur (Platon, 1984: I.14).

Bu ilk tanımı reddettikten sonra Theaetetus ikinci bir tanım daha yapar. Bu tanıma göre bilgi, inançtır. Sokrates, inanç kavramının bilgi için yetersiz olduğunu, çünkü yanlış inançların bilgi olamayacağını belirtir. Bu sebeple tanıma bir koşul daha eklenerek "doğru inanç" bilgi olarak düşünülür. Nihayetinde doğru inancında yeterli gelemeyeceğini ifade eden Sokrates, sonunda logos'a dayanan (nedensel açıklaması verilmiş) doğru inancın bilgi olabileceği üzerinde durur (Platon, 1984: I.73). Platon bu tanımı doğrudan sarsan örnekler bulmak yerine logos ya da sebebi verilmiş açıklama olarak belirtebileceğimiz koşulun anlamını tartışmaktadır. Diyalog, *aporia*⁵ ile sonuçlanır fakat böylelikle, günümüze kadar gelen bilgi, gerekçelendirilmiş doğru inançtır tanımı ortaya çıkmış olur.

Biz bu tanımın unsurlarını çağdaş epistemoloji açısından biraz daha incelemeliyiz. Çünkü çağdaş epistemoloji açısından bu tanım şunu ifade eder: Bir özne, ancak ve ancak, bir önerme doğru, özne buna hakikaten inanıyor ve öznenin bu inancını geliştirmesi için gerekçeleri varsa bilgiye sahiptir. Yukarıda bilginin inanç ve doğruluk koşullarını neden gerektirdiği üzerinde durmuştuk. Şimdi, inanç ve doğruluk koşullarının yanı sıra, gerekçelendirme koşulunun da neden gerektiği konusunda, modern epistemoloji açısından bir inceleme daha yapılması gerekmektedir. Bu nedenle öncelikle bilginin neden

⁵ Düşünsel çıkmaz ya da bir tartışmanın tutarsız bir sonuca ulaşması anlamındadır.

gereçlendirme koşulunu gerektirdiğini ifade etmemiz ve bunun çağdaş epistemolojideki yansımaları üzerinde durarak, Gettier problemini açıklamadan önce bazı temel önemdeki vurguları sunmalıyız.

1.2. Epistemik Şans ve Doğru İnançın Yetersizliği

Bilginin doğru inançtan daha fazla bir şey olduğuna dair temellendirmeyi öncelikle Platon'un *Menon* diyalogunda buluruz (Platon, 2005: 138-139). Konuşmacı Sokrates'e göre doğru sanıların en temel özelliği kalıcı olmamalarıdır. Çünkü doğru sanılar kolaylıkla insan ruhundan kaçıp giderler. Sokrates için bu onların değerlerinin düşük olduğunun göstergesidir. Fakat bilgi'nin ki, doğal olarak yüksek değerde bir şeyin, kolaylıkla yok olmayacak biçimde sağlam olması gerekir. Bir bakıma onların sınımsızlığına bağlanmış olması gerektiğini ifade eden Sokrates'e göre bilgiyi doğru sanıdan ayıran da bu bağlıdır. Buradaki düşünceyi şu şekilde dile getirebiliriz: Yalnızca bir doğru inanç, kolaylıkla yanlış olabilme potansiyelini taşımaktadır. O halde bilgi için yalnızca doğru inanç yeterli değildir.

Platon'a tarihlenen ve "uyumsuzluk tezi" olarak ifade edebileceğimiz düşünceye göre, epistemik şans *koşulsuz* olarak bilgiyle uyumsuzdur (Engel, 2010: 336). Bilginin rastlantı sonucu oluşamayacağı ya da şanslı tahminlerin bilgiye erişemeyeceği tezi çoğu felsefecinin uzun zamandır kabul ettiği bir teoridir. Pritchard'ın belirttiği gibi, bilgi yalnızca doğru inançtan daha sabit (stable) olmalıdır çünkü doğru inanç kolaylıkla yanlış olabilmektedir. Hastasının ne sorunu olduğunu yazı tura atarak belirleyen bir doktorla, hastasını gerçekten inceleyerek bir tanı koyan doktor arasında önemli bir fark vardır. İki doktorda aynı tanıyı koysa bile, birinci doktorun doğru tanıyı koyması tamamen bir tesadüftür ve yanlış olma ihtimali de bir hayli yüksek durumdadır. Çünkü, eğer paranın farklı bir yüzü gelseydi farklı bir tanı koyacak ve bu tanı yanlış olacaktı. Ancak dikkatli inceleme yapan doktorun koyduğu tanı için aynı şeyi söyleyemeyiz. Çünkü inancının doğruluğu için sağlam bir takım gerekçeleri söz konusudur (Pritchard, 2006: 14-15).

Pritchard bilginin şansını dışladığı konusunda güçlü bir *prima facie*⁶ durum olduğunu dile getirir. Bilgi de anti-şans olarak isimlendirilen bu duruma göre, eğer bir kişi bilgiye sahipse, onun inancının doğruluğunun şansın bir sonucu olmaması gerekir

⁶ *Prima facie*, ilk izlenimde edinilen ya da temellenen gibi bir anlama sahiptir ve bir iddianın tersi kanıtlanmadığı sürece doğru kabul edilmesini kasteder.

(Pritchard, 2014: 153-154). Örneğin Ali isminde çok iyimser bir insan düşünelim. Ali, çalıştığı işten bir ay sonra terfi alacağına dair bir inanç geliştirmiş olsun. Ancak böyle bir inanç geliştirmek için hiçbir sebebi yoktur. Aksine, eğer aşırı iyimser olmasaydı ve objektif değerlendirme yapsaydı, çalıştığı ortamda çok fazla sevilmediğini ve performans değerlendirmelerinde olumlu sonuçlar almadığını fark edebilirdi. Bunlara rağmen aşırı iyimserliğinin etkisiyle herhangi bir sebebe dayanmadan bir ay sonra terfi alacağı inancını geliştirmiştir. Şimdi, bir ay sonra, Ali'nin çalıştığı departmandaki bir yönetici ve yönetici yardımcılarının ani bir kararla işten ayrıldığını varsayalım. Ve mevcut iş departmanında söz konusu iş alanıyla ilgili Ali'den başka yöneticilik yapacak kalifiyede ya da tecrübede yeterli insan olmaması sebebiyle Ali'nin terfi aldığını düşünelim. Bu durumda Ali'nin bir ay sonra terfi alacağını biliyor olduğunu söyleyebilir miyiz? Epistemolojide genellikle kabul edilen görüş Ali'nin bahsi geçen konuda bilgi sahibi olmadığı yönündedir. Çünkü Ali'nin bu inancının doğruluğu tamamen bir tesadüfün sonucudur. Ali inancını yalnızca tahminle oluşturmuştur. Bu sebeple söz konusu inancın yanlış olmasının önünde de bir engel yoktur.

O halde bilgi için yalnızca doğru bir inanca sahip olmak yetersizdir. Öncelikle bunun en temel sebebi şans eseri doğru olan bir inancın bilgi olarak kabul edilmemesidir. Çünkü bir kişinin inancı ile o inancın doğruluğu arasındaki bağlantının tesadüfi olması epistemik bir bağlantının yokluğu anlamına gelmektedir. Bilginin tanımına gerekçelendirme unsurunun da eklenmesinin en temel sebebi de tam olarak budur. Yani, gerekçelendirme burada şans unsurunu dışlama amacı taşımaktadır. Ancak, rastgele bir gerekçelendirme şans unsurunu dışlayamayacağı için bir inancın gerekçelerinin o inançla mantıksal bir bağlantısının olması gerekir. Aksi halde şans faktörü yine devreye girecektir. Şimdi bu noktayı biraz daha açmaya çalışalım.

1.2.1. Bilgi ve Gerekçelendirme

Buraya kadar gerekçelendirme koşulunun neden gerekli olduğu noktasını aydınlatmaya çalıştık. Çünkü bilgi şans faktörünü dışlamalıdır ancak doğru inanç bunun için tek başına yeteli değildir. Bilginin klasik hesabının, şans dışlaması için gerekli gördüğü gerekçelendirme unsuru ise herhangi bir gerekçelendirmeyi değil, epistemik olarak ifade edilmiş bir gerekçelendirme koşulunu önermektedir. Bir inancın tesadüfen doğru olması, kolaylıkla da yanlış olabileceği anlamına gelir. Önsezi ya da şanslı tahmin

olarak ifade edebileceğimiz durumlar da vardır. Bunun yanı sıra, bir kişinin gerekçelendirmesi ile inancı arasında hiçbir bağlantı söz konusu olmayabilir. Yani, geliştirdiğimiz bir inanç için ileri sürdüğümüz gerekçeler çok “zayıf” ya da “alakasız” olabilir.

Yukarıdaki örnek üzerinden gidersek, Ali’nin yine bir ay sonra işinde terfi alacağı inancına sahip olduğunu ve bu inancına gerekçe olarak kahve falını gösterdiğini düşünelim. Şimdi, varsayalım Ali, yine aynı sebeplerle (mevcut yöneticiler istifa ettiği için) işinde terfi almıştır, ancak terfi almasının söz konusu gerekçelendirmesiyle hiçbir alakası yoktur. Şöyle ki, Ali terfi alacağına inanır, bu inancını da gerekçelendirmiştir ve inancı doğrudur. Fakat inancının doğruluğu ile gerekçelendirmesi arasında bir bağlantı söz konusu değildir. İnancı bir şansın sonucunda doğru olmuştur ve bu sebeple Ali’nin terfi alacağını biliyor olduğunu iddia edemeyiz. İşte bu sebeple herhangi bir inancın rastgele ya da ilgisiz bir sebep veya zeminde gerekçelendirilmesi epistemik bir gerekçelendirme olarak kabul edilemez. Bu bakımdan, bir öznenin bilgiye sahip olduğunu iddia edebilmemiz için inancına epistemik deliller sunması gereklidir. Çünkü Sosa’nın da dikkat çektiği gibi bir batıl inanç ya da cehalet diyebileceğimiz durumlar da doğru olabilme olasılığını taşımaktadırlar fakat onları doğru yapabilecek olan tek şey şanstır (Bonjour ve Sosa, 2003: 102-103). Aynı durum epistemik olmayan gerekçelendirme içinde, örneğin pratik nitelikte bir inancın gerekçelendirmesi konusunda da geçerlidir. Bir inancın doğru olmasının epistemik bir zemin, kaynak ya da statüde gerekçelendirilmesi gerekir. Bilginin klasik açıklaması açısından, bu konuda bir örnek olarak şu sunulabilir:

Saf birisi olan John, arkadaşlarının söylediklerini sorgulamadan kabul ederek inançlar oluşturan birisidir. Arkadaşları ona eşek şakası yapmaya karar vererek John’a Ay’ın peynirden yapıldığını söylerler. John arkadaşlarının söylemlerine dayanarak inancını geliştirmiştir ancak arkadaşlarının bilmedikleri bir gerçek olarak Ay’ın gerçekten peynirden yapıldığını farz edelim. Böylece John’un arkadaşlarının söylediklerine dayanarak geliştirdiği inancı gerçekten doğru olur. Fakat John’un bilgiye sahip olduğunu söyleyemeyiz çünkü onun inancı tesadüfen doğru olmuştur ve John’un bu noktada herhangi bir bilişsel aktivitesi söz konusu değildir (Pritchard, 2016: 4-5).

Bu örneğe karşın, farz edelim ki alanında uzman bir bilim insanı Joan, Ay’ın neyden yapıldığını keşfetmeye yönelik bir uzay projesine katılmıştır. Dikkatlice gözlem yapan ve deneylere başvuran Joan, şaşırtıcı biçimde Ay’ın peynirden yapılmış olduğunu

keşfeder. Sonuç olarak Ay'ın peynirden yapılmış olduğu doğru inancını oluşturmuştur. Bilginin klasik hesabı açısından yalnızca Joan bilgiye sahiptir çünkü inancını oluşturmak için yeterince iyi nedenlere sahiptir (Pritchard, 2016: 5). Bu bakımdan, öznenin inanç ile gerekçelendirme arasında doğru bir bağlantı kurma gereksinimi bu konuda özneye bilişsel bir sorumluluk yüklemektedir. Gerekçelendirme koşulunun epistemik önemi bu bağlantının gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bilgi için doğru inancın yetersizliği sorununu çözmek amacıyla epistemik gerekçelendirme koşulu, bilginin gerekli koşulu olarak kabul edilmektedir. O halde, yakın zamanlara kadar pek çok filozofun kullandığı, ancak, Gettier'in makalesiyle sarsılmış olan bilginin klasik tanımının ifadesi şu şekildedir: S gibi bir özne, p gibi bir önermeyi ancak ve ancak şu koşullarda bilir: S, p'ye inanır, S'nin inandığı bu p önermesi doğrudur ve S, bu p inancını epistemik olarak gerekçelendirmiştir. Yani, bu tanıma göre gerekçelendirme, doğruluk ve inanç koşulları bilginin tanımı için hem gerekli hem de yeterlidir. Ancak Edmund Gettier, bu tanımın yetersiz olduğunu göstermiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

GETTIER PROBLEMİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

2.1. Gettier Problemi

Edmund Gettier, “gerekçelendirilmiş doğru inanç” tanımının bilgi için yeterli olmadığı durumlar tasarlayarak çağdaş epistemolojinin en önemli tartışma konularından birisini ortaya çıkarmıştır. Yukarıda bahsettiğimiz gibi, gerekçelendirme unsuru bir inancın şans eseri doğru olma ihtimalini saf dışı etme rolünü üstlenirken, Gettier epistemik anlamda gerekçelendirilmiş fakat tesadüfen doğru olan inanç örnekleri geliştirmiştir. Gettier, bu örneklerini sunduğu makalesinde öncelikle iki noktaya dikkat çeker: Birincisi, gerekçeli fakat yanlış inanç mümkündür. Dolayısıyla bir inancın gerekçelendirilmiş olması onun doğruluğunu garanti etmez. İkinci olarak ise, Eğer bir özne, p gibi bir önermeyi gerekçelendirmiş ve q gibi bir önermenin p’nin mantıksal bir sonucu olduğunu biliyor ise, söz konusu özne q önermesini de gerekçelendirmiştir. Bu bakımdan bir özne, dedüktif bir çıkarımla p’den q’yu çıkarıyorsa, p inancı için söz konusu olan gerekçelendirmeler q içinde geçerlidir (Gettier, 1963: 121).

Buna bir örnek olarak Gettier, şöyle bir durum düşünmemizi ister: Smith ve Jones bir iş başvurusu yapmıştır. Şirket yöneticisi Smith’e Jones’un işe alınacağını söylemiş ve buna garanti vermiştir. Ayrıca Smith, Jones’un cebindeki madeni paraları saymıştır. Dolayısıyla Smith aşağıdaki önerme için güçlü delillere sahiptir:

d. İşe alınacak kişi Jones’tur ve Jones’un cebinde on adet madeni para vardır.

Bunun yanı sıra, Smith, dedüktif bir çıkarımla, aşağıdaki önermenin, d’nin mantıksal bir sonucu olduğunu görerek bu inancı da gerekçelendirmiş olur:

e. İşe alınacak kişinin cebinde on adet madeni para vardır (Gettier, 1963: 122).

Şimdi, varsayalım ki, işe alınan kişi Jones değil Smith’tir ve tesadüfen Smith’in cebinde de on tane bozukluk vardır. Ancak Smith bunları bilmiyordur. Böyle bir durumda, Smith’in d önermesi gerekçelendirilmiştir ancak yanlış bir önermedir. Buna rağmen, Smith’in d önermesinin mantıksal sonucu olarak çıkarsadığı e önermesi de gerekçelendirilmiştir ve doğru bir inançtır. Buna göre e önermesi doğrudur, Smith, e önermesine inanır ve Smith e’nin doğru olduğu inancını gerekçelendirmiştir. Buna

rağmen, Smith e önermesini bilmemektedir. Çünkü e önermesi tesadüfen doğrudur. Smith'in cebinde on değil yedi madeni para da olabilir ve inancı kolaylıkla yanlış olabilirdi. Ayrıca, Smith'in e inancını gerekçelendirmesi Jones'un cebindeki madeni paralardan dolayıdır. Bu yüzden Smith'in e önermesine yönelik gerekçeleri ile e'ye olan inancının doğruluğu arasında herhangi bir bağlantı yoktur.

Aynı durumu Gettier'in sunduğu ikinci örnekte de görmekteyiz. Smith'in aşağıdaki önermeyle ilgili güçlü delilleri vardır:

f. Jones'un bir Ford'u vardır.

Smith'in Jones'un Ford marka bir arabası olduğuna inanmak için fazlasıyla nedeni olabilir. Örneğin, onu her zaman söz konusu arabayla görmüş olması, hatta Smith'i bu arabayla gezdirmiş olması vb. Bu durumda Smith f önermesine gerekçeli biçimde inanıyor diyebiliriz. Bunun yanı sıra, farz edelim Smith'in Brown isimli bir arkadaşı vardır ve Brown'un nerede oturduğu hakkında hiçbir fikri yoktur. Fakat Smith, f önermesine dayanan ve f'nin mantıksal bir sonucu olan şöyle bir önerme geliştirir.

h. Jones'un Ford marka bir arabası vardır veya Brown Barcelona'dadır.

Şimdi f önermesini gerekçelendirmiş olan Smith, f'nin mantıksal bir sonucu olan h önermesini de gerekçelendirmiş olur. Yani, f doğru ise h'nin de doğru olmasının mantıksal bir gerektirme olduğunu bilmektedir. Şimdi varsayalım ki f önermesi olan, Jones'un bir Ford'u vardır inancı, yanlış olsun. Fakat tesadüf eseri Brown gerçekten Barcelona'dadır ve bir tikel evetleme önermesi olması sebebiyle h önermesi de doğru olur. Böylece h önermesi gerekçelendirilmiş bir doğru inanç olur ancak Smith'in Brown'un nerede olduğu hakkında hiçbir fikri yoktur. Açıkça şans eseri doğru olmuş ancak gerekçeli bir inanç söz konusudur. Öyle ki, f'yi gerekçelendiren sebeplerle Brown'un Barcelona'da olması arasında herhangi bir bağlantı yoktur fakat Smith, Brown'un Barcelona'da olduğu inancını da gerekçelendirmiş durumdadır. Gettier'in bu örneklerde gösterdiği, yukarıda dikkat çektiği iki nokta üzerinden, yanlış ama gerekçeli bir inancın mümkün ve dedüktif kapanış (closure) prensibi sayesinde gerekçelendirmenin aktarılabılır olması sebebiyle, klasik bilgi tanımının yetersiz olduğudur.

Gettier türü durumlarda öznenin inancı tesadüfen doğrudur çünkü öznenin bu tür bir inanca ilişkin gerekçeleri ile inancın doğruluğu arasında uygun bir ilişki söz konusu değildir. Yani, şans dışlaması için ortaya atılmış olan gerekçelendirme, doğruluk ve

inanç koşullarının bir arada bulunduğu ancak şansı dışlayamayan ve dolayısıyla bilgi olarak nitelendirmediğimiz durumlar vardır. Bilginin klasik açıklamasına göre Smith'in bilgiye sahip olması gerekirken, böyle bir şey söz konusu olmamıştır. Smith yalnızca şanslıdır ki, bu durum Gettier tarzı örneklerin genel formudur. Gerekçeli ancak yanlış bir inancın mantıksal sonucu olarak oluşturulmuş bir önerme şansın bir sonucu olarak doğrudur. Bunun yanı sıra, yanlış bir gerekçeli inanç ile kurulmuş ancak uygun bir bağlantısı olmayan bir başka gerekçeli inanç doğru olabilmıştır. Bu durum, sağduyusal bakımdan çok da beklenmedik bir şeydir. Bir kişi safsataları için gerekçeler sunabilir; ancak bu tür durumlarda inancın da yanlış olması beklenirken, burada iyi gerekçelerle kurulmuş bir yanlış inanç, özneyi doğru bir sonuca ulaştırmıştır; ki, bu durum epistemik bir problem anlamına gelir (Pritchard, 2016: 7).

Gettier tarzı örneklerle birlikte bilgi için sunulmuş olan gerekçelendirilmiş doğru inanç tanımının çok geniş kapsamlı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan, önermesel bilgi için bu üç koşul gerekli görülmeyle birlikte yeterli değildir, yani bilgiye sahipsem bu üç koşul söz konusudur; ancak bu üç koşula sahip olmam bilgiye sahip olmam anlamına gelmez (Audi, 2011: 247). İşte çağdaş epistemolojinin tartışma konusu da bu noktadan itibaren başlamaktadır. Bilginin klasik tanımı çok geniş olduğuna göre, onu nasıl sınırlandırmak gerekir sorusuna cevap arayışları, bizi içselcilik ve dışsalcılık arasındaki tartışmaya götürecektir.

2.2. Gettier Problemini Çözme Girişimleri

Gettier problemine yönelik ilk çözüm girişimleri, ağırlıklı olarak yukarıda bahsedilen bilginin klasik tanımının doğru, fakat yetersiz olduğunu düşünme yönünde bir eğilim göstermişlerdir.⁷ Bu amaçla, üçlü açıklamayı kurtarmak için dördüncü bir koşulun eklenmesi gerektiği düşüncesi ön plana çıkmıştır. Bu yaklaşımlardan birisi, bir yanlış öncül ya da varsayımdan yapılmış bir çıkarımın bulunduğu klasik Gettier örneği üzerinden problemi çözmeye odaklandığı için, buradaki yanlış önerme ya da varsayımın saf dışı edilmesiyle sorunun çözülebileceği düşüncesini geliştirmiştir. Bu çözüm önerisi, yanlış “bir önsav (lemmas) olmamalı” şeklinde ifade edilebilir. Gettier örneğinde, “iş alacak kişi Jones'tur” önermesi, bu anlamda yanlış ama gerekçelendirilmiş bir inanç

⁷ Gettier problemi ve bu problemi çözmeye yönelik girişimlerin burada sunulmasının temel amacı, içselcilik ve dışsalcılık tartışmasının kaynağının gösterilmek istenmesidir.

örneği olarak iş görür (Pritchard, 2016: 9). Ancak daha sonra ortaya konulan yeni tür Gettier örneklerinde, bir çıkarımın olmadığı gerekçelendirilmiş doğru inanç durumları tasarlanmıştır. Yanlış bir önsavın olmadığı ancak tesadüfen doğru olan inançların betimlendiği bu durumlara karşı çözüm önerileri olarak, bir inancın yeni bilgiler karşısında sarsılmaması gerektiği ya da inancın bir nedensel bağlantıya gereksinim duyduğu argümanları iki temel tepki olarak karşımıza çıkmaktadır. Şimdi bu çözüm önerileri daha detaylı incelenecektir.

2.2.1. Yanlış Önsav Yaklaşımı

Gettier problemini çözmeye girişimlerinden birisi, gerekçelendirilmiş bir inancın doğruluğunun bir yanlış inanca dayanmaması gerektiği şeklindedir. Gettier'in örneğinde, Smith, önerme "e"yi, yani "işe alınacak kişinin cebinde on madeni para vardır" önermesini gerekçelendirmek için önerme "d"yi, yani "işe alınacak kişi Jones'tur ve Jones'un cebinde on adet madeni para vardır" önermesini kullanır. Ancak işe alınacak kişinin Jones olduğu iddiası doğru değildir. Böylelikle yanlış bir inanç, doğru bir inanca gerekçelendirmeyi iletmış olur. Bu sebeple Gettier sorununa yönelik çözüm girişimleri, ilk başlarda bu türden yanlış önermelerin saf dışı edilmesi yönünde seyretmiştir. Buna göre, Özne S, bir önermeye inanır, bu önermeyi gerekçelendirmiştir ve önerme doğrudur şeklindeki üç koşula bir ek koşul olarak, S'nin inancının temelinde herhangi bir yanlış önerme olmamalıdır koşulu eklenmiş olur (Lemos, 2007: 27-28).

Gettier probleminin üstesinden gelebilmek amacıyla ortaya atılan bu yaklaşımın bilgi için, bir yandan çok zayıf kaldığı durumlar, yani bilgi diyemediğimiz ancak öne sürülen dördüncü koşulun saf dışı bırakmadığı durumlar söz konusudur. Diğer yandan da fazla güçlü olduğu, bilgi olduğunu kabul edeceğimiz ancak dördüncü koşuldan dolayı saf dışı kalan örnekler geliştirilmiştir. Öncelikle, yanlış bir önerme olmamalıdır koşulunun zayıf kaldığı durumu bir örnek üzerinden açıklamaya çalışalım: "Roddy bir çiftçidir. Bir gün yakınlardaki bir araziye bakmaktadır ve net biçimde koyun gibi görünen bir şeyi fark eder. Sonuç olarak, arazide bir koyun var inancını oluşturur. Dahası, bu inanç doğrudur, söz konusu arazide bir koyun vardır. Fakat Roddy'nin baktığı şey bir koyun değil, hemen arkasında duran bir koyunun görünmesini engelleyen ve bir koyun gibi gözükken büyük tüylü bir köpektir" (Pritchard, 2016: 7).

Bu örnekte Roddy'nin herhangi bir çıkarımı bulunmamaktadır. Bu sebeple “yanlış bir inanç olmamalıdır” koşulunun sağlandığı bir durum olmasına rağmen, inancın tesadüfen doğru olmasından dolayı Roddy için bilgiye sahip diyemeyiz. Bundan dolayı, söz konusu dördüncü koşul olarak sunulan “yanlış bir inanç olmamalıdır” şartı, bilgi olmayan durumları saf dışı bırakmakta zayıf kalmaktadır. Bununla birlikte, bu koşulun fazla güçlü olduğu durumlarda mevcuttur. Çünkü bir inancın oluşma süreci pek çok varsayım gerektirebilir ve bu varsayımlardan bazıları yanlış olabilir (Pritchard, 2016: 10).

Keith Lehrer şöyle bir örnek verir: Bay Nogot ve Bay Havit, S'nin ofisine girerler. S, daha henüz Bay Nogot'u Ford marka bir arabadan inerken görmüştür ve Nogot'un kendisi de S'ye daha yeni bir araba satın aldığını anlatır. Hatta S'ye Ford marka bir arabaya sahip olduğunu gösteren resmi bir belge gösterir. Dahası Bay Nogot, S'nin güvenilir ve dürüst bir adam olarak bildiği bir arkadaşıdır. Bu kanıtlara dayanarak S, inancını tamamen gerekçelendirmiştir:

K1: Bay Nogot, S'nin ofisindedir ve Ford marka bir arabaya sahiptir.

S, bu önermeden şu sonucu çıkarımlar:

Ç: Ofisimdeki birisi Ford marka bir arabaya sahiptir (Lehrer, 1965: 169-170).

Bu durumda S, Ç'ye olan inancını tamamen gerekçelendirmiştir. Tüm bu kanıtlara karşı, Bay Nogot, S'yi aldatmıştır ve Ford marka bir arabası yoktur. Ancak odadaki diğer kişi olan Bay Havit'in Ford marka bir arabası vardır. Böylece S'nin tamamen gerekçelendirilmiş inancı, doğru olur. Fakat S'nin Havit'in Ford marka bir arabası olduğuna dair herhangi bir kanıtı yoktur ve Ç'ye olan inancı tesadüfen doğrudur. Bu durumda klasik Gettier örneğinde olduğu gibi S'nin Ç'yi bildiğini söyleyemeyiz.

Lehrer bu örnek üzerinden Gettier sorununun temel sebebinin yanlış önermeler olmadığını göstermek ister. Çünkü yanlış önermelerin olmaması gerektiğini bildiren yaklaşıma göre K1 önermesi yanlıştır ve bu yanlış önermeden çıkarımlanan Ç'de yanlıştır. Bununla birlikte, Lehrer'e göre bir kişinin inancı ancak yeterli kanıtlara sahip olduğunda ve kişinin inancı eldeki bu kanıtlara dayanıyorsa, tamamen gerekçelendirilmiştir (Lehrer, 1965: 170). Buna göre özne S, Ç'ye olan inancını tamamen doğru ifadelerden oluşturmuştur. Şöyle ki, S'nin K1 için kanıtları, Bay Nogot'u ofisinde görmesi, onu daha yeni Ford marka bir arabadan inerken görmesi vb.dir. Lehrer'e göre bahsi geçen bu olayların hepsi doğrudur ve S'nin Ç'ye olan inancını tamamen

gerekçelendirmek için yeterli kanıtı sağlarlar. Dahası, bu kanıtlara dayanan Ç inancı, ayrıca K1'e dayanıyor olsa da, doğrudur.

Lehrer, buna rağmen dördüncü bir koşul olarak öznenin inancının herhangi bir yanlış ifadeye dayanmaması gerektiği koşulunun sunulabileceğini, ancak bu koşulun fazla güçlü olduğunu ifade eder (Lehrer, 1965: 170). Yukarıdaki örnek üzerinden bunu açıklayan Lehrer, yanlış ifade olan K1 ile birlikte, eşit biçimde güçlü kanıtlarla, Bay Havit'in de Ford marka bir arabaya sahip olduğu bir durum tasarlar. Böylelikle yanlış ifade K1 ve doğru ifade olan K2, yani "Bay Havit benim ofisimdedir ve Ford marka bir arabaya sahiptir" önermelerinden özne S, Ç: "Ofisimdeki birisi Ford marka bir arabaya sahiptir" önermesini çıkarımlar. Burada "yanlış ifade olmamalıdır" koşulu sağlanamayacağı için, özne S, Ç'yi bilmiyor demek durumunda kalırız. Ancak Lehrer'e göre K2, Ç inancını tamamen gerekçelendirmek için yeterli bir kanıttır (Lehrer, 1965: 171). Dolayısıyla, Pritchard'ın belirttiği gibi "yanlış ifade olmamalıdır" koşulu bilgi için çok yüksek bir standart öne sürmektedir. Çünkü fazlaca inanca sahibizdir ve bazı yanlış varsayımlarımızın olması kaçınılmazdır. "Bu sebeple görece küçük olmaları şartıyla, bilgi bazı yanlış varsayımlarla oluşur" (Pritchard, 2016: 10).

2.2.2. Nedensel Bağlantı Yaklaşımı

Nedensel bağlantı yaklaşımı, bilgi için, birisinin inancı ve bu inancı doğru yapan gerçekler arasında bazı "nedensel" (causal) bağlantılar olması gerektiğini belirtir. Bir inancın gerekçelendirilmesiyle ilgili daha klasik olan yaklaşım, gerekçelendirme için kanıtlara gereksinim olduğunu vurgular. Yani gerekçelendirme bu bakımdan delilleri kast eden bir anlamdadır ve inanca sahip olmanın nedeni gibi düşünülebilir. İşte buradan hareketle, nedensel yaklaşım, gerekçelendirme fikrini, eldeki bir inanca "neden" olan inançlar anlamında düşünebileceğimizi belirtir (Crumley II, 2009: 67). Bu düşüncenin savunucularından olan Alvin Goldman, Gettier'in örneğinde öznenin neden bilgiye sahip olmadığıyla ilgili farklı bir tespit yapar (Goldman, 1967: 358). Buna göre, Gettier'in örneğinde Smith'in inancı ile Brown'ın Barcelona'da olması arasında hiçbir nedensel bağlantı yoktur. Ya da Jones'un bir Ford'a sahip olması ile Smith'in buna inanması arasında da herhangi bir nedensel bağlantı bulunmamaktadır. Goldman'a göre Smith'in inancı ile bu inancı doğru yapan gerçekler arasında bir nedensel bağlantı bulunması gereklidir ve Smith'in bilgiye ulaşamamasının asıl sebebi budur. Dolayısıyla Goldman'ın

klasik Gettier örneğindeki soruna yönelik analizi yanlış önsav olmamalıdır yaklaşımının tespitlerinden farklı bir sonuca ulaşır. Bu analize göre, Gettier örneğinde öznenin bilmemesinin asıl sebebi bağlantının yokluğudur.

O halde Goldman'a göre geleneksel bilgi analizi olgusalılıkta bir karşılığı olan *nedensel bağlantı* gibi bir koşulu gerektirmektedir (Goldman, 1967: 358). Örneğin “S, karşısında bir vazo görür” önermesini düşünelim. Burada gerekli koşul vazonun mevcudiyetidir ve vazonun mevcudiyeti ile S'nin, “önümde bir vazo var” inancı arasında belirli bir nedensel bağlantı bulunmaktadır. Algılama ve hafıza gibi empirik durumlarda bu tür bir nedensel bağlantının olduğuna işaret eden Goldman'a göre, ayrıca bu durumlar çıkarımsal değildir (Goldman, 1967: 359). Fakat algılama ya da hafıza durumlarının nedensel bağlantı kurduğu bazı durumlar vardır ki, söz konusu bağlantı yanlıştır. Örneğin beyin tümörü olan ya da uyuşturucunun etkisinde olan bir kişinin gerçekte var olmayan bir takım “hayali” inançları olabilir ve bu inançları ile bu inançlara neden olan bağlantı, algı ya da hafızadan ziyade tümör veya uyuşturucunun etkisi olacaktır (Lemos, 2007: 37-38). Goldman yukarıdaki sorunu fark ederek bu anlamda, bilginin nedensel bir teorisi fikrini şu şekilde formüle eder: S, p'yi ancak ve ancak, p'nin gerçekliği, S'nin p'ye olan inancıyla nedensel biçimde uygun (appropriate) bir şekilde bağlantılıysa bilir (Goldman, 1967: 369).

Burada Goldman için asıl sorun “uygun” bağlantının ne olduğunun açıklanmasıdır. Ona göre bilgi üreten nedensel süreçlerin uygunluğu (1) algı, (2) hafıza (3) bir nedensel zincir ve (4) üçünün bir kombinasyonu şeklinde ifade edilebilir (Goldman, 1967: 369-370). Örneğin, kumsalda yürüyen birisi kül yığını ve yanmış odunlar görür. Bu yanmış odun ve kül yığına bir kamp ateşinin neden olduğuna inanır. Böylelikle ateşin gerçekliğine olan inancından doğru biçimde bir nedensel zinciri yeniden üretir. Kamp ateşinin gerçekliği ve kişinin inancı arasındaki nedensel bağlantı sayesinde kişi böyle bir durumda bilgiye sahip olur (Lemos, 2007: 38).

Goldman'ın nedensel bağlantı yaklaşımı bir öznenin inancı ve olgusal durumlar arasındaki ilişkiyi kurmayı amaçlamaktadır. Ancak buna yönelik geliştirdiği ilk düşünceler olgusalılık ve inancın bağlantısını kurma bakımından yeterli görülmeyle, benzer bir amaç taşıyan yeni teoriler ve bazı karşı örnekler geliştirilmiştir. Alternatif bir yaklaşım olarak, örneğin Dretske'ye göre, bir öznenin bilgiye sahip olması için şu iki şartın yerine gelmesi gereklidir: (1) S, P'yi R'nin şu gerektirmesiyle bilir; (2) P durumu

olmasaydı R durumu da olmayacaktı. Yani, eğer (2) doğruysa, o halde R, P için bir “kesin neden”dir. (2)’nin getirdiği bu gereklilik sayesinde, yalnızca R’nin olduğu ancak P’nin olmadığı durumları değil, R’nin olduğu ve P’nin olmayabileceği durumları da saf dışı etmiş oluruz (Dretske, 1971: 1). Çünkü birinin bilgi sahibi olmasını sağlayan şeylerin, yani kanıtların, temellerin ya da sebeplerin kesin olması gerektiğini düşünürüz. Bu sebeple Dretske, inanç için kesin nedenlere sahip olmanın bilgi için yeterli bir koşul olduğunu düşünür.

Bu koşullu bilgi tanımına göre, eğer bir kişi P inancı için kesin nedenlere sahipse, bu inancı için böyle bir zemin ve onun inancına hizmet eden bu zemindeki koşullar verilmiş durumdaysa, o halde S, P hakkında yanılabilir demek yanlıştır. Çünkü kesin neden şartı, yalnızca P inancının doğruluğunu garantilemez, ayrıca P’yi yanlışlayabilecek herhangi bir olasılığı da eler (Dretske, 1971: 13). Dretske’nin bu çözümlenmesi, bilgi kavramının analizini öznel bir perspektiften değil, olası olgusal durumlar bakımından yaptığını göstermektedir (Öztürk, 2008: 97). Onun sunduğu koşul gereği, bir önermenin yanlış olma olasılığı söz konusu olmadığında bilgiye sahip olabiliriz. Bu bakımdan bir önermeyi yanlış yapacak durum ise olası bir olgusal durumun varlığıyla mümkündür ve kesin nedenler sınırlamasının asıl sebebi böyle bir olası durumun imkanını ortadan kaldırmasıdır.

Bu teorinin Gettier örneğine uygulanması da şu şekildedir: Smith’in inancı P: “Jones’un Ford marka bir arabası vardır veya Brown Barcelona’dadır” tikel evetleme önermesi R temelinde delillendirilmiştir. Drestke’nin “P olmasaydı R’de olmazdı” koşulu burada sağlanamamaktadır. Şöyle ki, “Jones’un Ford marka bir arabası yoktur veya Brown Barcelona’dadır” önermesi yanlış olsaydı, Smith’in bu önerme için sunduğu delillerin de yanlış olması gerekirdi. Ancak söz konusu deliller, örneğin Jones’un Ford marka bir araba sürüyor olması, Smith’i bu arabayla gezdirmiş olması vb., yanlış değildir. Bu bakımdan Dretske’ye göre Smith’in P’yi bilmiyor olmasının sebebi, delillerinin P’nin yanlış olma olasılığını ortadan kaldıracak güçte olmaması, yani kesin nedenler sunamamasından kaynaklanır. Ona göre kesin nedenler sınırlaması bu sorunu çözebilmektedir (Öztürk, 2008: 99).

Dretske’ye göre kendi teorisi Goldman’ın nedensel ilişki açıklamasından daha güçlüdür (Dretske, 1971: 6). Bu iddiasını şu örnekle göstermeye çalışır: Harold bir piyango biletine sahiptir ve kazanma olasılığı on binde birdir. Verilecek ödül ise X olsun.

Harold'ın kazanmak için diğerlerinden daha büyük ya da mantıksal bir beklentisi yoktur. Bir hayırsever olan Rockaford, eğer piyangoyu kazanamazsa ona X'i vermeye karar verir. Harold kazanamaz ve Rockaford Harold'a X'i verir. Bu koşulları bilen ancak Harold'un piyangoyu kazanıp kazanmadığını bilmeyen S, Harold'u X'i elde etmiş olarak bulur. S, Harold'ın X'i Rockaford'dan elde ettiği çıkarımında bulunur. Çünkü aksi takdirde Harold'ın X'i elde etmesinin tek yolu piyangoyu kazanmasıdır ki, bu olasılığın gerçekleşme ihtimali çok küçüktür. Bu durumda şu koşullar sağlanmıştır: (a) Harold, X'i Rockaford'dan edinmiştir; (b) S, Harold'ın X'i Rockaford'dan edindiğine inanır; (c) S bu inancını garantilemiştir çünkü diğer ihtimaller göz ardı edilebilir; (d) Rockaford'un cömert hediyesi olan X, Harold'un şu an sahip olduğu X'i açıklar; (e) S Harold'ın X'e sahip olması hakkındaki olayların nedensel zincirini doğru biçimde kurmuştur. Dretske bu koşulların sağlanmış olmasına rağmen S'nin, Rockaford'un Harold'a X'i verdiğini bildiğini söyleyemeyeceğimizi belirtir (Dretske, 1971: 5-6).

Çünkü "Rockaford X'i ona vermeseydi, Harold bir X'e sahip olmayacaktı" iddiası açık biçimde yanlıştır. S'nin "X'i Harold'a veren Rockaford'dur" inancını oluşturan sebep, yalnızca Harold'ın X'e sahip olmasıdır. Ancak S, piyanonun sonucunu bilmemektedir ve onun sebepleri kesin bir neden olamaz. S'nin çıkarımında olmayan unsur, piyanonun sonucudur. Bu yüzden S'nin inancının sebepleri Harold'ın kazanan bilete sahip olma ihtimalini ortadan kaldıramaz. Dolayısıyla S "X'i Harold'a veren Rockaford'dur" inancı için kesin bir nedene sahip değildir (Dretske, 1971: 6). Böylece Dretske, Goldman'ın nedensel bir bağlantı olmalıdır koşulunun yeterince güçlü olmadığına dikkat çekmiş ve bilgiyi garanti etmek bakımından kendi teorisinin daha makul olduğunu göstermeye çalışmıştır.

Dretske'nin alternatif yaklaşımı bir yana, Goldman'ın nedensel bir bağlantı olmalıdır yaklaşımı, bizzat Goldman'ın kendisi tarafından tasarlanmış bir örnekle de güç duruma düşmüştür. Goldman'ın, nedensel bağlantının en temel kaynaklarından birisi olarak düşündüğü algılama üzerinden geliştirdiği örneği şu şekildedir: Henry, oğluyla birlikte kırsal bölgede araba sürmektedir ve oğlunu eğitmek adına manzarada gördükleri çeşitli nesnelere tanımlamaktadır. Görüş açısı mükemmeldir ve bir çiftlik evi görerek "bu bir çiftlik evidir" inancını geliştirir. Ancak Henry'nin bilmediği şey, çevrede gezginler için yapılmış olan ve görünüşü gerçek bir çiftlik evinden hiçbir farkı olmayan yapılar bulunmakta olduğudur. Yine de Henry'nin "bu bir çiftlik evidir" inancını geliştirmesine sebep olan yapı gerçekten bir çiftlik evidir. Ancak klasik Gettier durumunda olduğu gibi,

inancının doğruluğu tamamen bir tesadüfün sonucudur çünkü Henry çiftlik evinin değil de görüntüsü gerçeğinden ayırt edilemeyen kopya yapılardan birisini de görseydi, yine “bu bir çiftlik evidir” inancını oluşturacaktı (Goldman, 1976: 772-773).

Bu örnekte Henry, “bu bir çiftlik evidir” inancını oluşturur, görsel algısına dayanarak bu inancını gerekçelendirir ve bu inanç doğrudur ancak tesadüfen. Goldman’ın burada belirttiği nokta, klasik Gettier örneklerine çözüm olarak kendisinin sunduğu nedensel bağlantının gerekliliği koşulunun bu örnekle başa çıkamayacak olduğudur (Goldman, 1976: 773). Henry söz konusu nesnenin görünümünden kaynaklı bir görsel algı geliştirmiştir. Dolayısıyla inancı ve inancın nesnesi arasında nedensel bir bağlantı vardır. Buna rağmen Henry’nin bilgiye sahip olduğunu iddia edemeyiz çünkü inancı tesadüfen doğru olmuştur. Bu sebeple Goldman, teorisinde değişikliğe giderek güvenilir süreçler yaklaşımını geliştirmiştir.

Buna göre bir inancın bilgi sayılabilmesi için bu inancın genel olarak güvenilir bir süreç tarafından meydana getirilmesi gereklidir (Goldman, 1986: 51). Dolayısıyla bilginin klasik hesabının ilk iki koşulu olan özne, p’ye inanır ve p doğrudur, koşullarına ek olarak Goldman, gerekçelendirme yerine inancın güvenilir süreçlerden kaynaklanması gerektiği koşulunu eklemektedir. Ancak bu tek başına yeterli bir koşul sağlamaz. Bu sebeple Goldman’a göre Gettier tarzı durumlardan kurtulmak için bir dördüncü koşul olarak, “alternatif bir durum olmamalıdır” koşulunun da bilgi tanımına eklenmesi gerekir. İlgili alternatifler olmamalıdır koşulu Gettier tarzı durumlarla baş edebilmektedir (Goldman, 1986: 54-55). Yukarıdaki Henry örneğinde, Henry’nin gerçek bir çiftlik evinin önünde durduğunda inancına sebep olan süreçlerle, maket bir çiftlik evinin önünde durduğunda inancına sebep olan süreçler aynı olacaktır. Bu bakımdan maket çiftlik evlerinin varlığı alternatif bir durumdur ve bu durumun varlığı ya da olasılığı sebebiyle Henry bilgiye sahip olamaz. Ancak dördüncü koşul sayesinde bu gibi durumlar saf dışı edilebilir.

Goldman’ın güvenilir süreçler teorisi özellikle gerekçelendirme unsuru bakımından daha sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak işlenecektir. Burada belirtmeliyiz ki hem Goldman’ın hem de Dretske’nin yaklaşımında olduğu gibi, genel anlamda Gettier sorununa yönelik nedensel bağlantı yaklaşımı, çözümü dışsal koşullar bakımından ele almaktadır. Bununla birlikte aşağıda sarsılmazlık yaklaşımının bir örneğini sunacağımız Lehrer ve Paxson’un önerisi de içselci bir koşulu ileri sürmektedir.

Dolayısıyla ileride bahsedeceğimiz içselcilik ve dışsalcılık tartışması olarak tanımlanan düşüncelerin kaynağını Gettier problemine karşı geliştirilen bu teorilerde bulmak mümkündür.

2.2.3. Sarsılmazlık Yaklaşımı

Gettier problemini çözmeye yönelik girişimlerden bir tanesi de *sarsılmaz* (undefeated) gerekçelendirilmiş doğru inanç tanımıdır. Gettier örneğinde, Smith işi alacak kişinin Jones olduğuna inanmaktadır. Ancak gerekçelendirdiği bu inancın yanlış olmasının sonucunda Smith'in, "işe alınacak kişinin cebinde on madeni para vardır" doğru önermesini de bildiğini iddia edemeyiz. Sarsılmazcı yaklaşıma göre bu durumun sebebi "işe alacak kişi Jones değildir" gibi bir doğru önermenin, "işe alınacak kişinin cebinde on madeni para vardır" önermesinin gerekçelendirilmesini sağlayan, "işe alacak kişi Jones'tur" önermesini sarsmasıdır. Yani Smith'in, Jones'un işi almayacağına dair gerekçelendirilmiş bir inancı olsaydı, işi alacak kişinin sahip olduğu madeni paralarla ilgili gerekçelendirilmiş inancı sarsılmış olacaktı.

Sarsılmazcı yaklaşıma bir örnek olarak⁸, Lehrer ve Paxson gerekçelendirilmiş doğru inanç tanımını, temel ve temel olmayan bilgi türü bakımından bir ayrıma giderek analiz eder. Lehrer ve Paxson'a göre "eğer bir kişi, bir ifadenin doğruluğunu, inancını gerekçeli yapan başka ifadeler olmamasına rağmen biliyorsa, onun bilgisi temeldir. Temel bilgi tam olarak gerekçelendirilmiş doğru inançtır" (Lehrer ve Paxson, 1969: 225). Eğer ifadenin doğruluğu inancı gerekçeli yapan başka ifadelerin varlığıyla biliniyorsa bu bir temel olmayan bilgidir ve temel olmayan bilginin, tam olarak gerekçelendirilmiş doğru inanca "sarsılmazlık" (undefeated) koşulunun eklenmesiyle mümkün olduğunu ileri sürerler (Lehrer ve Paxson, 1969: 225). Temel bilginin çözümlenmesi şu şekildedir:

- (i) h doğrudur,
- (ii) S, h'ye inanır,
- (iii) S, h'ye olan inancını tam olarak gerekçelendirmiştir,

⁸ Burada, kapsamı çok geniş olacağı için sarsılmazcı yaklaşımı savunan düşünürlerden yalnızca Lehrer ve Paxson ele alınmıştır.

(iv) üçüncü koşulun yeterliliği, S'nin bu h inancına gerekçe sağlayan herhangi bir p deliline dayanmaz.

Lehrer ve Paxson, üçüncü koşulun kullanımının, birinci ve ikinci koşulu gerektirmemesi gerektiğini özellikle vurgular (Lehrer ve Paxson, 1969: 225). Çünkü bir özne, irrasyonel bir şekilde ya da yanıltıcı olmasına rağmen gerekçelendirme yapabilir. Fakat temel bilginin yanı sıra bir de temel olmayan bilgi türü olduğunu belirten Lehrer ve Paxson'a göre, temel olmayan bilginin çözümlemesi ise şu şekildedir:

- (i) h, doğrudur,
- (ii) S, h'ye inanır,
- (iii) p, S'nin h şeklindeki inancına tam olarak gerekçe sağlar (Lehrer ve Paxson, 1969: 226).

Lehrer ve Paxson, burada üçüncü koşulun yine birinci ve ikinci koşulu gerektirmediğine dikkat çeker. Bununla birlikte, Gettier'in gösterdiği gibi bu temel olmayan bilgi çözümlemesi arızalıdır. S'nin h inancını tamamen gerekçelendiren, ancak aslında yanlış olan bazı p ifadeleri sayesinde, h inancı tamamen şansın bir sonucu olarak doğru olur. Bu sebeple Lehrer ve Paxson, temel olmayan bilginin çözümlemesini şu şekilde revize etmemiz gerektiğini düşünür:

S, temel olmayan h bilgisine ancak ve ancak şu koşullar sağlanırsa sahip olur:

- (i) h, doğrudur
- (ii) S, h'ye inanır ve
- (iii) S'nin h'ye yönelik inancına tam olarak gerekçe sağlayan bir p ifadesi vardır ve başka bir ifade bu gerekçelendirmeyi sarsmaz (Lehrer ve Paxson, 1969: 227).

Bundan sonra yapılması gereken ve sarsılmazlık koşulunun asıl kilit noktasını oluşturan mesele, bir gerekçelendirmenin sarsılmamasının ne anlama geldiğini belirtmektir. Lehrer ve Paxson, bir sarsılmazlık tanımı veren Chisholm'ın önerisi üzerinden meseleyi tartışmaktadır. Buna göre, p gibi bir önerme, S'nin h inancını tam olarak gerekçelendirdiğinde, bu gerekçelendirme q gibi bir önerme tarafından, ancak ve ancak şu durumda sarsılır: (i) q doğrudur, ve (ii) q ve p'nin birleşimi S'nin h inancını tam olarak gerekçelendirmez (Lehrer ve Paxson, 1969: 227-228).

Bu tanımın aşırı biçimde sınırlayıcı olduğuna dikkat çeken Lehrer ve Paxson, bunu anlamak için yanıltıcı doğru ifadelerin de olabildiğini fark etmemiz gerektiğini belirtir (Lehrer ve Paxson, 1969: 228). Bunu bir örnekle göstermeye çalışırlar. Buna göre, örneğin Tom Grabit olduğuna emin olduğum birinin, kütüphaneye girip bir kitabı gizlice ceketinin altına sakladığını gördüm. Bu sebeple Tom Grabit’i kitap çaldığı için ihbar ettiğimi düşünelim. Bununla birlikte farz edelim ki, Tom’un annesi olan Bayan Grabit, söz konusu gün Tom’un kütüphanede olmadığını, Tom’un birebir aynısı olan ikiz kardeşi John Grabit’in kütüphanede olduğunu söyler. Fakat benim Bayan Grabit’in bu şeyleri söylediğine dair herhangi bir bilğim yoktur. Burada Lehrer ve Paxson’ın dikkat çektikleri şey, yukarıdaki sarsılmazlık tanımına göre, Bayan Grabit’in ifadelerinin benim Tom Grabit’in kitabı çaldığına yönelik her türlü gerekçemi sarsmasıdır (Lehrer ve Paxson, 1969: 228). Tanıma göre, benim “Tom Grabit kitabı çalan kişidir” önermesine inanmak için sahip olduğum gerekçelerim, Bayan Grabit’in ifade ettiği, “kütüphanedeki Tom değil John’du” önermesi ile bir arada bulunduğu, benim “Tom Grabit kitabı çalan kişidir” önermesine olan inancıma gerekçe sağlayamazlar.

Şimdi varsayalım ki, Bayan Grabit takıntılı ve patolojik bir yalancıdır ve John Grabit onun deli zihninin bir kurgusudur. Dolayısıyla inandığım gibi, kitabı çalan kişi gerçekten Tom Grabit’tir. Böyle bir bilgiyle, ilk başta, gerekçelendirmemi sarsan Bayan Grabit’in ifadeleri sarsılmış olur. Bu sebeple tanım kusurludur. Lehrer ve Paxson’a göre Bayan Grabit’in söylediklerinin benim Tom Grabit kitabı çalmıştır inancıma dair gerekçelerimi sarsmaması gerekir. Çünkü Bayan Grabit’in söyledikleriyle ilgili herhangi bir inancım olmadığı gibi, bu önermeleri gerekçelendirmiş de değilim. “Daha özel olarak, gerekçelendirmem, Bayan Grabit’in söz konusu şeyleri *söylemediğine* dair inancı tam olarak gerekçelendirmiş olmama bağlı değildir (Lehrer ve Paxson, 1969: 229).” Bu açıdan sarsılmazlık tanımının nasıl değiştirilmesi gerektiğini anlamak için Lehrer ve Paxson bir başka örnekle Tom Grabit örneğini karşılaştırır:

Benim sınıftaki bir öğrenci olan Bay Nogot’un Ford marka bir arabaya sahip olduğu inancımı gerekçelendirmek için elimde mükemmel delillerim olsun. Bu durumda ben, “sınıfta birisi Ford marka bir arabaya sahiptir” önermesine olan inancımı da tam olarak gerekçelendirmiş olurum. Fakat Bay Nogot beni kandırmıştır ve Ford marka bir arabaya sahip değildir. Ancak bilmediğim şey, Bay Havit’in Ford marka bir arabaya sahip olduğudur ve sınıfta birisinin Ford marka arabası var inancı tam olarak gerekçelendirilmiş ve doğru olur. Elbette bu bir tesadüftür ve ben sınıfta birisinin Ford

marka bir arabaya sahip olduğunu bilmemekteyim. Burada Lehrer ve Paxson'un belirttiği gibi, benim gerekçelendirmem, "Bay Nogot'un Ford marka arabası yoktur" doğru ifadesi tarafından sarsılmıştır (Lehrer ve Paxson, 1969: 229). Bu durumun Tom Grabit örneğinden farkı, gerekçelendirmemin, doğru ifadenin yanlış olduğu inancını tam olarak gerekçelendirmiş olmama bağlı olmasıdır. Şöyle ki, sınıfımda birisi Ford marka arabaya sahiptir inancının sebebi Nogot'la ilgili deliller olduğu için, "Nogot'un Ford marka bir arabası yoktur" önermesinin yanlış olduğu inancını tam olarak gerekçelendirmiş olmam gerekir. Bu sebeple Nogot'un Ford marka bir arabası yoktur önermesi doğru olduğunda, gerekçelendirmem sarsılmalıdır. Ancak "Tom Grabit kütüphaneden kitabı çalan kişidir" önermesini gerekçelendirmem, Bayan Grabit'in Tom'un kütüphanede olmadığı gibi söz konusu ifadelerine yönelik inancımı tam olarak gerekçelendirmeme bağlı değildir (Lehrer ve Paxson, 1969: 229).

Bundan dolayı Lehrer ve Paxson sarsılmazlık koşulunun tanımını şu şekilde verir: p, S'nin h inancını tam olarak gerekçelendirdiğinde, bu gerekçelendirme q tarafından ancak ve ancak, (i) q doğru, (ii) S, q inancının yanlış olduğunu tam olarak gerekçelendirmiş, ve (iii) p ve q'nun birleşimi S'nin h inancını tam olarak gerekçelendirmezse, sarsılır (Lehrer ve Paxson, 1969: 230).

Lehrer ve Paxson, temel olarak doğru olsa da, bu sarsılabilirlik tanımında düzeltilmesi gereken bir nokta daha olduğunu ifade etmektedir. Mantıksal bir gerektirmeden kaynaklanan sorunu şu şekilde özetleyebiliriz: Yanlış olduğu inancını tam olarak gerekçelendirebileceğimiz pek çok ifade vardır. Örneğin "ben St. Paul'da doğdum" önermesine inanmamın yanlış olduğunu tam olarak gerekçelendirebilirim. Bu sebeple, ben "St. Paul'da doğdum" ve "q" gibi bir tümel evetleme önermesinde, q'dan bağımsız olarak, bileşik önermenin bir tarafının yanlış olduğunu tam olarak gerekçelendirdiğim için, q'nun da yanlış olduğunu tam olarak gerekçelendirmiş olurum. Bu durumda "ben St. Paul'da doğdum" ve Bayan Grabit'in, Tom'un kütüphanede olmadığıyla ilgili söyledikleri bir araya geldiğinde, Bayan Grabit'in söylediklerinin de yanlış olduğunu tam olarak gerekçelendirmiş olurum. Bunu, "Tom Grabit kitabı çalan kişidir" önermesiyle bir araya getirdiğimde, gerekçelerim sarsılmış olur. Bundan dolayı Lehrer ve Paxson, sarsılabilirlik tanımına şu sınırlamayı getirir: "Bir gerekçelendirmeyi baltalayan sarsıcı bir ifadenin sonuçları, öznenin yanlış olduğuna dair inancını tam olarak gerekçelendirdiği ifadeler olmalıdır" (Lehrer ve Paxson, 1969: 230-231).

Böylece son tanım şu şekilde oluşur: Eğer p, S'nin h'ye olan inancını tam olarak gerekçelendiriyorsa, o halde bu gerekçelendirme q tarafından ancak ve ancak şu koşullarda sarsılır: (i) q doğrudur, (ii) p ve q'nun birleşimi S'nin h inancını tam olarak gerekçelendirmez, (iii) S, q inancının yanlış olduğunu tam olarak gerekçelendirmiştir ve (iv) eğer c, q'nun mantıksal bir sonucuysa ve c ile p, S'nin h inancını tam olarak gerekçelendirmiyorsa, o halde S, c'nin yanlış olduğu inancını tam olarak gerekçelendirmiştir (Lehrer ve Paxson, 1969: 231).

Sarsılmazlık yaklaşımı Lehrer ve Paxson'la sınırlı değildir. Birbirinden farklı pek çok sarsılmazlık teorisi ortaya atılmış ve bu teorilerdeki asıl belirleyici farklılık sarsılmazlık koşulunun nasıl sağlanacağı üzerinden oluşmuştur. Nihayetinde sarsılmazlık yaklaşımı klasik Gettier örneğine bir dördüncü koşul ekleme yaklaşımıdır. Bu bakımdan sarsan ifadeler olmamalıdır şeklinde özetlenebilecek bu düşünce, ilgili ya da ilgisiz sarsıcı ifadelerin saf dışı edilmesi bakımından güçlüklerle karşılaşmıştır. Bunlardan en önemlisi de sarsan ifadenin kendisinin sarsılıp sarsılmaması konusudur ki, bu konuda fazlasıyla karşı örnekler ve yeni çözüm önerileri sunulmuştur (Gutting, 2009: 55-56).

Çok genel anlamda sarsılmazcı anlayış şunu ifade eder: eğer bir kişinin p gibi bir inancı için delilleri, bu delillere başka bir doğru önermenin eklenmesiyle sarsılıyorsa, p inancının gerekçelendirmesi kusurludur (Lemos, 2007: 31). Bu açıdan sarsılmazcı yaklaşımın genel formunu şu şekilde tarif edebiliriz:

S ancak ve ancak şu koşullar sağlanırsa p'yi bilir:

- (1) p, doğrudur
- (2) S, p'ye inanır
- (3) p, S tarafından epistemik biçimde gerekçelendirilmiştir,
- (4) d gibi hiçbir doğru önerme olmamalıdır ki; Eğer S, d gibi bir önermeye olan inancını gerekçelendirdiyse, P'ye olan inancını gerekçelendirmemiş olacaktır (Lemos, 2007: 32).

Buradan itibaren, çalışmanın amacı bakımından Gettier problemini çözmeye yönelik ortaya atılan detaylı fikirler ele alınmayacaktır. Burada asıl ilgi konusu yapılan, Gettier problemini çözmeye girişimlerinin sonucunda, iki temel eğilimin kendisini göstermeye başlamasıdır. Söz konusu çözüm girişimlerinin gerekçelendirmenin doğasıyla ilgili farklı düşüncelerin belirginleşmesine ön ayak olmasıyla, çağdaş epistemolojide içselcilik ve dışsalcılık tartışması olarak belirtilen ayrım ortaya

çıkılmaktadır. Yukarıda açıklamaya çalıştığımız nedensel bağlantı yaklaşımı ve sarsılmazcılık yaklaşımları arasındaki farka dikkat edildiğinde, bilgi için belirlenen kriterlerin gerekçelendirilmesinin doğasını da belirli bir şekilde tarif etmiş olduğu görülebilmektedir. Böylece sorun Gettier probleminden daha öte bir boyuta taşınmış ve epistemolojinin son yıllardaki önemli tartışma alanlarından birisi haline gelmiştir. Bundan sonra bu tartışmanın ana hatlarına odaklanılacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İÇSELÇİLİK-DIŞSALCILIK TARTIŞMASI VE GEREKÇELENDİRME

3.1. İçselcilik ve Dışsalcılık Tartışması

Gettier sorununa yönelik çözüm girişimleri çok farklı ve çeşitli örnekler sunmuş olsa da daha sonraki çalışmalarda bu çözüm önerilerinin genellikle iki temel anlayış şeklinde ifade edilebileceği vurgulanmıştır. İçselci teoriler ve dışsalcı teoriler olarak belirtilen bu ayrılaşmanın temel sorunlarından birisi Gettier sorununun çözümü konusunda geliştirilen teorilerde doğru inancı bilgiye dönüştürecek koşulların belirlenmesiyle ilgilidir. Bununla bağlantılı olarak bir diğer önemli fikir ayrılığı gerekçeleştirme koşulunun doğası hakkındadır.

Gerekçeleştirme koşulu için içselciliğin savunusu, koşulun sağlanmasının, epistemik öznenin inancı gerekçelendiren unsurlara kendi başına ve yalnızca refleksiyon yoluyla erişebilir olmasının gerektiği düşüncesine dayanır. Yani özne, gerekçelendirmesini hiçbir empirik soruşturmaya ihtiyaç duymaksızın, a priori bir yolla, iç gözlemin sonucunda oluşturur. Bu açıdan klasik açıklamanın gerekçeleştirme koşulu zaten içsel bir özelliktedir. Çünkü bir inancı için özneyi haklı kılacak iyi sebeplerin olması gerekir ve özne, gerekçeleştirme yapabilmek için söz konusu sebeplere ulaşmakta sıkıntı yaşamamalıdır (Pritchard, 2016: 11).

Bu sebeple içselciliğin genel eğilimi klasik tanımın korunarak, gerekçelendirmeyi bozan unsurların ek bir koşulla saf dışı bırakılması yönündedir. Buna karşılık dışsalcılar ise Gettier sorununu çözebilmek için içselci gerekçeleştirme koşulunun yerine özneye dışsal olan koşullar ileri sürmektedir (Öztürk, 2008: 84-85). Çünkü dışsalcılara göre Gettier tarzı durumlarda inancı yanlış yapan unsurlar dünyayla ilgili dışsal faktörlerdir. Ancak bu dışsal faktörler öznenin yalnızca refleksiyonla bilebildiği şeyler değildir. Dolayısıyla öznenin elindeki bir doğru inancın gerekçelendirilmesi, öznenin gerekçelendiren unsurları zihnine yansıtmasından ziyade, zihninin dışındaki dış unsurlara bağlıdır. Bu düşünceye karşı çıkan içselci düşünürler ise gerekçeleştirmeyle ilgili tüm faktörlerin öznenin zihnine yansıtmasını gerekli kıldığını ya da bu inançlar hakkında bir farkındalığa sahip olması gerektiğini belirtir (Crumley II, 2009: 159).

Bu bakımdan tartışmanın temel sorunlarından birisi gerekçelendirme unsurunu bozan durumlara karşı nasıl önlem alınacağıyla ilgili teorilerde kendisini göstermektedir. Daha önceki bölümlerde bahsettiğimiz gibi, Gettier problemine yönelik çözüm girişimleri öncelikle epistemik gerekçelendirmeyi bozguna uğratan durumun bir tespitini yapmışlardır. Söz konusu teorilerin epistemik bozgunun sebebine yönelik tespitleri bazen bir yanlış önsav bazen de gerekçelendirmeyi sarsan bir başka inanç ya da inancın gerçeklikle bağlantısının yokluğu olarak ifade edilmiştir. Ancak çözüm önerileri farklı olsa da çözümün nasıl olacağı konusunda ortak bir nokta söz konusudur. Bu ortak bakış açısına göre, bir epistemik bozguncunun olmadığı durumlarda gerekçelendirilmiş doğru inanç bize bilgiyi verebilir.

Bu önlemin ne olacağıyla ilgili çözüm önerilerinin içselcilerle dışsalcılar arasındaki görüş farklılıklarının doğmasında temel bir önemi olduğu ifade edilebilir ancak iki düşünce akımı arasındaki tek düşünce farklılığı bununla sınırlı kalmamaktadır. Dördüncü ya da sınırlayıcı koşulun ne olacağı sorunu, ondan önce gerekçelendirmeyi sağlayan unsurların neler olduğu hakkında da başka bir zıtlık doğurmuştur. Bu bakımdan içselcilik ve dışsalcılık arasındaki tartışmanın ne üzerine olduğunu belirlemek tartışmasız bir konu değildir. Ayrımı ortaya koymak için farklı yorumlar bulunmaktadır (Lemos, 2007: 108). Yine de, genel olarak ifade edilen bir takım temel argümanlar söz konusudur ve mesele bu bakımdan özetlenecektir.

Temel bir ayrım olarak, içselciler özellikle iki kavramı, epistemik sorumluluk ve bilişsel erişilebilirliği gerekçelendirme için gerekli bir koşul olarak kabul ederlerken, dışsalcılar gerekçelendirme için böyle bir gerekliliği reddederler (Crumley II, 2009: 159). Dolayısıyla dışsalcıların çabaları öznenin epistemik bir sorumluluğa ya da bilişsel bir erişime sahip olmadığı durumlarda da gerekçelendirmenin mümkün olduğunu göstermeye yöneliktir. İki teori de kendi argümanlarını yeterlilik ve gereklilik bakımından desteklemeye çalışmakta ya da birbirlerinin teorilerini bu açıdan sınanan örnekler sunmaktadır. Bundan sonra bu argümanları ve karşı örnekleri biraz daha ayrıntılı göstermeye çalışacağız.

3.2. İçselcilik

Bir gerekçelendirme teorisi olarak içselciliğin ortaya çıkışı çok eskilere götürülebilir. Ancak daha çağdaş anlamda, bilgi için epistemik bir koşul olarak içsel

gerekçelendirme düşüncesinin izleri, modern epistemolojinin gelişimine en büyük katkılardan birisini yapan Descartes'ın felsefesinde bulunabilmektedir. Descartes ve onu izleyen pek çok modern filozofta izleri görülebilen, bilginin klasik hesabı olarak bahsedilen gerekçelendirilmiş doğru inanç tanımının, söz konusu gerekçelendirme koşulunu içselci bir açıdan ele aldığı çoğu çağdaş felsefecinin vurguladığı bir noktadır. Bu durumun en önemli sebebi de birbirine zıt görüşte olsalar bile çoğu modern dönem filozofunun duyusal algıların yanıltıcı olduğunu düşünmesi olarak belirtilebilir. Duyu algısına dayalı olan herhangi bir gerekçelendirilmiş yanlış inanç fazlasıyla mümkündür çünkü duyularımız bizi kolaylıkla yanıltabilmektedir. Ancak a priori bir kaynağı olsun ya da olmasın, matematiksel ya da mantıksal türde çıkarımlar çoğu filozofun kabul ettiği gibi doğruluğu kesin gibi görünen bilgilerdir ve doğruluğuna inanılan bu tür inançların gerekçelendirmesini dışsal koşullarda aramak çok tercih edilmemiştir.

Bununla beraber, çağdaş felsefede de bilginin analizi konusunda önemli içselci vurgular vardır. Örneğin Chisholm, epistemolojicilerin kendine inancıyla ilgili şu akıl yürütmede bulunur:

(1) Benim inancımı gerekçelendiren nedir?

Ona göre bu soruya cevap verirken ikinci bir soru kendisi gösterir:

(2) İnancımı neyin gerekçelendirdiğini bulmayı denerken neden inancımı gerekçelendirdiğim ön varsayımında buldum (Chisholm, 1989: 4)?

Chisholm'a göre bu tür bir varsayım olmaksızın cevap aramak mümkün değildir (Chisholm, 1989: 4-5). Çünkü bir epistemolojici, söz konusu soruya bir cevap ararken akıllı bir varlık olduğu varsayımında bulunmaktadır. Bunun anlamı ne düşündüğünü, neye inandığını ya da yaptıkları tutarsızlıkları fark edeceklerini, yani kendilerine inandıkları anlamına gelir. Örneğin köpeklerin var olduğu gibi bir inancımızın olduğunu bilmek için bir kriter gerekli değildir. Dolayısıyla bir kişi herhangi bir inancına refleksiyon yoluyla doğrudan erişebilir (Chisholm, 1989: 7). Böylece Chisholm'a göre bir kişi inandığı bir şeyi refleksiyon yoluyla gerekçelendirebilir ve yine aynı biçimde inanıyor olduğunu da gerekçelendirmiş olur.

Chisholm gibi erişilebilirliği savunan bir başka düşünür Bonjour'a göreyse, epistemik meseleler yalnızca "birinci şahıs" epistemik öznenin perspektifi bakımından ve yalnızca bu bakımdan erişilebilir olan şeylerle ilgili olarak ele alınmalıdır. Çünkü bir

inancı gerekçeli yapan şeyin, öznenin erişiminde olması gerekir. Aksi halde özne, inancının doğru olduğunu düşünmesi için bir sebebe sahip olmaz (Bonjour, 2009: 204).

İçselcilik için bu tarz sebeplere ulaşma yolu iç gözlem ya da refleksiyondur. Bu bakımdan zihinde olan şeyler, duyu algıları olabileceği gibi; hafıza, istek ya da inanç gibi mental durumlar da olabilir (Audi, 2011: 273). Burada içselciliğin temel mantığı, gerekçelendirme unsurunun yalnızca zihnin içindekileri dikkate alarak, yine zihin tarafından uygulanabileceği ve gerekçenin ne olduğuna da yine zihindeki sebeplere bakılarak erişilebileceği düşüncesidir.

İçselciliğin mentalist versiyonunu savunan Feldman ve Conee ise teorilerini iki tezle sunarlar:

- (1) Bir kişinin inançsal (doxastic) tutumlarını gerekçeleyen statü, kişinin meydana getirdiklerine ve içsel özellikteki mental durumlarına, olaylara ve koşullara karşı güçlü biçimde baskın gelir (supervenens).
- (2) Eğer mental olarak tamamen aynı olan iki mümkün bireysel durum varsa, o halde gerekçelilik bakımından onlar tamamen benzerdir, yani, aynı inançlar onlar için aynı ölçüde gerekçelidir (Feldman ve Conee, 2001: 2).

Feldman ve Conee'ye göre olası farklı dünyalardaki mental kopyaların aynı gerekçelendirilmiş tutuma sahip olmasının yolu budur. Bunu sağlayan, birinci tezdeki baskın gelme düşüncesidir. Bu sebeple gerekçelendirmeyi sağlayan zihinsel durum, dışsal koşullardan kaynaklanmaz.

Böylece biz içselciliğin savunduğu önemli düşüncelerden birisini şu şekilde açıklayabiliriz: A'nın perspektifine içsel olan her şey, B'nin perspektifine de içsel ve bunun tersi de doğruysa, A öznesi p inancını gerekçelendirdiğinde B'de p inancını gerekçelendirmiştir. Buna göre inanç, duyum ya da algı durumları gibi unsurlar bakımından tamamen aynı olan iki özne için, birisinin gerekçelendirdiği bazı önermeler diğeri için de gerekçelendirilmiş durumdadır (Lemos, 2007: 110). "Epistemik olarak ayırt edilemez özneler" olarak ifade edilen bu düşüncenin içselcilik için önemli bir yeri vardır. Bunun sebebi de şüpheli bir argüman olan *yeni kötü dahi* ya da *yeni kötü iblis* olarak da bahsedilen duruma karşı, içselciliğin tek mümkün gerekçelendirme teorisi olduğu iddiasında bulunmasıdır.

Şu ana kadarki yaklaşımlar bakımından, Pritchard'ın belirttiği gibi, üç önemli içselci tez olduğunu ifade edebiliriz (Pritchard, 2016: 80):

Erişilebilirliğ'e göre, Özne S'nin bir önermeye olan inancı için gerekçelendirmesi, yalnızca, S'nin ancak refleksiyonla bilebildiği gerçekler tarafından oluşturulur.

Mentalism'e göre Özne S'nin bir önermeye olan inancı için gerekçelendirmesi, yalnızca, S'nin mental durumları tarafından oluşturulur.

Yeni Kötü Dahi Tezi'ne göre, S'nin bir önermeye olan inancı için gerekçelendirmesi, yalnızca S'nin kaptaki⁹ fiziksel kopyasıyla ortak olarak sahip olduğu özellikler tarafından oluşturulur.

İçselcilik için söylenebilecek pek çok nokta olsa da burada ana hatlarıyla özetlenmeye çalışılmıştır. Ancak bu çalışmanın konusu bakımından önemli olan bazı içselci iddialar söz konusudur. İçselciliğin temel düşüncesini destekleyen bu argümanları incelemeye çalışacağız.

3.2.1. İçselciliğin Destek Aldığı Argümanlar ve Bu Argümanlara Yönelik İtirazlar

İçselciliği savunan düşünürlerin destek aldıkları ve teorilerini oluştururken kullandıkları bazı genel argümanlar vardır. Bunlardan birisi olan sorumluluk argümanı, bir öznenin bilgi iddiasında bulunabilmesi için epistemik anlamda bir sorumlulukla yükümlü olduğu, yani bilgi iddiasını doğru bir biçimde destekleme ya da kurma yönünden kişisel bir görevinin olduğunu savunur. Bununla bağlantılı olarak öznenin elindeki sebeplerin iyi ya da uygun olup olmadığını da epistemik anlamda değerlendirebilmesi, bu açıdan da söz konusu sebeplere erişebilmesi gereklidir. Bir başka temel iddia inançsal varsayım olarak ifade edilir ve öznenin inancı ile gerekçelendirmesi arasındaki ilişkiyi dile getirir. Bu argümanın işaret ettiği nokta, gerekçelendirmenin dışsal koşullardan bağımsız olarak ele alınması gerektiğidir. Son olarak içselcilik için en güçlü iddialardan biriside kötü iblis argümanıdır. Buna göre gerekçelendirmenin içsel koşullarda aranması

⁹ B.I.V. argümanı olarak da bilinen bilgisayara bağlı kaptaki bir beyin senaryosu klasik kötü iblis ya da yeni kötü dahi senaryolarının bir versiyonudur. Bu senaryoya göre bilgisayara bağlı kaptaki bir beyin ile gerçek dünyadaki bir öznenin algısal durumları ayırt edilemez.

gereklidir. Aksi durumda, dışsal koşullar bakımından şüpheli bir olası alternatiften kurtulamayan özne hiçbir zaman gerekçelendirme sahibi olamaz. Şimdi bu temel argümanları biraz daha detaylı inceleyeceğiz.

3.2.1.1. Epistemik Sorumluluk ve Epistemik Erişilebilirlik

İçselciliğin destek aldığı argümanlardan birisi *epistemik sorumluluk* argümanıdır. Argümana göre bir öznenin herhangi bir inancını bilgiye dönüştürebilmesi için bu süreçle ilgili bir farkındalığa sahip olması gerekir. Dolayısıyla gerekçelendirme için epistemik sorumluluğa sahip öznenin bilinçli bir eylemi gerekir ve böyle bir eylemi bilinçli yapacak olan faktörler de elbette içseldir. Şöyle ki: epistemik olarak gerekçelendirme, epistemik sorumluluğun bir türüdür (Lemos, 2007: 110). Yani, S öznesi, bir p inancını epistemik olarak ancak, S, bu p inancını epistemik olarak sorumlu olduğunda gerekçelendirmiştir. Bunun yanı sıra, p inancı için epistemik biçimde sorumlu olup olmamak, sadece birinin perspektifine içsel olan, birinin sahip olduğu bilişsel erişimin faktörlerine bağlıdır. Öyleyse, eğer birinin içsel perspektifinin dışında unsurlar varsa, kişi söz konusu inanç için sorumluluk sahibi olamaz. Bu görüşe göre birisinin inancı için sorumluluk sahibi olup olmaması, refleksiyonla erişebildiği bir şeydir.

Bu açıdan epistemik sorumluluk ve epistemik gerekçelendirmenin doğası birbirleriyle doğrudan ilişkilidir. Bu ilişki hakkındaki argüman şu şekildedir:

1. Bir b inancı, S kişisi için, S'nin b inancı, S'nin epistemik olarak sorumlu olduğu bir durumda epistemik olarak gerekçelendirilmiştir.
2. Epistemik sorumluluk bütünüyle S'nin perspektifine içsel olan faktörlerin meselesidir.

O halde,

3. Epistemik gerekçelendirme bütünüyle S'nin perspektifine içsel olan faktörlerin meselesidir (Greco, 2014: 328). (1,2)

Bu noktada belirtmeliyiz ki, epistemik sorumluluk ve epistemik erişilebilirlik düşüncesine yönelik bazı itirazlar ileri sürülmüştür. Öncelikle, öznenin içsel erişimini gerekli görme noktasında yöneltmiş itirazlardan birisi şu şekildedir: Eğer bir inancın gerekçelendirilmesi için öznenin içsel anlamda, inancını gerekçelendiren sebeplere erişimi gerekiyorsa, o halde bazı yüksek zihin kapasiteli hayvanlar, çocuklar ya da

zihinsel becerileri çok iyi olmayan yetişkinler, gerekçelendirilmiş inançlara ya da bilgiye sahip olamazlar. Çünkü ileri sürülen içselci anlamdaki zihinsel sebeplere erişimleri söz konusu değildir (Bonjour, 2009: 206-207). Bu açıdan erişilebilirlik standardı, gerekçelendirme kapasitesi bakımından, düşünsel aktivitesi bulunmakta olan büyük bir canlı grubunu dışlamaktadır.

Diğeriyle bağlantılı olarak bir başka itiraz ise, eğer içselci anlamda gerekçelendirmeden bahsedebiliyorsak, çoğu inancımızı yeterince gerekçelendiremememe durumuyla karşı karşıya kalacağımız şeklindedir. Öyle ki, yeterince gerekçelendirmenin söz konusu olabildiği durumlarda bile, bunu yapabilecek olan kişiler, ancak en iyi epistemoloji uzmanları olabilir. Böyle bir sonucun ortaya çıkması içselciliğin erişim standardının makul olmadığını gösterir ve dolayısıyla içselcilik hatalıdır (Bonjour, 2009: 207-208). Bu düşünceye göre, içselci düşüncenin kabul edilmesi, bilgiye erişimi olan insan sayısının çok küçük bir miktardan öteye geçemeyeceğini de kabul etmek anlamına gelecektir.

İçselciliğin bilgi için özneye belirlediği erişim sınırlamasının diğer boyutu da epistemik sorumluluğun gerekli görülmesidir. Yalnızca epistemik bir sorumlulukla zihinsel aktivitesine yönelen kişi, kendi inançlarının gerekçelendirilmesini yapabilir. Fakat bu düşünceye karşı da bazı itirazlar ortaya atılmıştır. Şöyle ki, her inanç epistemik sorumluluk bakımından değerlendirilemez. Epistemik sorumluluk bir eylemdir ve bu eylem gönüllü olmalıdır; yani inanan kişinin kontrolünde olmalıdır. O halde, eğer bir kişinin eylemleri onun kontrolünde değilse eylemleri konusunda da sorumlu değildir. “2=2” gibi bazı önermeler bizim için gerekçelendirilmiş inançtır; fakat bu türden inançlar, gönüllü olarak benimsediğimiz inançlar değildir; dolayısıyla herhangi bir epistemik sorumluluktan da bahsedemeyiz. Ancak bu tür matematiksel ya da mantıksal doğrular en güvendiğimiz inançlar arasındadır ve biz bunları genellikle gerekçeli kabul ederiz (Lemos, 2007: 111).

Epistemik sorumluluk argümanının dayandığı bir başka nokta daha vardır. Buna göre, bir özne için, iç perspektifinin ötesinde olan şeyler, onun inanmak için sorumluluk sahibi olduğu şeyler değildir. Bunu Lemos’un verdiği bir örnek üzerinden betimleyelim: Varsayalım, Doktor Jones, ara sıra hastalarına Pseudoxin ilacını yazmaktadır. Yıllardır bu ilaçla ilgili hastalarında zararlı bir yan etki görmemiştir. Pazartesi, resmi görünümlü bir mektup alır. Zarfta, “Pseudoxin ilacının potansiyel ölümcül yan etkileri İle ilgili

önemli bilgi” yazmaktadır. Dr. Jones bunun önemli olabileceğini ve okuması gerektiğini düşünür. Maalesef mektubu bir kenara koyar ve onu tamamen unuttur. Doktor, ertesi gün hastalarına yine Pseudoxin yazar. Çünkü yıllardır kullandığı ilacın güvenli olduğuna inanmaktadır. Bu noktada tartışılması gereken şey, Dr. Jones’un inancının Salı günü epistemik olarak sorumlu olduğu bir inanç olup olmadığıdır. Onun pazartesi günü ilgili kanıtları hesaba almadaki ihmali sebebiyle, Salı günü onun inancı epistemik sorumluluk bakımından başarısız olur. Fakat onun inancını epistemik olarak sorumsuz yapan şey, Salı günü onun perspektifine içsel bir şey değildir. Bu durumda, bir zamanda epistemik olarak sorumlu inançla ilgili faktörler, sadece bu zamanda öznenin perspektifine içsel olanlar değildir (Lemos, 2007: 111-112). Ancak temel argüman, öznenin iç perspektifinin ötesinde olan şeylere karşı sorumluluk sahibi olmadığını iddia etmektedir ve bahsi geçen itiraz epistemik sorumluluğun içsel olmadığı durumlarında var olduğunu ya da sorumluluğun bu yönde genişletilmesi gerektiğini dile getirir.

3.2.1.2. İnançsal Varsayım

İçselcilik için bir başka önemli argüman *İnançsal* (doxastic) varsayım olarak da ifade edilebilir. Bazı içselci düşünürlerin özellikle vurguladığı bu argümana göre bir kişi, iki mümkün koşulda tam olarak aynı inanca sahipse, bu koşulların inananın dışındaki şeylerle ilgili olarak farklılaşması önemli değildir. Bu açıdan iki inançta aynı düzeyde gerekçelidir. Kısacası, gerekçelendirme, bir kişinin sahip olduğu inancın bir fonksiyonudur (Pollock ve Cruz, 1999: 22). Burada içselciliğin vurgusu, yaşadığımız çevre ya da dünya hakkında öncelikle inançlarımızın söz konusu olduğudur. Bir özne neye inanacağına kendisi karar verir ve bu kararı verirken, inanca sahip olarak gerekçelendirme yapar. Dolayısıyla inancını gerekçelendirmesinin bu inanca neden olan süreçle ilgili bir hesabına gerek duyulmaz.

Bu yaklaşıma göre, içsel perspektifi bakımından benzer olan öznelerin inançlarını, epistemik bakımdan da benzer biçimde gerekçelendirmesi gerektiği düşünülmektedir. Descartes’ın “kötü iblis argümanı” ile vurguladığı bu düşünceye göre, kötü iblisin kurbanı olan kişinin inançları, gerçeklikte böyle bir kurban olmayan kişinin inançları kadar gerekçelidir (Greco, 2014: 329). Böyle bir iddianın en temel sebebi içselciliğin, epistemik gerekçelendirmenin yalnızca kişinin içsel yapısından kaynaklandığı ya da kaynaklanabileceği düşüncesidir. Dikkat edilirse, “kötü iblis” durumunun epistemik

özneler arasında oluşturduğu fark içsel değil dışsal bir unsura işaret etmektedir. Dolayısıyla dışsal bir faktörün epistemik gerekçelendirme de rol oynamaması sebebiyle özneler epistemik bakımdan benzerdir. Richard Feldman'ın ifade ettiği gibi: “İçsel şeylerin epistemik gerçekleri belirlediğini söylemek, eğer iki şey içsel faktörler bakımından benzerse, o halde onlar ilgili epistemik durumda da benzer olmalı demektir” (Feldman, 2014: 338).

İçselciliğin bu düşüncesine Sosa bir karşı örnek üzerinden itiraz etmektedir: Hem Mary hem de Jane, bir C sonucuna ulaşmış iki kişidir. Mary'nin mükemmel bir kanıtı vardır; Jane ise bir safsataya dayanır. Şimdi her ikisi de nedenlerini unutmuştur ve ikisi de kendi sonuçlarını geçerli biçimde kurmaya çalışmaktadır. Dahası, ikisi de alışılmamış performans sergiler. Jane normalde daha iyi bir mantıkçıdır; Mary ise normalde yetenekli fakat orta halli bir düşünürdür; fakat ikisi de konuyu iyi bilir. Bu nedenle, şu andan itibaren C inancını gerekçelendirme bakımından Jane, Mary kadar iyi bir gerekçelendirmeye sahipmiş gibi görülebilir. Buna rağmen, biz bununla ilgili *nedensel kökeni* (aetiologies) bildiğimiz için, yani safsatalara dayandığı için, Jane'nin inancının gerekçelendirilmemiş olduğu yargısında bulunmaz mıyız? Eğer öyleyse, o zaman bir inancın nedensel kökeni (ya da atası) onun gerekçelendirilmesinde bir fark oluşturabilir (Bonjour ve Sosa, 2003: 151). Bu örnekle Sosa, hem Chisholm'cı içselcilik olarak ifade ettiği deontolojik epistemik gerekçelendirme görüşüne karşı çıkar, hem de bağlantılı biçimde içselcilik için kabul edilmiş *inançsal* varsayımında hatalı olduğunu belirtmiş olur. Bu düşünceye göre bir inancın gerekçelerinin neye dayandığı ya da nasıl kurulduğu önemli bir faktördür.

Jane ve Mary'nin durumunda, onların içsel perspektifi açısından, içselcilik her ikisinin de gerekçelendirilmiş olduğunu vurgulayacaktır. Fakat Sosa, Jane'nin inancının Mary'ninki kadar gerekçelendirilmemiş olduğunu, çünkü inancın bir safsataya dayandığını ifade eder. Ayrıca, vurguladığı bir başka önemli durum da bir inancın gerekçelendirilmesinde inancın soyu bir fark yaratırken, ayrıca inancın atası (nedensel kökeni) ikisinde de olduğu gibi öznenin perspektifinin dışında yatabilir. Öyleyse, gerekçelendirme unsuru bakımından içselcilik hatalıdır (Lemos, 2007: 114). Böylelikle içselciliğe yapılan bir itirazın yanı sıra, dışsalcılık için güçlü bir argümanı da belirtmiş olduk. Bir inancın gerekçelerinin nasıl kurulduğu, ya da başka deyişle, gerekçe ve inanç arasındaki bağlantının ne olduğu, öznenin bilgiye sahip olması bakımından önemli bir noktadır.

3.2.1.3. Yeni Kötü İblis Argümanı

Yeni kötü iblis ya da dahi olarak da ifade edilebilen senaryo, Descartes'ın orijinal “kötü iblis” senaryosunun çağdaş bir versiyonudur. Gerekleştirilmede rol oynayacak faktörler bakımından ortaya atılmış argüman, aslında yukarıda bahsettiğimiz inançsal varsayımı temellendirmek ve dışsal koşulların gerçekleştirme yönünden bir faktör olarak kabul edilemeyeceği düşüncesini göstermeyi amaçlar. Pritchard'ın örneğiyle açıklarsak, yeni kötü iblis senaryosu şu şekildedir:

Rene, çılgın bir bilim adamı tarafından kaçırılmış ve beyni yerinden alınıp özel bir kaba konularak, bir süper bilgisayara özel kablolarla bağlanmıştır. Bilgisayarın işlevi, Rene'nin deneyimlerini kontrol ederek, normalde, gerçek yaşamında algıladığının aynısı olan deneyimler sunmaktır. Böylelikle Rene, gerçek hayatta algıladığı deneyimlere sahip olmaya devam eder; ancak, aslında sadece bilgisayara bağlı bir beyindir (Pritchard, 2016: 80). Bu noktada, içselciliğin iddiasına göre, gerçek hayattaki Rene ve bilgisayara bağlı olan beyninin algıladığı deneyimler “ayırt edilemez”. Bunun sebebi bilgisayara bağlı olan bir beyin ile gerçek hayattaki kişinin dışsal verileri algılama durumlarının aynı olmasıdır. İçselciliğe göre gerçekleştirme dışsal koşullar bakımından temellendirilirse, bu tür bir şüpheli senaryonun ihtimali karşısında gerçekleştirme sağlanamayacaktır. Çünkü şüpheli senaryoda kişinin dışsal kaynaklı verileri gerçek değildir. Ancak içselci koşullarla temellendirilen bir gerçekleştirme teorisinde şüpheli senaryodaki özne ile gerçek hayattaki özne arasındaki farklılık gerçekleştirmenin yapılabilmesini engellemektedir.

İşte bu sebeple içselciler, gerçekleştirilmenin içsel bir unsur olarak kabul edilmesinin şüpheliğe karşı durabilmek için tek mümkün yol olduğunu savunmaktadırlar. Aksi halde dışsal koşullar bakımından gerçekleştirilmiş bir inanç doğru olsa bile, şüpheli senaryonun ihtimali dolayısıyla tesadüfen doğru olacaktır. Bu sebeple Bonjour'a göre dışsalcılık şüpheliği önleyemez ve epistemik sorunlar karşısında savunulabilecek tek mümkün yaklaşım içselcilik olarak görünmektedir (Bonjour, 2009: 219).

3.3. Dışsalcılık

Dışsalcılık en basit haliyle, içselci gerekçelendirme koşulunun reddidir. Klasik gerekçelendirme teorisini zaten içselci bir anlayış olarak kabul eden dışsalcılığa göre özne tarafından erişimin söz konusu olmadığı ve tamamen dışsal koşullar tarafından gerekçelendirilen durumlar mevcuttur (Pritchard, 2016: 11). Elbette dışsal koşullarla kastedilen öznenin bilişsel açıdan aktif olmadığı bir durum değildir. Bu bakımdan içselciliğe karşı çıkılan nokta inanç üzerinde rol oynayan bilişsel sürecin ne olduğuyla ilgilidir. Dışsalcı teorinin temel vurgusu, öznenin inancını oluşturan bilişsel etkinliklerin, öznenin bilincinin dışında kalan unsurlar tarafından gerekçelendirilmiş olmasıdır. Öznenin bilişsel yeteneği ile dışsal gerçeklik arasında nesnel bir ilişki oluştuğunda, bu ilişkinin mahiyeti hakkında öznenin bir fikri olmasa bile gerekçelendirme mümkündür (Carter vd., 2014: 66).

Öznenin ilişkinin farkında olmasına gerek olmadığı yönündeki bu düşüncede görülebildiği gibi, önemli bir diğer dışsalcı argüman, öznenin inancını oluşturan bu unsurlara herhangi bir erişime gereksinim duymaması şeklindedir. Örneğin dışsalcılığın bir versiyonu olan güvenilirlik için belirli bir inanç, öznenin bu inancı benimsemesine sebep olan nedensel (causal) süreç bilişsel olarak güvenilir olduğu için gerekçelidir. Öyle ki, yüksek oranda doğru inanç üreten bir genel süreç türünün doğası ve güvenilirliği tam anlamıyla bilinmiyor ve inanan için bilinçli olarak erişilemez olsa da bu inanç gerekçelendirilmiştir (Bonjour, 2009: 203-204). Burada içselci gerekçelendirme koşulunun yerini alan şey yüksek oranda “doğru” inanç üreten durumlardır. Dolayısıyla doğruluk bir bakıma gerekçelendirme görevini üstlenmektedir ve bir inancın doğruluğu ya da yüksek oranda doğru sonuçlar üretmesi özne için dışsal bir unsurdur.

Bilgi üzerindeki gerekçelendirme koşulunu reddeden dışsalcılık, S gibi bir öznenin ö gibi bir önermeyi bilmesi için inanç ve doğruluk koşulunun yanı sıra, dışsal olan nesnel gerçeklikle bir doğa kanunsal bağıntı ya da güvenilir bilişsel süreçlerin söz konusu olması gerektiğini ifade eder (Öztürk, 2008: 94). Böylece içselci gerekçelendirme koşuluna gerek kalmamaktadır. Bunun anlamı da içselci gerekçelendirme koşulu olan refleksiyonun ya da içsel olarak inancın öncelikli olmasını vurgulayan inançsal koşulun bilgi için gerekli bir koşul olmamasıdır.

Burada belirtmeliyiz ki bu çalışmanın konusu bakımından dışsalcılığın öne çıkan versiyonu olan süreç güvenilirliği daha detaylı ele alınacaktır. Süreç güvenilirliğine

göre bilgi, güvenilir bir sürecin sonucunda üretilmiş doğru inançtır. Bir güvenilir süreç ise, doğru sonuçlar doğurma eğilimi olan süreçlerdir (Pritchard, 2016: 13). Elbette bu tür süreçlerin güvenilirliği, olguda bir doğruluk karşılığı, ya da daha doğrusu, yüksek oranda doğru sonuçlarla karşılanmasından kaynaklanır. Çünkü refleksiyon tek başına, bize inancın doğruluğu hakkında bir şey söylemez. İnancın doğruluğu ya da olası doğruluğu olgusal bir karşılıkla belirlenir ve bu sebeple güvenilirlik koşulu ancak bir dışsal koşul olabilir. Fakat süreç güvenilirliği gerekçelendirme koşulu yerine güvenilir bir süreç koşulunu koyarak Gettier tarzı durumları aşmış olmaz. İlk başta amaç, içselci bir gerekçelendirme kavramından kurtularak, Gettier tarzı durumlara sebep olan bilgi tanımını değiştirmektir. Ancak güvenilirliğin klasik versiyonu için şans faktörü yine bir sorun oluşturmuştur (Carter vd., 2014: 67).

Dışsalcılığın güvenilirlik versiyonu bu sorunun çözümünü alternatif olası durumların ya da bozguna bir neden veya kanıtın olmaması koşulu ile sağlamaya çalışır. Bununla birlikte, süreç güvenilirliğinin tek problemi bu olmamıştır. Neyin güvenilir olarak tespit edileceği ve güvenilir bir sürecin gerekçelendirme iletip iletemediği gibi konularda da dışsalcılığın karşı karşıya olduğu bazı eleştiriler bulunmaktadır. Dışsalcılığa yöneltilen bu tür eleştirilere geçmeden önce, güvenilirliğin önde gelen düşünürü Goldman'ın düşüncelerini daha detaylı açıklayacağız.

3.3.1. Goldman ve Güvenilirlik

Goldman'ın bakış açısına göre bir inanç gerekçeli olduğunda, inananın bu inancının gerekçesi için herhangi bir şey göstermesi gerekli değildir (Goldman, 1979: 2). Ancak, elbette inancı gerekçelendiren bir süreç ya da özellik olması gerektiğini belirten Goldman'a göre hangi tür inançların gerekçelendirme ilettiğine dikkat ederek bu sürecin türünü de tespit edebiliriz. Örneğin, hüsnü kuruntu, duygusal ifadeler, ya da sadece varsayımsal ifadeler vb. durumlarda inançlar genellikle güvenilirmezken; standart algısal süreçler, hafıza, iyi akıl yürütme ya da iç gözlem gibi durumlarda, inançlar genellikle "güvenilirlik" özelliği gösterirler. Goldman'ın iddiasına göre, bu tür güvenilir süreçler gerekçelendirme ileten bir görev görmektedir (Goldman, 1979: 9-10). Dolayısıyla, bir inancın gerekçeliliği, ona neden olan süreçlerin güvenilirliğinin bir fonksiyonudur ve buradaki güvenilirliğin anlamı bu süreçlerin yanlış olmaktan ziyade doğru inanç üretiyor olmalarıdır.

Gerekçeli olmanın süreçlerdeki farklılığa bağlı olarak dereceli olduğunu ifade eden Goldman'a göre, örneğin bir dağ keçisi gören birinin, bu gördüğü nesneyle arasındaki mesafenin yakın olması, onu daha güvenilir bir sürecin sonucunda oluşmuş bir inanç yapacakken; çok daha uzak mesafeden bir dağ keçisi görmüş bir kişinin gerekçelendirmesi ise, bir öncekine göre daha az güvenilir olacaktır. O halde görsel algıya daha yakından sahip olan kişi için söz konusu inanç daha gerekçelidir (Goldman, 1979: 10). Bir sürecin güvenilir olup olmadığı ya da ne kadar güvenilir olduğunun belirlenmesiyle ilgili bir kriter belirlemekten kaçınan Goldman, gerekçeli ama yanlış inançların da mümkün olduğunu özellikle vurgular (Goldman, 1979: 11). Bununla ilgili belirlenebilecek tek şeyin "çoğunlukla" doğru inanç üretme eğilimi olarak ifade edilebileceğini düşünür.

Bu noktada güvenilirircilik için bir problem söz konusudur. Güvenilirciliğin başlangıçtaki iddiasına göre, bir inancın gerekçeli olması, ancak özne, elindeki bu inancı güvenilir bir bilişsel sürecin sonucunda oluşturmuşsa mümkündür. Fakat Goldman'ın da belirttiği gibi, güvenilir bilişsel süreçler sonucu inancını üretmiş bir özne, bu inancına inanmayabilir (Goldman, 1979: 18). Dahası, gerçekte nedensel soyu bakımından güvenilir bir süreçten kaynaklanıyor olsa bile, özne, inancının güvenilir bir süreçten kaynaklandığını düşünebilir. Dolayısıyla Goldman'ın tezi şu tür bir karşı örnek karşısında kırılabilir durumdadır:

1. S'nin p inancı güvenilir bir süreçten ortaya çıkmıştır.
2. S, p'nin yanlış olduğunu düşünmek için delillere sahiptir (Steup, 2008: 482).

Goldman bu durumu şu örnekle gösterir: Jones yedi yaşındayken hafıza kaybı çekmiş ve ailesi onun için bir takım sözde anılar geliştirmiştir. Bu anılar elbette yanlıştır ve ailesi bu durumu Jones'a bildirmiştir. Ancak Jones, ailesine güvenmek için mükemmel sebepleri olsa bile, geçmişinden gelen anılara inanmakta ısrar eder (Goldman, 1979: 18). Hafıza gibi güvenilir bir süreçten kaynaklanan bu inançlar, teoriye göre gerekçeli kabul edilmelidir. Ancak gerçekte bu anıların yanlış olduğu bilindiğine göre bunları gerekçeli kabul edemeyiz. Böylece, Jones'un güvenilir kabul ettiği ancak yanlış olan inançlar gerekçelendirme durumunu bozmaktadır. Goldman çözümü, teorisini revize etmekte bulur. Buna göre bir inancın gerekçeli durumu yalnızca onu üreten bilişsel süreçlerin bir fonksiyonu değildir; ayrıca, uygulanabilir ve uygulanması gereken süreçlerin bir fonksiyonudur (Goldman, 1979: 19-20). Yani, bilişsel sürecin güvenilir kılınması da

gereklidir ve bunun için bir ek koşula ihtiyaç vardır. Goldman'ın teorisinin revize edilmiş şekli şudur:

Eğer, (1) S'nin p inancı güvenilir bir bilişsel süreç tarafından üretilmiş ve (2) S'nin p inancına inanmamasına neden olacak, sahip olduğu ve kullandığı herhangi bir alternatif süreç yoksa S'nin inancı gerekçelidir (Steup, 2008: 483).

3.3.2. Güvenilirciliğe İtirazlar

Güvenilirciliğe yöneltilmiş üç önemli itiraz bulunmaktadır. Bunlar (1) *yeni kötü iblis problemi*, (2) *bilinmeyen güvenilirlik* ve (3) *genellik problemi* olarak ifade edilebilir (Lemos, 2007: 90). Şimdi sırasıyla bu problemleri inceleyelim.

3.3.2.1. Yeni Kötü İblis Problemi

Daha önce de bahsettiğimiz gibi *Yeni kötü iblis* ya da *dahi* problemi Descartes'ın kötü iblis probleminden türetilmiş bir örnek durumdur. Bonjour'un sunduğu örnek şu şekildedir: Kartezyen bir kötü dâhinin kontrol ettiği bir dünyada yaşayan insanlar hayal edin. Kötü dahi, onların duyu algılarını ve iç gözlem deneyimlerini dikkatlice kontrol etmektedir. İnsanlara, belki de tamamen bizimki gibi, sadece belirli bir maddi dünyada yaşadıklarında sahip olacakları, birtakım yasalarla işleyen, birbirleriyle etkileşimde bulunan çeşitli nesne ve etkileşim süreçleri içeren deneyimleri üretir. Bu durumdaki insanlar da tam bir araştırmacı olsunlar. Duyusal verileri biriktiren, teori ve hipotezler formüle eden, inançları için dikkatlice deneysel ve gözlemsel testler uygulayan vb. insanlar (Bonjour, 2009: 210-211).

Bu örnekte ya da “kaptaki beyin” gibi aynı türden diğer örneklerde güvenilircilik bakımından sorun şudur ki, iki dünyada da özne aynı bilişsel sürecin sonucunda gerekçeli inanç üretir ancak birisi güvenilirken diğeri değildir. Teorinin güvenilir süreçler için gerekli gördüğü koşullar dikkate alındığında, özne hangi dünyada yaşıyor olursa olsun, öznenin algısal inançları gerekçeli olmalıdır. Fakat güvenilircilik bakımından gerçek dünyada yaşayan öznenin bilişsel süreci güvenilirken, kötü dahinin dünyasındaki öznenin gerekçeli inancının güvenilir bir sürecin sonucu olduğu iddia edilemez. Bunun sebebi olgusal bir karşılığa sahip olmamalarıdır. Dolayısıyla Bonjour'un belirttiği gibi onların epistemik durumları ayırt edilemez, fakat kötü dâhiden dolayı bilişsel süreçleri

çoğunlukla güvenilir olmaz. Çünkü onların inanç üreten algı ve gözlemleri çoğunlukla yanlıştır (Bonjour, 2009: 211). Bu karşı örnekle Bonjour'un göstermeye çalıştığı şey gerekçelendirme için güvenilirlik koşulunun zorunlu olmadığıdır.

3.3.2.2. Bilinmeyen Güvenilirlik

*Bilinmeyen güvenilirlik problemi*¹⁰ olarak ifade ettiğimiz ikinci itiraz, birincisinin bir şekilde tamamlayıcısıdır. Gerçekte güvenilir olmayan ama güvenilir olarak ele aldığımız bir bilişsel süreç durumu yerine, gerçekte yüksek oranda güvenilir olan fakat güvenilir olarak değerlendirmek için nedenlerimizin olmadığı, hatta belki de güvenilir olarak değerlendirmek için iyi nedenlerimiz olan bir bilişsel süreç durumu hayal edelim. Örneğin, bir takım özel durumlarda, özel bir bilişsel yeteneği olan insanların durumunda olduğu gibi (Bonjour, 2009: 212).

Bonjour'un geliştirdiği örneğe göre Norman, Birleşik Devletlerin başkanıyla ilgili, coğrafi konuda gerçekten güvenilir birtakım gaip sesler duyan (clairvoyance) bir kişi olsun. O, sıklıkla, kendiliğinden gelişen inanç ya da önsezilere sahiptir. Bunları sorgulamadan kabul eder ve bunlar belirli bir günde başkanın konumuyla ilgili olan ve gerçekten her zaman doğru olan inançlardır. Norman, başkanla ilgili son bilgilere ya da diğer türden haberlere pek dikkat etmez ve önsezilerinin doğruluğunu kontrol etmek için hiçbir çaba göstermez. Ne bu süreçlerin nasıl oluştuğu hakkında ne de bu süreçlerin güvenilirliği hakkında herhangi bir düşüncesi yoktur. Açık biçimde, Norman'ın kendiliğinden gelişen önsezilerinin sonucu olan inançları, güvenilirliğin gerekçelendirme ölçütünü (gerektirmesini) karşılamaktadır. Çünkü söz konusu inançlar çoğunlukla ya da her zaman doğru olmuş inançlardır. Fakat bu inançların gerçekten gerekçelendirildiğini iddia edebilir miyiz (Bonjour, 2009: 213)?

Bonjour'un tasarladığı bu örnek, güvenilirliğin yüksek oranda doğru inanç üreten süreçleri güvenilirlik koşulu olarak belirtmesini hedeflemektedir. Bir inancın gerekçelendirilmesinin koşulu doğru inanç üretme sıklığı olduğuna göre, bu örnekteki gibi bir yüksek orana sahip olduğu durumlar da bile öznenin sağlayamayabileceği bir koşul var ki o da "inanç" koşuludur. Bir öznenin inançları ne kadar doğru inanç oluşturursa oluşturursa özne bu inanca sahip olmayabilir çünkü güvenilir olduğuna

¹⁰ Kavramın kullanımı Lemos'a aittir (Lemos, 2007: 92). Ancak, Bonjour'un Norman örneği ve benzeri türde örnekleri kastedilen bu problemin genel kabul görmüş bir isimlendirilmesi bulunmamaktadır.

inanması için bir neden bulamayabilir. Bu noktada Bonjour'un itirazı güvenilirliğin yeterli bir koşul olmadığı yönündedir. Yani, güvenilir bir bilişsel sürecin sonucu oluşmuş bir inanç gerekçelendirilmemiş olarak kalabilir. Böylelikle Bonjour, güvenilirliğin bilgi analizinin yeterlilik yönünden eksik olduğunu iddia etmektedir (Steup, 2008: 484).

3.3.2.3. Genellik Problemi

Üçüncü itiraz ise *genellik problemi*dir (*The Generality Problem*). Bu problem özellikle süreç güvenilirliğini kapsar. Buna göre belirli inançların epistemik değerlendirmesi için ilgili olan bilişsel bir süreci nasıl betimleyeceğimizi tam olarak ifade etmezsek, keyfi biçimde seçebileceğimiz bir dizi değerlendirme ortaya çıkacaktır (Steup, 2008: 483). Çünkü herhangi bir şey, bir tür (type) olabildiği gibi, bir türün belirli bir örneği de olabilir (token). Bir türün, genel birtakım özellikleri söz konusuysen, o türün belirli bir örneğinin daha özel anlamda özellikleri söz konusudur. Süreç güvenliği açısından sorun, herhangi bir inancın değerlendirilmesi söz konusu olduğunda, hangi süreç türünün güvenilir olarak alınması gerektiğinin tespit edilmesidir. Çünkü hangi tür bakımından değerlendirme yapıldığı, inancın güvenilirliğini de etkilemektedir (Crumley II, 2009: 93).

Bunu Lemos'un verdiği örnek üzerinden açıklamaya çalışalım: Varsayalım bir gece pencereimizden baktığımız zaman dolunayın parladığını gördük. Bu noktada "gökyüzünde ay var" inancımızı oluştururuz ve bu inancın gerekçeli olduğunu düşünmek mantıklı görünmektedir. Şimdi bu belirli süreç, bir süreç türünün belirli bir örneği olan bir inançtır. Ancak bu örnek ise farklı süreç türlerini örneklendirmektedir. Örneğin algılama, görsel algılama, gece yarısında görsel algılama ve gece yarısı parlak bir cismi görsel olarak algılama olabilir. Şimdi bu süreçlerin her biri aynı derecede güvenilir değildir. Peki, söz konusu edilen güvenilir bir süreç sonucu oluşmuş inanç, hangi tür sürecin sonucu oluşturulmuş bir inançtır? Burada verilecek cevap ya da seçilecek bir tür, güvenilirliğin derecesini etkileyecektir. Bu sebeple güvenilirlik teorisi hangi türün seçilmiş olduğunu belirleyecek bir ölçüt sunmamaktadır. Bu bakımdan dışsalcılık için güvenilir bir süreç tespit etmek, alternatif süreçlerin varlığının da saf dışı edilmesini gerektirmektedir (Lemos, 2007: 92).

Dışsalcılara yöneltilmiş en önemli itirazlar bunlardır. Bu konuda çeşitli cevap girişimleri olmuş olsa da, herkesi tatmin eden bir sonuç elde edilmemiş görünmektedir.

Fakat çalışmanın konusu bakımından üstünde durulan asıl unsur içselci ya da dışsalci teorinin genel olarak hangisinin haklı olduğu konusunda değildir. Yukarıda gördüğümüz içselci ve dışsalci argümanlarda, bazen açık bazen kapalı olarak kullanılmış bir ayırım söz konusudur. Eldeki bir inancı gerekçelendiren özne ile zaten gerekçeli ya da gerekçelerden dolayı inanan bir özne arasındaki ayırım. Bir inanca sahip olmak ve bunun bilgi üreten bir inanca dönüşmesiyle ilgili ortaya çıkan tartışmanın gerekçelendirme kavramıyla ilgili bir ayırım olarak sunulması, teorilere yansıyan önemli bir faktördür ve son yıllara kadar üzerinde çok durulmamıştır. Bu çalışmanın devamında bu ayırımın teorilerde edindiği yerleri tespit ederek içselci ve dışsalci düşünürlerin tartışmasına bu açıdan yaklaşmaya çalışacağız.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÖNERMESEL VE İNANÇSAL GEREKÇELENİRME

4.1. Önermesel ve İnançsal Gerekçelelendirme Ayrımı

Bilginin analiziyle ilgili tartışma, gerekçelelendirmenin doğası ile ilgili içselcilik ve dışsalcilik olarak ifade edilen ayrımı belirginleştirmiştir. Bu nedenle, epistemolojik ilginin önemli bir bölümünü, gerekçelelendirmenin varlığı için tek başlarına gerekli ve birlikte yeterli koşulların belirlenmesi oluşturmaktadır. Dolayısıyla önermesel (propositional) ve inançsal (doxastic) gerekçelelendirme ayrımı bilgi için gerekçelelendirmenin hangi koşulları sağlaması gerektiği üzerine ortaya çıkmış bir ayrımdır. Buna göre, önermesel gerekçelelendirme iyi sebeplerin varlığına bağlıdır. Bu gerekçelelendirme türünde öznenin önermeye inanması gerekli değildir. İnançsal gerekçelelendirme ise iyi sebeplere dayanan öznenin varlığını gerektirir. Öznenin gerekçeli bir şekilde inanması için, önermeye elindeki iyi sebeplerin temelinde inanması gereklidir. Şimdi bunu biraz daha detaylandırmaya çalışalım.

Bir öznenin inançlarının gerekçelelendirilmesi ile ilgili olarak iki farklı gerekçelelendirme türü vardır. Buna göre, bir p inancı için, öznenin elinde inancını destekleyecek gerekçeleri vardır ifadesi ile öznenin inancının kendisi gerekçelidir ifadesi, farklı durumlara işaret etmektedir. Öznenin, inancı için sebepleri varsa, bu inanç için sahip olduğu gerekçelere ulaşabilir durumdadır. Fakat öznenin inancını bu sebeplere dayandırması gerekli değildir. Bundan dolayı gerekçelelendirmenin bu türünde, inanma ya da inanmama bakımından öznenin önerme karşısında aldığı pozisyona bakılmaksızın, önermeyi destekleyecek sebepler veya bir zeminin olup olmadığına bakılır. Diğer yandan, inancın kendisinin gerekçeli olması, önerme karşısında öznenin aldığı tutumla ilgili bir gerekçelelendirme türüdür. Burada belirleyici olan, inananın önermeyi elindeki sebeplere dayanarak gerekçelelendirmiş olmasıdır. Bu ayrımı Vahid'in terimleriyle ifade edecek olursak;

Bir p inancı S için gerekçelelendirilmiştir dediğimizde, biz ya ("p") inancının içeriğinin özne için gerekçelelendirilmiş olduğunu ya da belirli bir inanç örneğinin (token) kendisinin gerekçelelendirilmiş olduğunu ima ederiz. Önceki gerekçelelendirme kullanımı önermesel gerekçelelendirmeden bahsederken sonraki gerekçelelendirme kullanımı inançsal gerekçelelendirme kategorisini kast etmektedir (Vahid, 2016: 3133-3134).

Söz konusu ayrımı Korcz ve Bergman'da benzer şekilde dile getirmektedir:

Korcz'a göre:

S için bir inanç, o inancı gerekçelendirmek için yeterli sebeplere sahip olduğu zaman sadece gerekçelendirilebilir; fakat kişi inanç ve sebepler arasında herhangi bir uygun bağlantı kurmamışsa, bunun sonucu olarak elindeki inanç gerekçelendirilmemiş olarak kalır (Korcz, 1997: 171).

Bergman'a göre:

Bir p önermesi, bir S kişisi için, S, p için delil ya da sebeplere sahip olduğu durumda önermesel olarak gerekçelendirilmiştir. Eğer S, p'ye inanır ve onun p inancı bu sebepler ya da delillere dayanıyorsa, onun p inancı inançsal olarak gerekçelendirilmiştir (Bergman, 2006: 4).

Yukarıdaki alıntıda Korcz'un işaret ettiği gibi, bir inancın gerekçelendirilebilmesi için bir takım iyi sebeplerin varlığı yeterlidir. Fakat iyi sebeplerin varlığı, bir öznenin inancını gerekçelendirmesi için, bu sebepleri uygun bir şekilde kullanmadığı sürece yeterli değildir. Dolayısıyla sebepler ve inanç arasındaki bağlantının özne tarafından görülmesi gerekmektedir. İki gerekçelendirme türü arasındaki farklılık bu noktadan kaynaklanmaktadır. Bergman'ın yukarıda belirttiği gibi önermesel gerekçelendirme kavramı, öznenin iyi sebeplere sahip olduğu durumu belirten gerekçelendirme türüdür. İnançsal gerekçelendirme ise öznenin inancı ile sebepleri arasındaki bağlantıyı kurduğu durumları işaret etmek için kullanılır. Bununla birlikte, ayrımı belirleyen kilit noktalardan birisi de öznenin bir önerme karşısındaki inanç tutumudur. Çünkü önermesel gerekçelendirme için öznenin inancı gerekli bir koşul değildir. Ancak öznenin inançsal gerekçelendirme yaptığını söyleyebilmek için, öznenin hem iyi sebeplere sahip olması, hem de bu sebeplere dayanarak inanması gereklidir. (Vahid, 2016: 3134).

Bu ayrıma dikkat çeken bir isim olan Firth'e göre bilgi nedir sorusuna yanıt verebilmek için öncelikle "bir inanç hangi koşullar altında garanti edilir?" (warrant) sorusunun yanıtlanması gerekir (Firth, 1978: 216). Bu sorunun cevaplanması için de garanti etmenin ne anlama geldiğinin belirlenmesi gereklidir. Firth bu bakımdan terimin iki epistemik kullanımı olduğuna dikkat çeker (Firth, 1978: 217-218). Geleneksel bir ayrım olarak bir inancın "mantıksal içeriği" ile bir inananın psikolojik durumu anlamında kullanılan garanti etme kavramı bir başka deyişle önermesel garanti ve inançsal garanti olarak da ayrılabilir. Kavramın bu iki kullanımını Firth şu örnekle açıklamaktadır:

Örneğin, Holmes, t gibi bir zamanda, cinayeti arabacının işlediğini bilmektedir. Holmes, çamur üzerindeki izleri, arabanın tekerlekleri gibi bazı kanıtları inceler ve

rasyonel bir çıkarım yaparak bir sonuca ulaşır. Böylece t gibi bir zamanda “arabacı cinayeti işledi” önermesi Holmes için garanti edilmiştir. Ancak Holmes için garanti edilen inancın Watson için edildiğini söyleyemeyiz. Çünkü söz konusu inancın garanti edilmesi yalnızca Holmes’un sahip olduğu kanıtlar temelinde gerçekleşmiştir. Ayrıca, Holmes’un sonucunun rasyonel bir biçimde kanıtlara dayanmasından dolayı, Holmes’un cinayeti arabacının işlediğine dair “inancını” da garantilediğini söyleyebiliriz (Firth, 1978: 218). Farz edelim ki, Holmes, Watson’a çıkardığı sonucu söylemeden, çamur izleri ve ilgili diğer kanıtları gösterir. Bu, Watson’ın epistemik durumunda meydana gelen önemli bir değişikliği işaret eder. Şimdi, “Watson için cinayeti arabacı işledi” önermesi, Watson bu önermeye inansın ya da inanmasın, garanti edilmiştir. Fakat Firth, Watson bu önermeye inansa bile, Watson’ın Holmes gibi inancını garanti ettiğini ifade edemeyeceğimizi belirtir (Firth, 1978: 218). Çünkü bir p inancının garanti edilmesi için p’ye inanmak zorunlu bir koşul olsa da Watson’ın inancı rasyonel biçimde kanıtlara dayanmayabilir.

Bu örnek üzerinden Firth’ün yaptığı ayırım, bir önermenin garanti edilmesi ile inananın bir önermeye “inancını” garanti etmesi arasındaki farklılıktır. Burada ayırıcı nokta önerme ve inancın işleme şekliyle ilgilidir. Bir önermenin kanıtlar yoluyla garanti edilmesi mantıksal bir süreçtir. Bu bakımdan öznenin, önermenin kanıtlanabilirliğine yönelik bir inancının kanıtlamayı garanti etme yönünde bir işlemi yoktur. Ancak bir önermeye olan inancın garanti edilmesi için, önermenin kanıtlara dayanarak ya da bu kanıtlardan dolayı oluşturulmuş olması gerekir. Çünkü bir önermeye başka kanıtlarla, ya da “kanıt dahi olmadan” inanılmasının önünde bir engel bulunmamaktadır.

Gerekçelendirme türleri arasındaki bu ayrımı daha iyi anlamak için, Turri şöyle bir durum hayal edebileceğimizi belirtir: Bayan Knowit ve Bayan Not, mahkeme de Bay Mansour’un davasında bulunan iki jüri olsun. İkisi de duruşmayı dikkatle izler ve ikisi de Mansour’un suçlu olduğuna inanmak için iyi nedenlere sahip olarak bir karar verir. İki jüride Mansour’un gerçekten suçlu olduğu inancını oluşturur. Bayan Knowit, Mansour’un mahkeme boyunca sunulan kanıtlardan dolayı suçlu olduğuna inanır. Bayan Not ise Mansour’un şüpheli görünmesinden dolayı suçlu olduğuna inanır. Bu durumda Bayan Knowit, Mansour’un suçlu olduğunu biliyordur ancak Bayan Not bilmiyordur (Turri, 2010: 312-313). Burada iki jüride “Mansour suçludur” önermesi için önermesel gerekçelendirmeye sahiptir ancak yalnızca Bayan Knowit’in inancı sahip olduğu iyi nedenler üzerinde temellenmiştir. Dolayısıyla onun inancı, inançsal gerekçelendirilmiş ya da iyi kurulmuştur. O halde bir kişinin bilgi sahibi olması için gerekçelendirme sahibi

olması ve bu gerekçelere inanması yeterli değildir. Önermesel gerekçelendirme yapmış olmamız, ancak ve ancak bu gerekçelendirmeye dayanarak inandığımızda inançsal gerekçelendirme koşulunu sağlamaktadır. Dolayısıyla, bir inanç için gerekçelerin iyi kurulmuş olması ve iyi kurulmuş bu gerekçelerden dolayı ya da bu zeminde eldeki bir önermeye inanmamız gerekir ki, böylece inançsal gerekçelendirme söz konusu olabilsin.

Turri'nin örneğinde dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, iki jüri üyesinin de aynı biçimde iyi kanıtlara sahip olmasıdır. Ancak jürilerden yalnızca birisi elindeki iyi delilleri inancını gerekçelendirmek için kullanmaktayken, diğer jüri elinde olmasına rağmen sahip olduğu delilleri kullanmamıştır. Bu noktada, inancın gerekçelendirmeyle olan ilişkisi, kişinin bilgi sahibi olup olmamasını doğrudan etkilemektedir. Bundan dolayı iki gerekçelendirme türü arasında epistemik anlamda önemli bir bağlantı bulunmaktadır. Bu bağlantının nasıl kurulacağıyla ilgili ortaya atılan düşüncelere geçmeden önce önermesel ve inançsal gerekçelendirme ayırımına yönelik bazı düşünceleri biraz daha detaylandırmalıyız.

4.1.1. Önermesel Gerekçelendirme

Önermesel gerekçelendirme ayırımının yapılmasını gerekli kılan iki durumla karşı karşıya kalırız: (1) Eldeki bir takım sağlam delillere rağmen, özne bu delillerin dışındaki sebeplerle inancını geliştirebilir. (2) Özne sağlam delillerle bir önermeyi gerekçelendirebilir ancak bu gerekçelendirilmiş önermeye gerçek anlamda inanmayabilir. Pollock ve Cruz, bir inancın “gerekçeli” olmasıyla “gerekçelendirilebilir” olması arasındaki farka işaret eder. Gerekçelendirilebilir bir inanç, kişinin zaten inandığı bir şeyi, nedenleriyle uygun şekilde bir araya getirmesi durumunda gerekçelendirmenin mümkün olacağını ifade eder. Örneğin, bir kadın kocasının ona karşı sadakatsiz olduğu inancı için yeterli kanıtlara sahiptir; fakat sistemli olarak kanıtları görmezden gelir. Buna rağmen, bu konularda güvenilmez ve kocasına karşı önyargılı olduğunu bildiği babası, ona kocasının sadakatsiz olduğunu söylediğinde, özne, babasının söylediği ifadelerle dayanarak inancını geliştirir. Bu durumda kadının, kocasının sadakatsiz olduğuna yönelik inancı, gerekçelendirilmemiş fakat gerekçelendirilebilir bir inançtır (Pollock ve Cruz, 1999: 79).

Pollock ve Cruz'un belirttiği açıdan bir inancın oluşturulması için elde birtakım nedenler olması yeterlidir. Ancak inancın oluşmasını sağlayan her neden yeterli bir neden

değildir. İnancın nedenlerinin iki farklı yolda yeterli olabileceğini ifade eden Schroeder, nedenlerin de objektif ve subjektif olarak ikiye ayrıldığını söyler (Schroeder, 2015: 236). Nedenler arasındaki objektif/subjektif ayırım ise rasyonellik ve doğruluk (correctness) arasındaki ayrıma karşılık gelir. Örneğin Bernie için, bir yudum aldığı bardağının içinde aslında benzin olsa bile, Bernie'nin bardakta gin ve tonic olduğu inancı rasyonel bir inanç olabilir. Çünkü Bernie'nin bardaktan bir yudum almasını rasyonel yapması için subjektif nedenleri olması yeterlidir. Fakat bardağından bir yudum alması için objektif nedenleri yetersizdir. Bir yudum alması için kesin objektif nedenleri yoktur çünkü onun bardağı benzinle doludur (Schroeder, 2015: 239).

Rasyonellik ve doğruluk arasındaki bu ayırım, inanç için şunu ifade eder: Bir inanç gerçeği dile getirmesi durumunda doğru varsayılabilir, ancak pek çok yanlış inanç rasyonelken; çoğu doğru inanç rasyonel değildir. Yani gerçek olması için yeterli delillere sahip birisi açısından rasyonel yanlış bir inanç mümkünken, gerçekten doğru olan bir inanç, eldeki bu önermeye inanmamak için nedeni olan birisi için rasyonel olmayacaktır. Bu bakımdan yanlış bir şeye gerekçeli biçimde inanabiliriz (Schroeder, 2015: 239). İki türünde önermesel gerekçelendirme yapmış oluruz, ancak karşımız da gerekçesi yeterli olmayan bir inanç durumu söz konusudur.

Bunun yanı sıra önermesel gerekçelendirmenin inancı sağlamadığı durumlarında bulunduğu vurgulanmaktadır. Audi'nin dikkat çektiği gibi bir şeye “gerekçeli biçimde inanıyorum” demekle, bir “inancı gerekçelendirdim” demek arasında fark vardır (Audi, 2011: 2). İnanıcı gerekçelendirdim demek, bu inanç için bir gerekçeye sahibim anlamına gelir ve biz buna hiçbir şekilde inanmıyor olabiliriz. Örneğin zor bir görevi yapabileceğime inanmak için pek çok sağlam gerekçem olabilir ancak birisi tereddüdümün üstesinden gelmeme yardımcı olana kadar inanmakta başarısız olabilirim. İnanıcı gerekçelendirmiş olmak bir zemine, gerekçeye ya da nedene sahip olmak anlamına gelir. Bizim inandığımız şeyler için nedenlerimiz olsa da inanmayabiliriz. Bu açıdan Audi önermesel gerekçelendirmeyi *durumsal* gerekçelendirme olarak da ifade etmektedir. Buna göre önermesel gerekçelendirme birisinin bilgi niteliğindeki (information) durumlarında temellendirilir. Bahsi geçen gerekçelendirme bilgi niteliği taşımasa bile, bilginin oluşumunun potansiyel durumlarını taşımaktadırlar (Audi, 2011: 3-4). Ancak birtakım delillere sahip önermelerin taşıdığı bu potansiyel, özne bu önermelere inanmadığı sürece bilgi olarak görülmecektir. Bu sebeple önermesel gerekçelendirmenin bilgi olması için “inanç” koşulu genellikle gerekli varsayılmıştır.

4.1.2. İnançsal Gerekçeleştirme

İnançsal gerekçeleştirme olarak ifade edilen iki temel durumla karşılaşmaktayız: (1) Bir inanç başka inançlara dayanmadan, doğrudan bir biçimde inançsal olarak gerekçeleştirilebilir. (2) Bir inanç, eldeki bir önermeyi gerekçelendiren kanıtlara dayanarak oluşturulmuşsa inançsal gerekçelidir. Audi'ye göre duyusal algıya dayalı bilgilerimiz vardır ve günlük yaşamda bu tür bilgilerin gerçekliğine inanırız. Buna göre deneyimimizde verilen şeylere gerekçeli biçimde inanırız. Bunun anlamı onların bir sürecin sonucunda gerekçelendirildiği değildir. Deneyimde verilen şeylerin gerekçeli olması onların sahip oldukları bir özellik anlamındadır. Çünkü normal bir rasyonel insan için doğal ve uygundur. Bu tür inançlar, gerçekçe istediğimiz inançlar değildir ve bunların doğru olduğunu bekleme eğilimindeyizdir (Audi, 2011: 1-2).

Bu bakımdan inançsal gerekçeleştirmenin psikolojik bir rolü vardır. Bach, kişinin bir inancını gerekçeli yapmasıyla, inancın kendisinin gerekçeli olmasını ayırt etmemiz gerektiğini belirtir. Bach'e göre bir kişi, eldeki kanıtların uygunluğunu ya da bir takım mümkün alternatifleri değerlendirerek, rasyonel ve sorumlu biçimde inancını gerekçelendirebilir. Ancak, öznenin böyle bir eyleminin olmadığı durumlarda da gerekçeleştirme mümkündür. Yani herhangi bir planlı değerlendirmenin olmadığı ve otomatik bir şekilde oluşmuş gerekçeli inançlar da mevcuttur. Algılama, hafıza ya da iç gözlem türünden inançların çoğu bu türden gerekçeli inançlardır (Bach, 1985, 251).

Çoğunlukla duyusal algıya dayanan ve doğrudan gerekçeli olduğu iddia edilen¹¹ bilgilerimizin yanı sıra, çıkarımsal olan ya da başka inançlara dayanan bazı inançlarımız da bulunmaktadır. İnançsal gerekçeleştirme inançların bir özelliğidir. Bir inancın gerekçelendirilmesiyle ilgili olarak, yalnızca iyi sebeplere ya da yeterli kanıtlara sahip olmanın yeterli olmadığı konusunda neredeyse herkes hemfikirdir. Bu bakımdan bir inanç gerekçeli sayılacaksa bu inancın ilgili sebep ya da kanıtlara dayanıyor olması gerekir. Önermesel ve inançsal gerekçeleştirme ayrımını aralarındaki bağlantı yönünden karakterize eden Audi'ye göre, "İki gerekçeleştirme kavramı yakından ilişkilidir: Eğer birisi, bir şeye gerekçeli biçimde inanıyorsa, ayrıca bu inancını gerekçelendirmiştir, bu yüzden bu inancı için gerekçeleştirmeye sahiptir. Fakat bunun tersi doğru değildir: İnançlarımızı gerekçelendirdiğimiz her şey bizim inandığımız bir şey değildir. Bir çimenliğe

¹¹ Algıya dayalı inançların doğrudan gerekçeli olup olmadığı konusunda birbirine karşıt görüşler bulunmaktadır. Buradaki çalışma yalnızca inançsal gerekçeleştirmenin içselcilik ve dışsalcılık tartışmasındaki yeri ile ilgilidir.

baktığım zaman, metre kare başına ondan fazla çim yaprağı düştüğü inancını gerekçelendiririm, fakat normalde metre kare başına düşen çim yaprağının sayısı hakkında herhangi bir inanca sahip değildir” (Audi, 2011: 3). O halde öznenin önermesel gerekçelendirmesi, özne bu önermeye olan inancını, eldeki bu önermeyi gerekçelendiren delillerden dolayı geliştirebiliyorsa, bilgi olarak sayılabilir.

Böylece inançsal gerekçelendirme için inanç koşulunun neden gerekli olduğunu göstermeye çalıştık. En temel anlamda, bir önermenin gerekçelendirilmiş olması öznenin bu önermeyi bildiğini göstermez. Bu açıdan önermesel gerekçelendirme bilgi için yetersizdir. Bilgi için gerekli olan bir koşul olarak, gerekçelendirilmiş önermenin, öznenin gerçekten inandığı bir önerme olması gereklidir. Bu gereklilik bir “destek gerektirmesi” olarak ifade edilmektedir (Bergmann, 2006: 4). Bir inancın bilgi sayılabilmesi için elde birtakım delillerin olmasının tek başına yetersiz olduğunu, bu sebeple deliller ve delillere dayanan önermenin, öznenin bu önermeye yönelik inancıyla doğru bir ilişkisinin olması gerektiğini vurgulayan epistemolojiciler, bu ilişkiyi “destek ilişkisi” olarak adlandırmışlardır.

4.2. Destek İlişkisi

Destek ilişkisi (basing relation), eldeki nedenlerin, sahip olunan bir inancın sürdürülebilmesi için neden sağlayabilmesini gerekli gören ilişkiyi ifade eder. Bu açıdan gerekçelendirilebilir bir inanç ile inancın gerekçeli olması, gerekçeli inanç ve gerekçeli inanan ya da önermesel gerekçelendirme ve inançsal gerekçelendirme olarak ifade edilebilen durumlar arasındaki bağlantıyla ilgilidir. Bununla ilgili olarak, uygun bir bağlantı nedenlerin üzerinde temellenmiş inançlarda ortaya çıkar. Dolayısıyla bir öznenin inancını gerekçelendirmek için nedenlere sahip olması ve nedenleri ile inancı arasında uygun bir bağlantı kurması yeterlidir (Korcz, 1997: 171).

Geleneksel görüşe göre destek ilişkisi bir tür nedensel analizdir. Ancak buradaki nedensel ilişki kavramının gerekçelendirme ya da bilgi teorisindeki nedensellik fikriyle bir ilgisi olmadığına dikkat etmek gerekir. Destek ilişkisinin nedensel bir ilişki olduğu düşüncesi¹², inanç ve sebepler arasındaki bağlantıyla ilgilidir (Korcz, 1997: 171). Destek ilişkisi, diğer inançları temelinde, birisinin eldeki bir inancının psikolojik ilişkisidir.

¹² Destek ilişkisinin nedensel bir ilişki olduğu düşüncesine bazı itirazlar geliştirilmiştir (Korcz, 1997: 171).

Birisinin kullanımında bir takım iyi nedenleri olabilir ancak hiçbir zaman bağlantıyı kuramayabilir. Örneğin bir matematiksel kanıtlama da takılmış olan bir özne, sonucun nasıl geldiğini göremez ve umutsuzluk içinde işlemin sonucunun doğru olduğunu düşünür. Aslında iki adım geride *modus ponens*'le sonuç kendisini göstermiştir ancak özne bunu gözden kaçırmıştır. Bu bakımdan, elinde kusursuz nedenler olmasına rağmen sonuca yönelik inanç özne için gerekçelendirilmemiştir. Burada öznenin yoksun olduğu şey, sonuca olan inancının ilgili nedenlere dayanmıyor olmasıdır (Pollock ve Cruz, 1999: 35). O halde, bir öznenin epistemik bir gerekçelendirmeye sahip olabilmesi için, elinde iyi sebepler olmalı ve özne bu sebeplere dayanarak inanmalıdır. Bunu ifade eden iki örnek şudur:

Bir S kişisi için bir P inancı, Q'ya inanmak için ancak ve ancak; S için P'nin temelinde inancın Q inancını gerekçelendirmiş olması mantıksal olarak mümkünse, bir sebeptir (Pollock and Cruz, 1999: 35).

Eğer, (i) p, S için, S'nin sahip olduğu sebep(ler) R bakımından önermesel gerekçelendirilmiş ve (ii) S, p'ye R'nin temelinde inaniyorsa, O HALDE S'nin inancı inançsal olarak gerekçelendirilmiştir (Turri, 2010: 314).

Bu iki tanımda, destek ilişkisinin klasik versiyonunu ifade etmektedir (Turri, 2010: 313-314). Fakat alternatif bir yaklaşım olarak Alvin Goldman, gerekçelendirmenin iki türünü *ex ante* ve *ex post* gerekçelendirme olarak isimlendirmektedir. Goldman'a göre *Ex post* kullanımı, gerekçelendirilmiş ya da gerekçelendirilmemiş bir inançtan bahsettiğimiz zaman ortaya çıkar. *Ex ante* kullanımında ise bu gibi bir inanç ya yoktur ya da olup olmadığını görmezden geliriz. Yani, *ex ante* gerekçelendirme, kişinin inançsal tutumundan bağımsız olarak, inancının uygun olup olmadığını belirtmek için kullanılır (Goldman, 1979: 21)¹³. Goldan *ex ante* ve *ex post* gerekçelendirme arasındaki ilişkiyi şu şekilde tanımlamaktadır:

S, t gibi bir zamanda p gibi bir inancını, onun t zamandaki toplam bilişsel durumu, p'yi *ex post* gerekçelendirmiş olacak bir şekilde inancına getirdiği bir durum olduğunda *ex ante* gerekçelendirmiştir (Goldman, 1979: 21).

¹³ Goldman bu konuda çok net bir şey söylemese de yaptığı tanımlamanın Firth'in önermesel ve inançsal garanti ayırımına benzer olduğunu belirtmektedir (Goldman, 1979: 23). Buna rağmen, *ex ante* gerekçelendirmenin önermesel gerekçelendirme olarak düşünülmesine karşı çıkan bir düşünce için bkz. (Lyons, 2016: 166-168).

Goldman'ın tanımlamasında dikkat edilmesi gereken unsur, klasik tanımın aksine, önermesel gerekçelendirmenin tanımının inançsal gerekçelendirme üzerinden yapılıyor olmasıdır. Benzer bir girişimde John Turri'den gelmektedir. Klasik tanımın inançsal gerekçelendirmeyi önermesel gerekçelendirme üzerinden tanımlamasına dikkat çeken John Turri, bu tanımlamanın inançsal gerekçelendirmenin sağlanması için yetersiz olduğunu savunur. Bu nedenle gerekçelendirme türleri arasındaki ilişkinin klasik formülasyonuna itiraz eder. Yukarıda belirttiğimiz gibi klasik düşünce şu şekildedir:

(i) Bir p önermesi S'nin sahip olduğu sebep(ler) R'den dolayı önermesel olarak gerekçelendirilmiştir;

(ii) S, p'ye R temelinde inanırsa S'nin inancı p, inançsal olarak gerekçelendirilmiştir.

Turri, bir öznenin elindeki sebepleri kullanma şeklinin, onun inancının iyi kurulmuş olup olmadığıyla ilgisi olup olmadığını kendimize sormamız gerektiğini ifade eder. Çünkü klasik formülasyon öznenin inancını oluşturma veya sürdürmede kullandığı performansın şeklinden bahsetmez. Bunun küçük bir detay olmadığına dikkat çeken Turri, performansın önemini vurgulamak için, bir marangozun elinde çok iyi aletler ve malzemeler olmasının, bunların doğru şekilde bir araya gelmedikleri sürece iyi bir sonucu garanti etmediğine dikkat çeker (Turri, 2010: 315). Bir özne yeterince iyi sebeplere sahip olabilir ancak yine de inançsal gerekçelendirme yapamayabilir. Dolayısıyla yukarıda belirtilen argümanın kırılğan olduğu karşı örnekler geliştirilebileceğini belirten Turri, buna yönelik şu örneği sunar:

Bayan Proper ve Improper, Bay Mansour'un davasında jüridir. İkisi de duruşmayı dikkatlice takip eder ve bunun sonucunda şunları bilmektedirler:

(P1) Mansour kurbanı öldürmek için bir motivasyona sahiptir.

(P2) Mansour daha önce kurbanı tehdit etmiştir.

(P3) Pek çok görgü tanığı Mansour'u suç mahallinde görmüştür.

(P4) Cinayet silahının her yerinde Mansour'un parmak izleri vardır.

İki Jüri üyesi içinde "Mansour suçludur" yargısı önermesel olarak gerekçelendirilmiştir. Çünkü iki jüri üyesi de (P1-P4)'ü bilir. Bayan Proper'ın akıl yürütmesi şu şekildedir:

(P1-P4) büyük olasılıkla Mansour'u suçlu yapar. (P1-P4) doğrudur. Bu sebeple Mansour suçludur.

Bayan Improper'in akıl yürütmesi ise şu şekildedir:

Çay yaprakları (P1-P4)'ün büyük olasılıkla Mansour'u suçlu yaptığını söyler. (P1-P4) doğrudur. Bu sebeple Mansour suçludur (Turri, 2010: 316).

İki jüri üyesi de koşul (i) ve (ii)'yi sağlamıştır fakat yalnızca Bayan Proper'in Mansour suçludur inancı inançsal gerekçelendirilmiştir. Bu sebeple Turri, klasik formülasyonun hatalı olduğunu iddia eder. Çünkü önermesel ve inançsal gerekçelendirme arasındaki ilişkinin bu şekilde karakterize edilmesi, öznenin performansı gibi kritik önemde bir unsuru göz ardı etmektedir. Bir özne çok iyi sebepleri bile kötü bir şekilde kullanarak bir önermeye gerekçeli biçimde inanabilir (Turri, 2010: 317-318).

Turri'ye göre destek ilişkisinin problemi yeterli sebeplerin yalnızca doğru biçimde kullanıldığında gerekçelendirme iletmesini açıklamada başarısız olmasıdır. Bir inanç oluşturmak için öznenin iyi sebeplere sahip olması yeterli değildir. İnançsal gerekçelendirme için bu sebepleri kullandığı tavır da kritik derece de önemlidir. Turri bu noktayı açıklayabilecek bir alternatif öneri geliştirir (Vahid, 2016: 3135). Turri'nin önerisi şu şekildedir:

(PJ) Zorunlu olarak her S, p ve t için, eğer p, S için t gibi bir zamanda önermesel olarak gerekçelendirilmişse, o halde p, S için t'de önermesel olarak gerekçelendirilmiştir; çünkü S şu anda p inancını getirmenin en az bir yoluna sahiptir; şöyle ki S bu yollardan birinde p'ye inanır, S'nin inancı böylelikle inançsal olarak gerekçelendirilmiştir (Turri, 2010: 320). Turri'nin belirttiği gibi (PJ) inançsal gerekçelendirme ve bilginin sebep-temelli olmayan bir şekilde nasıl mümkün olduğunu anlamak için bir model sağlamaktadır (Turri, 2010: 320).

Turri'nin önerisi bir gerekçelendirme kavramının diğerini açıkladığı destek ilişkisini tersine çevirmektedir. Buna göre önermesel gerekçelendirme yapabilmenin gerekli koşulu öznenin inançsal gerekçelendirme elde edebilecek bir yeteneğe sahip olmasıdır. Bunun yanı sıra, Turri'nin önerisi eğer doğru ise, sarsıcı epistemik sonuçlar doğurmaktadır (Vahid: 216:3136).

Turri'nin sunduğu örnek bakımından klasik destek ilişkisinin bir bakıma eksik olduğunu kabul eden Paul Silva, yine de Turri'nin önerisinin önermesel ve inançsal

gerekçelendirme arasındaki ilişkiyi kurmak için yeterli olmadığını belirtmektedir. Ayrıca, Turri'nin örneklerinin klasik versiyonu doğrudan terk etmeyi gerektirmediğini ve yalnızca küçük bir revizyonun karşı örneği saf dışı etmek için yeterli olacağını ifade eder (Silva, 2015: 953-954). Silva'nın destek ilişkisi için sunduğu revizyon şu şekildedir:

Eğer (i) sebepler R, S'nin P inancını gerekçelendirmesinin kaynağıysa ve (ii) S, P inancını R üzerine *uygun şekilde* dayandırırsa, O HALDE S, p için inançsal gerekçelendirmeye sahiptir (Silva, 2015: 954).

Silva'ya göre P gibi bir inancını gerekçelendirecek bir kaynağa sahip olmak önermesel gerekçelendirmedir. Kişi P inancını, gerekçelendirmesinin kaynağına uygun bir şekilde dayandırarak oluşturursa, bu durumda inançsal gerekçelendirmeye sahiptir. Silva, inançsal gerekçelendirme için bir uygunluk gerektirmesinin eklenmesiyle Turri'nin örneğindeki Bayan Improper'in neden inançsal gerekçelendirmeden yoksun olduğunun açıklanabileceğini ifade etmektedir (Silva, 2015: 954). Böylece, görülebileceği gibi Silva'nın destek ilişkisi tanımı klasik versiyonun yeni bir örneğini sunmakta ve Turri'nin aksine, inançsal gerekçelendirmenin önermesel gerekçelendirme üzerinden tanımlanmasını önermektedir.

Sonuç olarak biz destek ilişkisini önermesel gerekçelendirme ve inançsal gerekçelendirme arasındaki uygun ilişkinin belirlenmesi olarak açıklayabiliriz. İleride göstermeye çalışacağımız gibi, içselcilik ve dışsalcılık arasındaki tartışma bu ilişkinin nasıl temellendirileceğiyle ilgili bir tartışma olarak da okunabilir. Buraya kadar, gerekçelendirmenin gerekliliği bakımından iki temel düşünce olduğunu göstermeye çalıştık: Önermelerle ilgili kanıtlar anlamında gerekçelendirme ve eldeki bir inanca öznenin gerçekten inanması anlamında, bir inanç koşulu olarak gerekçelendirme. Burada asıl sorun inanç koşulu anlamında gerekçelendirmenin gerekliliğiyle ilgili ortaya çıkmaktadır. Buna yönelik bir yaklaşım inancın “psikolojik” yönünün vurgularken, bir başka yaklaşım ise eldeki bir inancı gerekçelendirmek için bir tür “üst inanç”; yani gerekçelendirilmemiş ya da kanıtlarla doğru bir ilişkisi kurulmamış bir inancın, bu anlamda bir bağlantı ya da delillere sahip olduğunun görülmesiyle inancın geliştirilmesini vurgulamaktadır. Bundan sonraki bölümde bu ayrımın içselci ve dışsalcı teorilerde nasıl kullanıldığı üzerinde durulacaktır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

DIŞSALCILIKTA ÖNERMESEL VE İNANÇSAL GEREKÇELENİRME AYRIMI

5.1. Önermesel ve İnançsal Gerekçeleştirme Ayrımının Dışsal Kullanımı

Dışsalcılığın gerekçeleştirme ile ilgili tezlerinde ön plana çıkan iki unsur, öznenin inancını gerekçeleştirmesinde psikolojik rolünün önemi ve bir inancın, bilgi için doğruluk koşulunu gerektirmesi bakımından dışsal faktörlerle ilişkisidir. Önermesel gerekçeleştirme söz konusu olduğunda dışsal teoriler, bir inancın içeriği ya da inancın nedenlerinden söz ederler ve bu nedenlerin kaynağını özneye dışsal olan unsurlarda ararlar. Bilginin doğruluk koşulunun, öznenin bilişsel durumunun dışında bir unsur olduğunu belirten dışsalcılar için, önermenin gerekçeleştirilmesinin uygun bir yolunu, doğrulukla kurduğu bağlantının gösterilmesi sağlayabilmektedir. Diğer yandan, dışsalcılığı savunan düşünürler, inançsal gerekçeleştirme noktasında genellikle öznenin psikolojik rolünü ön plana çıkarmayı tercih ederler. Özellikle algısal süreçlerimizin ön planda olduğu ve çoğunlukla günlük deneyimlerimizden oluşan inançlarımızda olduğu gibi eldeki bir inanca ya da önermeye inanmanın olağan bir eğilim olarak ortaya çıktığını ve doğru olduğunu düşündüğümüz bu tür inançların ontolojik bağı da bu şekilde sağlayabileceğini ileri sürmektedirler.

Örneğin Kent Bach, önermesel ve inançsal gerekçeleştirme ayrımını epistemik inançlar ve psikolojik inançlar yönünden karakterize etmektedir. Ona göre bir kişinin sahip olduğu bir inancı gerekçeleştirmiş olması ile bir inancın kendisinin gerekçeleştirilmiş olmasını ayırt etmeliyiz. Buna göre elinde bir inanç bulunan kişi bu inancını epistemik bir eylemle gerekçeleştirebilir. Ancak Bach'a göre herhangi bir eylem olmaksızın da gerekçeleştirme mümkündür. Bazı inançlar planlı bir gözden geçirme ya da değerlendirme etkinliği olmaksızın rutin ve otomatik bir şekilde oluşabilir. Algısal ya da hafızaya dayalı inançlarda öznenin herhangi bir eylemi söz konusu değildir ve dolayısıyla bu inançlar da rasyonel ya da epistemik anlamda sorumlu olan herhangi bir durum yoktur (Bach, 1985: 251).

Bach'in bu ayrımı yapma sebebi, içselciliğin epistemik sorumluluk ve rasyonalite şartını, gerekçeleştirme için gerekli görmesine yönelik bir itirazdır. Epistemolojik temel

inançlar ve psikolojik temel inançların birbirine karıştırılmaması gerektiğın düşünöen Bach'e göre inanç sahibi bir öznenin epistemolojik temel inançlar konusunda sorumlu ve rasyonel davranması beklenebilir. Fakat psikolojik temel inançlar konusunda böyle bir gereklilik yoktur. Bu bakımdan günlük inançlarımız olan algı ya da hafıza durumları psikolojik temel inançlardır. Çünkü bir özne yanlış genellemeler ya da prensiplere de dayanarak rasyonel ve sorumlu bir şekilde inanç geliştirebilir. Bu sebeple, önermesel gerekçelendirme anlamında bir inancın gerekçelendirilmesi için içselciliğın, öznenin erişiminin gerekliliğini vurgulayabileceğini belirten Bach, inançsal gerekçelendirme için psikolojik durumları ön plana çıkartmaktadır. Ona göre dışsalcılık, Gettier-dışı bir inancın bilgi olması için bu anlamda bir gerekçelendirmeyi ve doğruluk koşulunu öne sürebilir (Bach, 1985: 252).

Bach'in yanı sıra, meseleye bilgi için gerekli olan doğruluk şartı açısından yaklaşan Greco'ya göre bir inancın bilgi olarak sayılabilmesi için asıl kriter onun doğru olmasıdır ve doğruluk açık biçimde dışsal bir meseledir (Greco, 2014: 326). Greco bir inancı iki şekilde değerlendirebileceğimizi belirtir. Birincisi, bir inanç objektif bir bakış açısından değerlendirilebilir. İnancı geliştiren öznenin, çevresindeki dünyayı güvenilir bir şekilde algılayıp algılamadığı, iyi bir hafızasının olup olmadığı, görme yeteneğinin iyi olup olmadığı gibi sorular üzerinden bir öznenin bilişsel yetenekleri ile dünya arasında iyi bir uygunluk olup olmadığı, objektif açıdan bir değerlendirme şekli olacaktır. İkinci olarak, bir kişinin inancı subjektif bir bakış açısından da değerlendirilebilir. Böyle bir değerlendirmenin konusu öznenin inancını subjektif bakımdan iyi biçimlendirip biçimlendirmediğidir (Greco, 2014: 326).

Greco iki değerlendirme tarzının nasıl işlediğini bir örnek üzerinden göstermeye çalışır: Örneğın bir kişi güvenilirmez bir tanıklıktan ülkesinin tarihi hakkında bir şeyler öğrenir. İnsanlar ya da kitaplar aracılığıyla edinilmiş bu bilgiler aslında ülkenin tarihi hakkında sistematik biçimde kurulmuş yalanlardır. Epistemik bakımından bu kişinin inançları iki türlü değerlendirilebilir. Objektif açıdan yaklaşıldığında kişinin inançları iyi biçimlenmemiştir çünkü yalan ve aldatmaya dayalıdır. Objektif bakımdan bu inançlar doğru değillerdir dolayısıyla güvenilir oldukları iddia edilemez. Ancak Greco subjektif açıdan yaklaşıldığında bu inançların iyi biçimlenmesinin önünde bir engel olmadığını düşünür (Greco, 2014: 326).

Bu yönden objektif bir değerlendirme doğrulama, güvenilirlik ve birinin çevresiyle uygun nedensel ilişkiler içinde olması gibi faktörlerle ilgilidir. Greco bunların dışsal, yani birisinin bilişsel perspektifine içsel olarak değerlendirilemeyen şeyler olduklarına dikkat çeker. Bundan dolayı hem objektif biçimde iyi biçimlenmiş hem de subjektif olarak uygun inançların bilgi olarak sayılabileceğini ve bilginin kendisinin aslında dışsal kaynaklı olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre içselcilik bu sebeple bilgi hakkında bir teori değildir. İçselciliğin en iyi anlaşılabilmesi değerlendirme tarzı subjektif uygunluğu belirleyen faktörlerle ilgili bir tez olarak alınmasıdır (Greco, 2014: 327). Fakat Greco subjektif faktörleri ön plana çıkartarak özellikle öznenin epistemik sorumluluğunun öznenin perspektifine tamamen içsel faktörlerle ilgili bir mesele olduğunu savunan içselciliğin bu iddiasının da hatalı olduğunu ileri sürer.

Bu düşüncesini, birisinin inanması için iyi nedenlere sahip olması ile iyi nedenlerden dolayı inanmayı ayırt etmemiz gerektiğini vurgulayarak temellendiren Greco, bir inancın ancak doğru sebeplerden dolayı inanıldığında epistemik bir değere sahip olduğunu düşünmektedir (Greco, 2014: 329). Örneğin bir matematik öğrencisi ilgili bütün aksiyomları bilmektedir fakat aksiyomların sınavda kanıtlanması gereken bir teoremi nasıl desteklediğini göremez. Sonunda o teoreme yönelik aldatıcı birtakım sebeplere sahiptir ve bu aldatıcı sebepleri temel alarak sonuca inanır. Bir başka örnek olarak iyimser (wishful thinker) birisinin hedefine zamanında ulaşacağına yönelik inancını gösteren Greco, böyle bir kişinin elinde trenin programı, trenin doğru zamanda yola çıkması, durduğu duraklara zamanında varmış olması vb. gibi pek çok sebep mevcut olmasına rağmen, böyle bir kişinin bu sebeplerden dolayı değil; tamamen iyimserliği temelinde hedefine zamanında varacağı inancını oluşturduğu bir duruma dikkat çeker (Greco, 2014: 329).

Bu iki örneğinde epistemik bakımdan değerli olmadığını belirten Greco, iki örnekte de epistemik sorumluluğu belirleyen şeyin inancın nasıl oluştuğuyla ilgili olduğunu belirtmektedir. Çünkü bu inançlar iyi sebeplerden ziyade kötü sebeplerin temelinde oluşturulmuştur. Dolayısıyla bu, bir inancın etiolojisiyle ilgili bir meseledir ve bir inancın etiolojisi inananın perspektifine dışsal olan faktörler içerir. Böylece Greco, epistemik sorumluluk bakımından epistemik gerekçelendirmeyi anlamının, içselcilikten ziyade dışsalcılığı motive etmesi gerektiğini iddia etmektedir (Greco, 2014: 329).

Göstermeye çalıştığımız gibi, Greco'da iyi sebeplere sahip olan bir inanç ile iyi sebeplerden dolayı inanma arasındaki ayrım, önermesel gerekçelendirme ve inançsal gerekçelendirme ayrımına karşılık gelmektedir. Greco bu ayrımı içselciliğin güçlü tezlerinden olan epistemik sorumluluğun gerekçelendirme için gerekli olduğu düşüncesine bir itiraz geliştirmek bakımından ele almaktadır. Bir inancın subjektif olarak iyi kurulmasının yolunun iyi sebeplere dayanmak olduğunu, ancak iyi sebeplerin de dışsal koşullara işaret edeceğini belirten Greco, yukarıda sunduğumuz iki örnek üzerinden bir kişinin iyi sebeplere sahip olmasa bile içsel anlamda sorumlu bir epistemik eylemle gerekçelendirme yapabileceğini vurgular. Bu açıdan iki örnekte de özne, birtakım sebepler temelinde inancını geliştirmiştir ancak inancın gelişmesine neden olan sebepler "iyi" değildir. O halde öznenin iyi sebeplere dayanarak inancını gerekçelendirmesi gerekli olmakla birlikte, bu türden sebepleri iyi yapacak olan unsurlarda ona göre tamamen dışsaldır.

5.1.1. Goldman'ın Güvenilircilik Yaklaşımında Önermesel ve İnançsal Gerekçelendirme

Goldman'a göre bir inanç ancak "iyi-oluşmuş" (well formed) ise gerekçelidir. Doğru bir inanç yanlış öncüllerden de üretilebilir. Bu sebeple inanç girdilerinin doğru olması durumunda inanç çıktılarının yeterli oranda doğru olmasını güvenilirliğin bir ölçütü olarak sunan Goldman, bu anlamda şartlı bir güvenilirlik ölçütü sunduğunu belirtir. Eğer inanç, söz konusu girdi ve çıktı ilişkisi bağlamında şartlı olarak güvenilir ve inancın güvenilir bir soyunun mevcut olduğu bilişsel operasyonlar söz konusuysa, bu inanç iyi-oluşmuştur (Goldman 1979: 13-14). Çünkü bir inanç farklı soy ağaçları üzerinden belirlenebilir ve bunların hepsinin güvenilir olması gerekli değildir. Goldman'a göre en azından bir tane soy ağacının güvenilir ya da şartlı olarak güvenilir süreçlerin sonucu olması yeterlidir (Goldman, 1979: 16).

Bununla birlikte, Goldman teorisinde bir sorun olduğunu fark eder. Bu teoriye göre bir inanç, gerçekte güvenilir olan ya da genel olarak güvenilir olduğuna inanılan bir süreç tarafından neden olunan durumlarda gerekçelendirilmiştir. Fakat bir öznenin inancı bu koşulu sağlasa da öznenin kendi inancının bu koşulları sağladığına inanması için bir sebebi olmaz. Hatta özne, gerçekte inancın nedensel soyu tamamen güvenilir olsa bile, bu inancının güvenilir olmayan süreçlerin sonucu olduğuna inanmak için sebeplere sahip

olabilir. Goldman'a göre böyle bir durumda öznenin inancının gerekçelendirilmiş olduğu söylenemez ve dolayısıyla yapılan analizde hatalı bir yan olduğunun kabul edilmesi gereklidir (Goldman, 1979: 18).

Goldman bu durumu şu örnekle açıklar: Jones yedi yaşında amnezi hastalığına yakalanır ve hafızasının büyük bölümünü yitirir. Ailesi sonradan sahte birtakım anılar üreterek Jones'a bu sözde anıları yerleştirmiştir. Şimdi, Jones ailesine tam bir güven duymaktadır ve ailesi ona anılarının bir bölümünün aslında sahte olduğunu söylemiştir. Jones'un ailesinin söylediklerine inanmak için mükemmel sebepleri olsa bile, yine de geçmişle ilgili sahte anılara inanmakta ısrarcı davranabilir. Goldman'ın yaklaşımı açısından bu inançlar hakiki bir hafızanın ve orijinal algılamamanın bir sonucudur; dolayısıyla yeterli biçimde güvenilir süreçlerden oluşmuştur. Ancak Goldman'a göre Jones'un inancının gerekçelendirilmiş olduğunu söyleyemeyiz (Goldman, 1979: 18).

Bu sorunu çözmek için gerekçelendirme kavramının kullanımına dikkat çeken Goldman, *ex post* ve *ex ante* olarak ifade ettiği, gerekçelendirme kavramının iki tür kullanımını olduğunu belirtir. *Ex post* kullanımı bir inanç varolduğunda ortaya çıkar ve biz bu inancın gerekçelendirilmiş (ya da gerekçelendirilmemiş) olduğunu söyleriz. *Ex ante* kullanımını ise bu gibi bir inanç olmadığında ya da bu gibi bir inancın var olup olmadığı sorusunu görmezden gelmek istediğimizde ortaya çıkar. Yani kişinin p'ye ilişkin inançsal durumundan bağımsız olan bir inanç durumudur. Buna göre S, t gibi bir zamanda p gibi bir inancını, onun t zamandaki toplam bilişsel durumu, p'yi, *ex post* gerekçelendirilmiş olacak bir şekilde inancına getirdiği bir durum olduğunda *ex ante* gerekçelendirmiştir. Burada Goldman'ın amacı *ex post* gerekçelendirme kavramı üzerinden *ex ante* gerekçelendirmenin bir açıklamasını vermektir (Goldman, 1979: 21).

Bu iddianın formüle edilmiş biçimi şu şekildedir: S öznesi t gibi bir zaman da p inancını ancak ve ancak, S için mevcut bir güvenilir inanç-oluşturan operasyon varsa ve eğer S'nin p'ye inanacağı ve inancın *ex post* gerekçelendirilmiş olacağı bu operasyonu S, toplam bilişsel durumuna uygularsa, *ex ante* gerekçelendirmiştir (Goldman, 1979: 21). Goldman bu şekilde *ex ante* gerekçeliliğin tarihsel bir hesabı dolaylı olarak ifade ettiğini ve bu sayede toplam bilişsel durumun uygun bir nedensel soyun gerekliliği koşulunu karşılayacağını ifade eder. Böylece Goldman için *ex ante* gerekçelendirmenin açıklaması, teorisinin *ex post* gerekçelendirme açıklamasından tamamen doğal biçimde kendisini ortaya serer (Goldman, 1979: 22).

Bu ayrımla Goldman'ın çözüm üretmek istediği sorun yukarıda bahsettiğimiz gibi kişinin güvenilir süreçlerin sonucunda oluşmuş bir inanca sahip olmasına rağmen buna inanmadığı ya da süreçlerin güvenilir olmadığı yönünde bir inanç geliştirdiği durumlardır. Kişinin *ex post* gerekçelendirme yapmış olması, onun aktüel anlamda gerekçeli inanması anlamına gelmektedir. Kişinin inancı gerekçeli olduğunda ve bu inancını bilişsel durumuna uyguladığında, yani onun için ulaşılır bir durumda olduğunda, kişi *ex ante* gerekçelendirmeye sahip olur. Burada *ex ante* kullanımı inancın içeriğinin gerekçelendirmeyi sağlamasıyla ilgili bir kullanımdır.

Bu açıdan inançsal gerekçelendirmeyi ön plana çıkaran Goldman'a göre kişinin inançsal ya da onun deyimiyile *ex post* gerekçelendirme koşulunu sağlaması bahsi geçen sorunu giderecektir. Buna göre inançsal gerekçelendirme zaten inancın içeriğinin (süreçlerin ya da önermelerin) nedensel soyunun güvenilir olmasını sağlama alır. Böylece kişi inançsal gerekçelendirmeye sahipse hem gerçekten inanıyordur hem de nedensel sürecin güvenilirliği ya da bilişsel durumun uygun bir soy ağacına dayanması koşullarını da yerine getirmiş olur. Sonuç olarak, Goldman karşılaştığı sorunu inançsal gerekçelendirme yapan öznenin, inancın içeriği ya da nedenleri olarak ifade edebileceğimiz unsurlarını gerektirmesini bir şart olarak sunarak çözmeye çalışmaktadır. Fakat sorun şu ki, bu şartı sağlayan özne herhangi bir bilinçli ya da gönüllü bir aktivite içerisinde olamaz. Aksi halde bu içsel bir koşul olarak kendisini gösterir. Bu bakımdan "What Is Justified Belief" isimli makalesinde Goldman *ex post* gerekçelendirmenin *ex ante* gerekçelendirmeyi nasıl içerdiğini daha detaylı incelememektedir. Bu meseleyi *Epistemology and Cognition* isimli kitabında tekrar ele alır.

Epistemology and Cognition kitabında da doğru inancı bilgiye dönüştürmek için güvenilir süreçler yaklaşımını ileri süren Goldman, bir inancın güvenilir bir sürecin sonucu olsa bile öznenin bunların güvenilir olmadığına inanması için sebeplerinin olabileceğini kabul eder (Goldman: 1986: 53). Burada inanç güvenilir bir sürecin sonucu olsa bile gerekçelendirilmemiş durumdadır. Goldman bu durumu karşılayan bir örnek sunar:

Millicent, gerçekte normal bir görme yeteneğine sahiptir fakat bu yeteneğin dengesiz olduğuna inanmak için ikna edici sebeplere sahiptir. Varsayalım bir beyin cerrahının deneğidir ve cerrah ona şu anki görsel korteksinde işlev bozukluğu olduğunu söyler. Dolayısıyla şu an gördüklerinin gerçekliğe rehberlik edemediğine ikna edilmiştir.

Yine de Millicent kendi görsel algısına güvenmeye devam eder. Görsel yeteneğinin yetersizliğiyle ilgili iyi gerekçelendirilmiş inancı görmezden gelir ve gördüklerine inanmakta ısrar eder. Ayrıca söz konusu inançları da doğrudur. Üstelik bu inançlar genellikle güvenilir olan algısal süreçlerden gelmektedir. Goldman'a göre Millicent'in bu inançlarının bilgi olduğunu söyleyemeyiz çünkü elindeki bu inançlar gerekçelendirilmemiştir. Millicent'in elinde mükemmel kanıtlar olmasına rağmen sahip olduğu inançlar bu kanıtları çığnerler. Bu durum, inanca bir güvenilir sürecin neden olmasının bilgi için yeterli olmadığını gösterir (Goldman, 1986: 53-54).

Goldman güvenilir süreçlerin tek başına yeterli olmadığını ve bu sebeple inancın gerekçelendirilmiş olmasının bilgi için gerekli olduğunu kabul eder (Goldman, 1986: 58). Ancak onun gerekçelendirme yaklaşımı bir kural çerçevesi belirleme şeklindedir. Bir inancı gerekçelendirmiş olmanın doğru bir inançsal tutumun, epistemik anlam da doğru olmanın ya da yetkilendirme sahibi olduğunu idrak eden (cognizer) birini ima ettiğini belirtir. Buradaki güçlü deontik dokunun bir şeyi yasaklama ya da müsaade etme anlamında kolaylıkla bir formülü davet ettiğini ifade etmektedir. Yani, inançsal seçimler yapan birisi için düzenleyici ya da rehberlik edici bir takım değerlendirme ölçütleri veya reçetelerden söz edilebilir. Ancak Goldman, bu tür kuralların idrak eden kişinin zihinsel kapasitesi için olmadığını, aksine kişinin bu kuralları anlamasına ya da inanç oluştururken kullanmasına gerek olmadığını özellikle belirtir (Goldman, 1986: 58-59).

Bu açıdan gerekçelendirme için bir çerçeve kural belirleme girişimine yönelen Goldman'a göre bir öneri şu şekilde olabilir:

(1) S'nin t gibi bir zamandaki p inancı ancak ve ancak,

S'nin t zamandaki p inancı doğru bir gerekçelendirme kuralları sistemi (J-rules) tarafından onaylanmışsa (permitted) gerekçelendirilmiştir (Goldman, 1986: 59).

Bu koşul tek başına Millicent ya da benzeri örnekleri saf dışı bırakmak için yeterli olmamaktadır. Goldman öznenin inancının bir doğru gerekçelendirme kuralı tarafından onay alması durumunda bile öznenin bu onaylamanın olmadığına inanmasının mümkün olduğunu kabul eder (Goldman, 1986: 62). Dahası, özne inancının onay almadığı inancını da gerekçelendirebilir. Her iki durumda da bu tür bir öznenin inancı gerekçelendirilmemiştir. Çünkü söz konusu inancın onaylanması sarsılmış (undermine) durumdadır. İnançın gerekçelendirilmiş kabul edilmesi için doğru bir gerekçelendirme

kuralının onay verdiği inancın sarsılmaması gerektiğini ifade eden Goldman'ın yeni formülasyonu şu şekildedir:

- (2) S'nin t zamandaki p inancı ancak ve ancak,
 - (a) S'nin t zamandaki p inancı bir doğru G-kuralları sistemi tarafından onaylanmıştır, ve
 - (b) Bu onaylama S'nin t deki bilişsel durumu tarafından sarsılmamıştır (Goldman, 1986: 63).

Goldman, Millicent durumunda bu koşulun ihlal edildiğini belirtir. Goldman "What Is Justified Belief" yazısında "aktüel" bir inancın gerekçelendirilmiş olması üzerinde durduğunu ve bu teorinin *ex post* gerekçelendirme kavramını baz aldığını ifade etmektedir. Ancak buradaki sorun ve sarsılmazlık koşulunun gerekliliği, gerçek ya da aktüel anlamda ona inanmasa bile, birisinin bilişsel durumu verildiğinde, kişinin sahip olduğu bir önermesel inancın gerekçelendirilmiş olmasıyla ilgilidir. Bu da onun *ex ante* gerekçelendirme kavramına karşılık gelir. Bu açıdan yukarıdaki Millicent örneği ya da benzer örneklerde kişinin doğru bir gerekçelendirme kural sistemi tarafından onaylansa bile kişinin gerekçelendirmeye ve dolayısıyla bilgiye sahip olmamasının temel sebebinin, bilişsel durumundaki önermesel gerekçelendirmenin inançsal gerekçelendirme koşulunu sağlamaması ya da sarmış olmasıdır (Goldman, 1986: 112). Bunun yanı sıra, öznenin doğru inanç üreten süreçler anlamında güvenilirliğin ölçütünü karşılayan süreçlerin sonucu oluşmuş bir inancı hakkında herhangi bir fikrinin ya da yargısının olmadığı durumlara yönelik örneklerde verilmiştir. Bonjour'un "Norman" örneği gibi durumlarda *ex ante* ve *ex post* ayrımının nasıl işleyeceği konusunda Goldman detaylı bir öneride bulunmamaktadır. Bu sorunu ilerideki bölümde daha detaylı inceleyeceğiz.

Goldman bir öznenin elindeki bir inancı, güvenilir birtakım süreçlerin sonucu olsa bile, yani başka bir deyişle elinde inancı oluşturması ve buna gerçekten elindeki nedenler temelinde inanması için yeterli koşulların mevcut olmasına rağmen gerekçelendiremeyebileceğini kabul etmektedir. Bunun da iki şekilde ya öznenin inanmamasıyla ya da elindeki nedenlerin güvenilir olmadığına (belki de gerekçeli biçimde) inanmasıyla gerçekleşebileceğini ileri sürmektedir. Bu durumu inancın sarsılması olarak nitelendiren Goldman'a göre sarsılmamazlık koşulu bu sorunu çözebilmektedir. Öznenin bilişsel durumunda onun inancının gerekçelendirmesini sarsıcı bir durumun veya bir karşı gerekçenin olmaması önermesel gerekçelendirmenin sağlanmasını garanti eder. Goldman her ne kadar üzerinde ayrıntılı durmamış olsa da öznenin gerçekten inanması anlamında aktüel bir inanca sahip olmasını zaten gerekli bir

koşul saydığını, böylece inançsal gerekçelendirmenin de daha çok psikolojik bir yönü vurgulaması anlamında gerekli olduğunu belirtmiş olur.

5.2. Destek İlişkisinin Kurulmasında Dışsalcılığın Yetersizliği

Önceki bölümlerde ifade ettiğimiz gibi önermesel ve inançsal gerekçelendirme, bir inancın gerekçeli olması ile bir öznenin gerekçeli inanması ya da öznenin elinde iyi sebeplere sahip olması ile öznenin bu sebeplere dayanarak inanması arasındaki fark olarak da ifade edilebilir. Buna göre bir öznenin inancı için elinde çok iyi sebepler olabilir ancak yine de inanmayabilir. Diğer yandan özne gerekçeli biçimde bir önermeye inanabilir fakat gerekçeleri iyi ya da ilgili olmayabilir. Dolayısıyla epistemik gerekçelendirmenin olabilmesi için öznenin elindeki iyi sebepler ve inancı arasında uygun bir bağlantının olması gereklidir. Destek ilişkisi olarak isimlendirilen önerilerin amacı bu bağlantıyı kurmaktır.

Bu bölümde dışsalcılığın ve özellikle Goldman'ın güvenilirliğinin bu bağlantıyı kurmakta yetersiz olduğu gösterilmeye çalışılacaktır. Bunun için iki temel iddia şu şekildedir: Gerekçelendirme için öznenin inancını sebeplerine dayandırması gerekliyse, bu ancak içsel bir farkındalık ya da mental bir durum üzerinden temellendirilebilir. Tersine biçimde, özne inancını gerekçelendirmişse, bu gerekçelendirmenin ilgili sebeplere dayanması için dışsal koşullar üzerinden bir temellendirme yetersiz kalacaktır. Çünkü dışsal bir sürecin ya da zeminin sonucu oluşmuş bir inanç karşısında her zaman öznenin inanmama ya da ilgisiz sebeplerden inanma ihtimali saf dışı edilemez. Şimdi bu iddianın sebeplerini göstermeye çalışalım.

Özne S, p inancını ancak şu koşullarda gerekçelendirmiştir:

(i) Öznenin inancının gerekçelendirmesini sağlayan iyi sebepler ya da uygun bir nedensel zemin vardır,

(ii) Özne bu inancına gerçekten (tam bir güvenle, yani herhangi bir şüphe duymaksızın) inanır.

Önermesel ve inançsal gerekçelendirme ayrımı üzerinden belirttiğimiz gibi bu iki koşul birbirini gerektirmez. Fakat öznenin epistemik bir gerekçelendirme yapmış olması için (ii) koşulunun (i) ile bir bağlantısının olması gereklidir.

Gerekçelendirmenin iki türünün dışsalcılıkta nasıl bir yeri olduğunu yukarıda göstermeye çalıştık. Koşul (i) dışsalcılık için nedensel bir zemin ya da güvenilir bir sürecin sonucunda oluşma gerekliliği olarak ifade edilmektedir. Örneğin Greco'ya göre bir inancın nedenlerinin iyi olup olmaması onun nedensel kökeniyle ilgilidir ve bu bakımdan ancak objektif bir açıdan değerlendirilebilir (Greco, 2014: 329). Dışsalcılık için koşul (ii) ise daha çok psikolojik bir meseledir. Bach'in belirttiği gibi bir özne epistemik bir sorumluluk ya da farkındalık olmaksızın gerekçeli bir şekilde inanabilir (Bach, 1985: 251).

Goldman ise inancın gerekçelendirilmesini güvenilir süreçler yaklaşımı üzerinden temellendirir. Güvenilir süreçler doğru ya da çoğunlukla doğru inançlar üreten süreçlerdir. Algı, hafıza vb. süreçler bunun en tipik örneğidir. Öznenin inancına sebep olan bu tür nedensel süreçler bilişsel olarak güvenilir olduğu için özne bu inancı benimser ve gerekçelendirmeyi sağlayan da bu benimsemedir. Öyle ki öznenin yüksek oranda doğru inanç üreten bir sürecin güvenilir olup olmadığını hakkında bilinçli bir eylemine gerek yoktur. Bir sürecin yüksek oranda doğru inançlar üretip üretmemesi ise tamamen dışsal koşullarla ilgili bir meseledir (Goldman, 1979: 9-11).

Dolayısıyla Goldman'a göre bir inanç güvenilir bir sürecin sonucunda oluşmuşsa gerekçelendirilmiştir. (i) koşulunun sağlanması inancın kaynağının böyle bir sürecin sonucunda oluşmasıyla mümkündür. Ancak birinci koşulun sağlanması ikinci koşulun sağlanmasını garanti etmez. Goldman, kendisinin sunduğu Millicent örneği üzerinden bu durumu kabul etmektedir. Örneğe göre, Millicent normal bir görsel algı yeteneğine sahiptir ancak görsel algısının güvenilir olmadığına ikna edilmiştir. Yine de Millicent gördüklerinin doğruluğuna inanmaya devam eder ve algılama gibi güvenilir bir süreçten kaynaklanan bu inançlar gerçekten doğrudur. Bu örnekte Millicent inancını gerekçelendirmemiştir çünkü algısına dayalı bu inançlar, görsel algısının bozuk olduğu inancı tarafından sarsılmaktadırlar (Goldman, 1986: 53-54).

Goldman bu sorunu çözebilmek için bir inancın doğru bir gerekçelendirme kuralları sistemi tarafından onaylanmasının yanı sıra, öznenin bilişsel durumunun bu inancı sarsmaması gerektiği koşulunu eklemiştir (Goldman, 1986: 63). Böylelikle Goldman, öznenin güvenilir bir sürecin sonucu olan bir inanca sahip olmasını sarsacak bir durum olarak, öznenin inancının güvenilir olmadığına inanması gibi bir olasılığı bertaraf etmek istemektedir. Goldman'ın bu önerisinin de (i) koşulu sağlanmaktadır ancak

(ii) koşulunu neyin sağladığı belirsizdir. Burada koşul (ii) sağlanmış varsayılmaktadır. Bunun sebebi Goldman'ın *ex ante* ve *ex post* gerekçelendirme ayırımına dayanmaktadır. *Ex ante* gerekçelendirme koşul (i) ile ilgilidir ve bir inancın gerekçelendirilmesinin zeminini belirtir. *Ex post* gerekçelendirme ise koşul (ii) ile ilgilidir ve öznenin inancına gerekçeli biçimde inanmasını ifade eder. Goldman'a göre kişinin *ex ante* gerekçelendirme yapmasının koşulu *ex post* gerekçelendirme yapmış olmasıdır (Goldman, 1979:21).

Destek ilişkisini inançsal gerekçelendirme üzerinden temellendiren Goldman'a göre kişinin bilişsel olarak ulaşımında olan ve inançsal gerekçelendirme yapmış bir durumda olduğu bir inanç varsa, bu inanç önermesel olarak gerekçelendirilmiştir. Bu öneri, kişinin (ii) koşulunu sağlaması durumunda, eldeki inanç gerekçelendirilmiş durumdaysa (güvenilir bir nedensel sürecin sonucunda), (i) koşulunun da sağlandığını ifade eder. Dolayısıyla Goldman için koşul (i) ve (ii) arasındaki ilişki, koşul (ii)'nin koşul (i)'i içerecek şekilde sağlanması durumunda epistemik bir gerekçelendirmenin mümkün olduğunu iddia eder.

Bu düşüncenin en önemli desteği bizim gündelik ve otomatik gelişen inançlarımızdır. Sabah kahvaltıda ne yediğimiz ya da karşımızda bir çam ağacının durduğuna yönelik inançlarımız kendiliğinden gelişen ve doğru olduğuna doğrudan inandığımız inançlarımız olarak sunulur. Dışsalcılığa göre bunlar en tipik bilgi örnekleri arasındadır. Bu açıdan öznenin durumu gerekçeli bir inanç durumudur ve gerekçeleleyen unsur daha çok psikolojik bir faktörü işaret eder. Fakat psikolojik durum bir öznenin, güvenilir süreçlerin güvenilir olmadığını düşünmesine engel değildir. Cohen'in dikkat çektiği gibi *kötü iblis* gibi bir senaryonun varsayılması bu tür süreçlerden kaynaklanan inançları güvenilmez yapmaktadır ve böyle bir durumdaki bir özne, güvenilirliğin sunduğu teori bakımından hiçbir zaman inancını gerekçelendiremez (Cohen, 1984: 281).

Bu noktada bir diğer önemli unsur, *kötü iblis* ya da benzeri bir senaryonun öznenin bilişsel durumuna dahil olduğu bir zamanda kendisini gösterir. Eğer bir özne bu tür bir senaryonun gerçekliğine dair herhangi bir inanca sahipse, bu inanç bahsi geçen güvenilir süreçlerin sonucu olan inançlara yönelik öznenin inanmasını (üst inancını) sarsıcı bir etkiye neden olacaktır. Yani özne algı veya hafıza durumlarının gerçekliğinden şüpheye düştüğü takdirde, mevcut psikolojik durumu, onu inançsal gerekçelendirme durumundan önermesel gerekçelendirme yaptığı bir duruma taşır. Çünkü özne artık gerçek anlamda eldeki inanç ya da önermeye inanmamaktadır. Goldman bu sorunu "sarsılmamazlık"

koşulu üzerinden çözmeye çalışmaktadır. Bu öneri kişinin inancının güvenilir bir süreçten kaynaklanmadığına inanmasıyla sonuçlanacak bir bilişsel durumu engelleyebilir. Fakat öznenin elindeki inancın doğru olduğuna neden inanması gerektiğini açıklamamaktadır. Yani öznenin koşul (ii)'yi neden sağlamış olacağı net değildir ve koşulu sağlasa bile bunun koşul (i)'le neden bağlantılı olacağı dışsalcılık için belirsiz bir noktadır. Bonjour'un Norman örneği bu durumu göstermektedir:

Norman, Birleşik Devletlerin başkanının nerede bulunduğu dair bir takım gaipten sesler duyan (clairvoyance) bir kişidir ve bu yönde kendiliğinden gelişen inançlara sahiptir. Norman bu inançları sorgulamaz ya da önsezilerinin doğruluğunu araştırmaz. Ayrıca inancı oluşturan süreçlerin nasıl oluştuğu ya da güvenilir olup olmadığı konusunda herhangi bir düşüncesi yoktur. Şimdi varsayalım Norman'ın başkanla ilgili inançları her zaman doğrudur. Bu durumda, Bonjour'a göre Norman'ın önsezileri güvenilirliğin gerekçelendirme ölçütünü karşılamaktadır fakat bu inançların gerçekten gerekçelendirildiğini iddia edemeyiz (Bonjour, 2009: 213). Bu örnekte öznenin sürece ya da inancın doğruluğuna dair herhangi bir üst inancı yoktur. Bu sebeple Norman'ın elindeki inanca gerçekten inandığını iddia edemeyiz. Üst inanç koşulu sağlanmamıştır çünkü özne inançlarının güvenilir olduğuna yönelik herhangi bir sebep bulamayabilir. Bu örnek üzerinden görülebileceği gibi, koşul (ii) sağlanmamıştır ancak buna rağmen, koşul (i) sağlanabilmektedir.

Goldman'a göre G gibi bir doğru gerekçelendirme kuralının onay verdiği ve öznenin bilişsel durumunda G'yi sarsacak herhangi bir başka inancın olmadığı durumda özne gerekçelendirmeye sahiptir. Bu noktada Goldman öznenin G'ye inanması ya da bilincinde olmasına gerek olmadığını ifade eder. Fakat öznenin inanca neden gerekçeli inandığının gösterilmesi bir sorundur. Goldman *ex post* gerekçelendirme üzerinden meseleyi çözmeye çalışmaktadır. Normalde dışsalcılığın gerekçeli inançlara tipik birer örnek olarak sunduğu ve otomatik gelişen inançlarımız olan algısal inançlarımız gibi durumlardan farklı olarak, bazı inançlarımız çıkarımsaldır. Bu açıdan çıkarımsal inançlar birtakım sebepler üzerinden temellendirilebilir. Goldman bu sebeplerin öznenin bilişsel durumuna verilmesi halinde ve G gibi bir kuralın onayının sonucunda öznenin gerekçeli bir inanca sahip olacağını ifade eder. Yani bir bakıma aynı psikolojik gerekçelendirme sürecinin bu noktada rol oynayacağını, fakat burada artık nedenleri sağlayan içeriğinde gerekçe olarak işler halde olduğunu düşünüyor gözükmektedir. Onun *ex post* gerekçelendirme ile *ex ante* gerekçelendirme arasında kurduğu ilişki bunu ifade eder.

Bu öneride sorun şudur ki, öznenin G'ye inanması için bir sebebi yoktur ve hatta Goldman için bu gerekli değildir. Çünkü böyle bir kuralın inancın gerekçelendirilmesinde bir neden teşkil etmesi içsel bir unsur işaret eder. Yani özne inancını gerekçelendirdiğine G gibi bir kuraldan dolayı inanamaz. Eğer özne buna inanmıyorsa, elindeki inancı oluşturan sürecin güvenilir olduğuna inanmamasının önünde herhangi bir engel gözükmemektedir.

Dolayısıyla öznenin elinde süreçlerin veya nedensel soyunun güvenilir olduğu bir inancın bulunması ancak önermesel gerekçelendirme için yeterli bir koşul olarak görünmektedir. Çünkü özne bir inanca gerçekten inanmak için bahsi geçen anlamda bir üst inanç geliştirecekse, bunun birtakım sebeplerden kaynaklanması gerekir. Otomatik gelişen inançlar birtakım sebeplere dayanan inançlar değildir. Feldman dışsalcılığı savunanların bilmek sözcüğünün belirli bir kullanımını vurguladığını belirtir. Örneğin “bitkiler kışın bittiğini bilir” gibi bir cümledeki bilmek sözcüğü aslında bitkilerin herhangi bir doğru inanca sahip olduğu ya da inanmak için iyi nedenlere sahip olduğu anlamına gelmez. Bu tarz bir bilgi kullanımını üzerinden en fazla bilginin her türünün birtakım sebepleri gerektirmediğini ve bu anlamda içsel durumların her bilgi için gerekli olmadığı savunulabilir. Feldman böyle bir ayrımın bilgi durumlarını ikiye bölmenin kapısını açtığını belirtir. Bu bakımdan birisi yalnızca çevresel uyarıcıya düzenli refleksiyon durumlarını içerir. Diğeri ise diskürsif bilgi ya da reflektif bilgi terimiyle karşılanabilir. Bu tür bilgi kavramı iyi sebepler gerektirir ve bu yüzden içselciliği destekler (Feldman, 2014: 345).

Bir algısal inancı sarsacak olan bir inanç dışsal olamaz. Ya o algısal inanca sahibizdir ya da o olmayan bir inanca. Fakat hem algısal inanca sahip olup hem de bir B.I.V. olduğumuzdan şüphelendiğimizde algısal inancımız için gerekçelendirmemiz sarsılır. Bu şekilde Audi'nin belirttiği gibi hayal gördüğümüze dair gerekçeli bir inanç geliştirebiliriz ve böyle bir inanç herhangi bir güvenilir sürecin sonucu olan inancı sarsacaktır. Dahası bu tarz bir inanç içsel kaynaklıdır (Audi, 2011: 280). Goldman'ın “sarsılmamazlık” koşulu bu anlamda içsel olan sarsıcı ifadeleri dışlamayı amaçlar görünmektedir. Sorun şudur ki, sarsılmama koşulunun kendisi dışsal değildir. Alternatif bir olası olgusal durum olmasa bile, Goldman'ın saf dışı etmek istediği alternatif bir olası inançtır ve bu tür bir inanç dışsal bir koşulla saf dışı edilemez.

Benzer biçimde Cohen de epistemik gerekçelendirme ve objektif bir doğruluk frekansı arasında kavramsal bir bağlantı olmadığını düşünür. Tersine böyle bir bağlantının subjektif ya da inançsal bir zeminde kurulabileceğini belirtir. Eğer özne, epistemik sorumluluk bakımından B gibi bir önermeyi doğru yapan belirli koşullar olduğuna kusursuz bir inanca sahipse, S, B inancını bu koşullarda gerekçelendirebilir (Cohen, 1984: 285).

Kişinin inancı dışsalcılık açısından herhangi bir içsel farkındalık ya da erişilebilirlik gibi bir unsuru taşımayacaksa, kişinin gerekçeli inancı psikolojik bir inanç olmaktadır. Fakat destek ilişkisi psikolojik inançlardan ziyade epistemik inançlar anlamında bir üst inancı kasteder. Çünkü üst inanç ancak eldeki sebeplere dayanarak inanıldığında mümkündür. Goldman'ın teorisinde sunduğu koşullar öznenin şüphe ya da sarsıcı etkisi olacak bir takım olası inançlara sahip olmasını bertaraf edebilse de öznenin inanmasını gerekli kılmadığı için, özne üst bir inanç geliştirmektense yargısını askıya alabilir. Bu durumda güvenilirlik ancak önermesel bir gerekçelendirme teorisi olarak kendisini göstermektedir.

ALTINCI BÖLÜM

İÇSELÇİLİKTE ÖNERMESEL VE İNANÇSAL GEREKÇELENĐİRME AYRIMI

6.1. Önermesel ve İnançsal Gerekçelelendirme Ayrımının İçselci Kullanımı

İçselciliğin en temel iddiası, gerekçelelendirmenin tamamen içsel bir mesele olduğudur. Teorisyenler gerekçelelendirme de rol oynayan unsur ya da unsurların neler olduğu konusunda farklılaşsa da temel düşünce konusunda genellikle hemfikirdirler. Onlara göre gerekçelelendirme dışsal koşullar bakımından ele alınamaz. Bundan dolayı gerekçelelendirme eldeki birtakım deliller ile inanç arasındaki ilişkiyi dile getirir. Bu bölümde göstermeye çalışacağımız gibi içselci teoriler doğrudan bahsetmese bile önermesel ve inançsal gerekçelelendirme ayrımından yararlanmaktadır. Özellikle iyi sebeplere sahip olma ve bu sebeplere dayanarak inanma anlamında gerekçelelendirme türlerinden inançsal gerekçelelendirmenin rolü, içselcilik için en güçlü argümanlardan birisini oluşturmaktadır.

Örneğin Chisholm, dışsalcılığın, gerekçelelendirme kavramının içselci kullanımının doğrulukla hiçbir mantıksal bağ kurmadığı itirazı üzerinden şekillendiğini ve bu sebeple dışsalcılığın doğruluk ve epistemik gerekçelelendirme arasında bu anlamda bir mantıksal bağlantı kurmanın peşinde olduğunu ifade eder. Çünkü içselcilik için bir inanç yanlış olsa bile gerekçelelendirilebilir (Chisholm, 1988: 286). İçselci kullanımda doğruluk gerekçelelendirme için bir gerek şart değildir. Ancak Chisholm dışsalcıların bu yöndeki girişimlerinin iki türlü sonuçlandığını ya boş bir teori olduğunu ya da içselci anlamdaki gerekçelelendirme kavramını yardıma çağırarak işler hale geldiklerini iddia eder. Ona göre boş bir teori doğru inançlar ile bu inançların gerekçelelendirilmiş olması arasında bir ayırım yapmamaktadır (Chisholm, 1988: 286-287).

Örneğin, “S, p inancını dışsal biçimde ancak ve ancak p inancının güvenilir olduğuna inanmasına neden olan süreç aracılığıyla gerekçelelendirmiştir” gibi bir tanım dışsal gerekçelelendirmenin yaygın bir güvenilirlik tanımıdır. Chisholm’a göre buradaki problemlerden birisi p inancını gerekçelelendirmiş öznenin p’ye inanmamasının mümkün olmasıdır (Chisholm, 1988: 287). Dolayısıyla Chisholm inanç faktörünün rolünü vurgularken bir önermenin, özne o önermeye inanmasa bile gerekçelelendirilebileceğine

dikkat çeker. Daha da önemlisi, dışsalcılığın doğru inançlar üretme bakımından karakterize ettiği gerekçelendirme tanımının inançsal koşulu sağlayamayacağını vurgulamaktadır. Bu sebeple Chisholm bir inancın doğru olmasının gerekçelendirme bakımından belirlenemeyeceğini savunur. İçselcilik yanlış olsa bile bir inancın gerekçelendirilebileceğini kabul eder. Ancak bu noktada bilgi için aranan gerekçelendirmenin doğru ya da iyi inançlar üzerine olmasının gerekliliği, önermesel ve inançsal gerekçelendirme ayrımının içselci teorilerde edindiği yerin bir sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bahsedildiği gibi, içselci teorilerin temel tezlerinden birisi gerekçelendirmenin yalnızca içsel bir unsur olarak açıklanabileceğidir. Bir kişinin inancının hangi delillere dayandığı onun epistemik durumunu doğrudan belirler. Öznenin uygunsuz ya da yanlış delillere dayanarak inancını geliştirmesinin önüne geçmenin bir yolu epistemik bir sorumluluğu olduğunu kabul etmemiz ve bu bakımdan öznenin gerekçelendirme yapabilmesi için delillerine erişerek onları değerlendirebiliyor olması gerektiğini kabul etmek olabilir. Bunun yanı sıra, epistemik bir sorumluluk yüklemesek bile öznenin gerekçelendirmesinin inancı ve inanca sebep olan delilleri arasındaki ilişkiyle belirlenebileceği de savunulabilir. Dolayısıyla asıl mesele, delillerin inançla ilişkisini kuran unsurların dışsal değil içsel olduğudur.

Feldman'a göre içselcilik ve dışsalcılık arasındaki tartışmaya bakmanın bir yolu, tartışmayı iyi sebepler teorisini savunanlar (içselciler) ile nedensel teoriyi savunanlar (dışsalcılar) arasındaki bir tartışma olarak değerlendirmektir (Feldman, 2014: 339). Feldman iyi sebepler teorisini savunanların temel düşüncesinin doğru inancı bilgiye dönüştüren şeyin birtakım deliller ya da sebepler olduğunu belirtir. Bunlar kişinin diğer inançları, algısal deneyimler, hafızamızda açık biçimde duran birtakım şeyler olabilir (Feldman, 2014: 340). Feldman ayrıca geleneksel iyi sebepler düşüncesini destekleyenlerin bir önermeye yönelik inanç için bir takım iyi sebeplere sahip olmak ile bu iyi nedenlere dayanarak ya da onların temelinde inanmak arasındaki farkı kabul ettiklerini ifade etmektedir. Kişi bir önermeye inanmak için iyi sebeplere sahip olsa da bu sebepleri görmezden gelebilir ya da yanlış değerlendirebilir. Yine de hatalı birtakım çıkarımlar ya da tamamen iyimser bir hissiyat temelinde inanabilir. Feldman bunu ahlaki bir mesele olan, yanlış sebeplerle doğru şeyi yapan kişinin durumuna benzetmektedir. Bu açıdan iyi sebeplere sahip olsa da bu sebeplerden dolayı inanmayan kişi epistemik anlamda gerekçeli biçimde inanmamaktadır. Feldman bu durumu iyi kurulmamış

durumlar olarak ifade eder ve onun iyi kurulmuş kavramının inançsal gerekçelendirmeye karşılık kullanıldığını belirtir (Feldman 2014: 341).

Feldman içselcilik için deontolojik bir temellendirmenin tek alternatif olmadığını ve delilciliğin (evidentializm) deontolojik olmayan bir içselci kuram olduğunu ifade eder (Feldman, 2014: 344). Bilgi için gerekçelendirmenin gerekli bir koşul olduğunu ve gerekçelendirmenin sebepler ya da delillerle ilgili olması anlamında içsel koşulları işaret ettiğini ileri sürmektedir (Feldman, 2014: 350). Feldman ve Conee gerekçelendirmede rol oynayan delillerin içsel olduğu iddiasını desteklemek için beş örnek sunarlar:

Örnek 1) Bob ve Ray klimalı bir otel lobisinde oturan iki kişidir ve ikisi de dün bir gazete de havanın bugün çok sıcak olacağını okumuştur. Bu temel de ikisi de havanın bugün çok sıcak olacağına inanır. Daha sonra Bob dışarı çıkar ve ısıyı hisseder. İkisi de bugünün çok sıcak olacağı inancını sürdürür ancak Bob'un inancı daha iyi gerekçelendirilmiştir. Çünkü Bob'un deneyimi inancı için gerekçelendirmesini geliştirmiştir ve bu bir mental değişime işaret eder (Feldman ve Conee, 2001: 3).

Örnek 2) Bir acemi ve bir uzman kuş gözlemcisi birlikte kuşlara bakmaktadır. Yakın bir ağaçtaki bir kuşu ikisi de iyi bir şekilde görmektedir. Kuşu gördükten sonra uzman gözlemci onun bir ağaçkakan olduğunu doğrudan doğruya bilir. Uzman, ağaçkakanın nasıl görüldüğü hakkında tamamen makul inançlara sahiptir. Acemi gözlemci ise kuşun bir ağaçkakan olduğuna inanmak için iyi sebeplere sahip değildir ve bu kuş bir ağaçkakan gibi bir inancı gerekçelendiremez. Feldman ve Conee'ye göre iki gözlemci arasındaki epistemik farklılık tamamen içsel farklılıklarından kaynaklanır. Eğer acemi gözlemci, uzmanın içsel koşullarını paylaşıyor olsaydı, o da aynı biçimde inancını gerekçelendirebilecekti (Feldman ve Conee, 2001: 3-4).

Örnek 3) Bir mantık öğretim asistanı ve başlangıç seviyesinde bir mantık öğrencisi bir ev ödevine bakmaktadır. İkisi de bir ifadenin doğru olduğunu bilir ve buna bağlı belirli diğer ifadelerinde doğru olup olmadığını sorgularlar. Öğretim asistanı kolaylıkla diğer ifadelerin bazılarının orijinal ifadenin mantıksal sonucu olduğunu refleksiyonla getirir ve bu yüzden onların doğru olduğu inancını gerekçelendirmiştir. Öğrencinin ise herhangi bir fikri yoktur. Bu örnekte de asıl farklılık içsel bir farklılıktır (Feldman ve Conee, 2001: 4). Öğretim asistanı inancı geliştirecek iyi sebeplere sahiptir ve gerekçelendirmesi bu sebeplerden kaynaklanmaktadır.

Örnek 4) Smith'in ofisinde çalışan Jones'un Ford marka bir arabası olduğuna inanmak için mükemmel sebepleri vardır. Smith buna dayanarak "ofisinde birisinin Ford marka bir arabası var" önermesini çıkarımlar. Önceki inanç yanlış olsa da buna dayanan sonraki inanç doğrudur. Smith'in sebepleri Jones'un Ford marka bir arabası varmış gibi davranmasının sonucudur. Fakat Smith bilmeseydi ofisinde çalışan bir başkasının Ford marka bir arabası vardır. Bu klasik Gettier örneğinde Feldman ve Conee'nin belirttiği gibi Smith bilgiye sahip olamaz ancak bu durum Smith'in gerekçelendirme yapmasını engellemez ya da onun gerekçelendirmesini zayıflatmaz (Feldman ve Conee, 2001: 4). Bir süre sonra Smith Jones'un bir hilekar olduğuna inanmak için yeterince sebebe sahip olur ve bunun sonucunda Smith, "Jones'un ya da ofisinde birisinin Ford bir marka arabası vardır" inançlarını gerekçelendirmemiş hale gelir. Burada Smith'in Jones'un hilekarlığını fark etmiş olması dışsal bir gerçeğe karşılık gelir. Ancak epistemik değişim Smith'in zihninde meydana gelmiştir bu anlamda içsel bir değişimdir (Feldman ve Conee, 2001: 4).

Örnek 5) Hilary kaptaki bir beyindir ve normal yaşamı devam edermiş gibi beynine uyarılar gitmektedir. Hilary dün kahvaltıda yulaf ezmesi yediğine inanır ancak onun hafıza temelli kahvaltı inancı yapaydır. Feldman ve Conee iki farklı versiyon üzerinden ilgili detayları tartışır.

5a) Hilary'nin hafızası çok bitkin ve detaylardan yoksundur. Yediği öğün tatsızdır ve bunu neden yediği hakkında hiçbir fikri yoktur.

5b) Hilary'nin hafızası ona her zamanki günlük kahvaltısını yaptığı gibi canlı görünür.

Bu iki örnekte de Hilary'nin kahvaltı inancı yanlıştır ve kaynağı olağandışıdır. (5a)'daki inanç iyi gerekçelendirilmemişken (5b)'deki inanç iyi gerekçelendirilmiştir. Onun (5b)'deki mental durumu (5a)'da sahip olduğundan daha iyi deliller içermektedir (Feldman ve Conee, 2001: 4-5).

Feldman ve Conee'ye göre bu örnekler her türden değişimin ya bir dışsal faktörün içselleştirilmesinin ya da tamamen içsel bir farkındalığın sonucu olduğunu gösterir. Bu açıdan öznelerin gerekçelendirme durumu bakımından farklılıklarını dışsal unsurlarla açıklamak gerekli değildir ve epistemik farklılığın tamamen mental kökenli olduğu tezi içselciliğin temel tezidir (Feldman ve Conee, 2001: 5). Bu çalışmanın göstermeye çalıştığı bakımdan söz konusu örneklerin önemi, her örnekte epistemik gerekçelendirme

ve inançlar arasındaki ilişkinin içsel unsurlarda belirleniyor oluşudur. Şöyle ki, bir inancın oluşması ile onun sebepleri arasındaki ilişki, gerekçelendirmeyi etkileyen asıl faktördür. Yukarıdaki örneklerde her özne bir inanç geliştirebilir ancak dışsal sebeplerden ziyade içsel sebepleri iyi ya da yeterli olan kişiler gerekçelendirmeye ya da daha yüksek düzeyde bir gerekçelendirmeye sahiptir. Bu açıdan Feldman'ın dikkat çektiği nokta iyi sebeplerin kaynağının dışsal olmasının önünde bir engel olmadığıdır. Dolayısıyla iyi sebeplerin dışsal bir mesele olduğunu kabul edebileceğini belirten Feldman, kaynağı dışsal olsa bile gerekçelendirmeyi sağlayan unsurların mental durumlar olduğunu belirtir. Gerekçelendirme bu anlamda içsel bir meseledir ve gerekçelendirme bilgi için gerekli bir koşuldur.

6.1.1. Lehrer'de İnanç ve Kabul Etme Ayrımı

Lehrer geleneksel inanç koşuluna kavramsal bir değişikliğin gerekliliği bakımından itiraz eder. Çünkü herhangi bir inançtan ziyade yalnızca belirli anlamda bir inancın bilgiyle ilgili olduğunu belirtir. Bu sebeple inanç yerine “kabul etme” (acceptance) kavramını önerir. Lehrer'e göre bilgi için öznenin söz konusu önermeyi kabul etmesi gerekir. Ancak klasik tanım eğer S, p'yi biliyorsa o halde p'ye inanıyordur şeklinde ifade edilmektedir. Bu bakımdan tanımın S, p'yi biliyorsa, o halde S, p'yi kabul eder olarak değişmesi gerektiğini ifade eden Lehrer, bunun sebebini her inanmanın kabul etmek anlamına gelmediğini belirterek açıklar (Lehrer, 1990: 10).

Lehrer'e göre epistemik anlamda bir şeyi kabul etmek hatadan kaçınmayı ve doğruyu elde etmeyi amaçlar. Bu açıdan her inandığımız şey epistemik bir amaçla inandığımız bir şey değildir. Bazen herhangi bir delile sahip olmadığımız hatta belki karşı delillere sahip olduğumuz durumlarda bile inanabiliriz. Bununla birlikte bilgi için gerekli olan inancın, doğruluk talep etmesi gereklidir. Sonuç olarak bir kişi bir önermeyi kabul ediyorsa, o halde buna inanıyordur ancak kişinin bir önermeye inanması bunu kabul ettiği anlamına gelmez. Buna göre eğer S gibi bir özne p gibi bir önermeyi biliyorsa, S, p'yi kabullenmesini tam olarak gerekçelendirmiştir. Tam olarak gerekçelendirme ise, öznenin kabullenmesinin yeterli delillere dayanmasıyla mümkündür (Lehrer, 1990: 11-12).

Lehrer'in teorisi önermesel ve inançsal gerekçelendirme ayrımından doğrudan söz etmez. Yine de onun inanç ve kabul etme arasında yaptığı ayrımın bunu görebiliriz. Herhangi bir inanç herhangi bir sebeple gerekçelendirilmiş olabilir. Lehrer'in dikkat

çektığı gibi bazen sadece mutlu olmak için bile inanabiliriz (Lehrer, 1990: 11). İncanın aksine kabul etme koşulu, bilgiyle ilgili olması bakımından tam olarak gerekçelendirmenin gerek koşulu olan, doğruluk talep eden bir inanma olarak kendisini gösterir. Bu ise inançsal bir koşuldur. İkinci koşul ise eldeki delillerin yeterli olduğu bir kabullenmeye işaret eder. Bu koşulda “inançsal gerekçelendirme” ya da “destek ilişkisi” olarak ifade edilen gerekçelendirme durumuna karşılık düşmektedir.

6.1.2. Bonjour ve Epistemik Sorumluluk

Bonjour önermesel bilginin tüm tartışmalara rağmen yaklaşık olarak doğru bir tanımının bulunduğunu ifade eder: Buna göre bir A kişisi p gibi bir önermeyi bilmek için üç koşulu karşılamalıdır:

- (1) A, p'ye emin biçimde inanmalıdır,
- (2) p doğru olmalıdır, ve
- (3) A'nın p'ye olan inancı yeterli biçimde gerekçelendirilmelidir (Bonjour, 1985: 4).

Örneğin “penceremin dışındaki ağaç bir Douglas köknarıdır” önermesini düşünelim. Bu inanç için herhangi bir önkoşul ya da şüphe söz konusu olmaksızın bu önermeyi kabul etmem gerekir. Sonra bu incanın doğru olması gerekir. Son olarak bu önermenin doğru olduğu incanın yeterli biçimde gerekçelendirilmiş olması gerekir. Yani, mantıksal olarak ikna edici sebepler, zemin ya da inancı garanti eden bir şeyler olmalıdır (Bonjour, 1985: 4). Bonjour gerekçelendirmenin rolünün aslında doğrudan temel bir epistemik değerden ziyade enstrümantal bir değeri olduğunu belirtir. Epistemik biçimde gerekçelendirilmemiş inançlarla epistemik biçimde gerekçelendirilmiş inançlar arasındaki fark bakımından bizi motive eden şey, epistemik gerekçelendirmenin bir doğruluk istikametine yöneliyor olmasıdır. Bu bakımdan bir kişinin bilişsel çabaları, doğru olduğunu düşünmek için iyi sebeplere sahip olması; yalnızca ve tamamen bu sebepleri kabul etmesi ve doğruluk amacını hedeflemesi anlamında epistemik biçimde gerekçelendirilmiştir. Bu gibi sebepler söz konusu olmadan bir incanın kabul edilmesi doğruluğun peşinde olmanın ihmali anlamına gelir ve bu anlamda epistemik bakımdan sorumsuzluk olarak ifade edilebilir. Bonjour, epistemik gerekçelendirme kavramının özünün bu anlamda bir sorumluluk olduğunu düşünmektedir (Bonjour, 1985: 8).

Bu noktada dikkat edilirse Bonjour'un yaklaşık bir tanım olarak sunduğu ve aslında klasik bilgi tanımından farklı olmayan bu tanımın yapısındaki vurgular bir kişinin gerçek bir inanca ve yeterince iyi sebeplere sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır. Öznenin inancının tam bir güven ve sebeplerinin yeterliliği bakımından epistemik sorumluluğunun gerekliliğini özellikle belirten Bonjour'a göre bir önermeye tam bir inancın koşulu epistemik bir amaçla doğruluğu talep etmesidir. Böyle bir amacın yokluğunda gerekçelendirmenin sağlanamayacağını düşünür. Gerekçelendirme için doğruluğun peşinde olduğuna emin olan bir epistemik öznenin, sebeplerinin yeterliliği ve inancının bu sebepler sayesinde mümkün olduğunun farkında olması gereklidir.

Bonjour epistemik sorumluluğun, empirik bilginin teorisinin gerekli bir unsuru olduğunu düşünmektedir. Çünkü eğer bir empirik bilgi teorisi kurulacaksa, öncelikle epistemik gerekçelendirmenin bir standardı sunulmalıdır ve daha sonra da bu standardın yeterli biçimde doğru üreten standartlar olduğunun gösterilmesini sağlayacak bir meta-gerekçelendirmenin sunulması gerekmektedir. Yani önerilen standartların epistemik anlamda onaylanması gereklidir. Aksi halde keyfi bir kalkış noktasından hareket edilmiş olunacağını belirten Bonjour, eğer verilmiş standartlarla, bilen kişinin inancı buluşacaksa, kişinin uygun bir meta-gerekçelendirmeye ulaşabilmesi, bu bakımdan sorumlu olması gerektiğini ifade eder (Bonjour, 1985: 9-10). Dolayısıyla yukarıda belirtildiği gibi öznenin inancının sebeplerinin farkında olması onun sorumluluğunda bulunan bir şeydir. Bu açıdan bir ilke söz konusuysa, özne bu ilkeyi bilmeden ya da ilkeyi benimsemediği sürece, öznenin inancı elindeki sebeplerinden kaynaklanmamış olacaktır. Bonjour'un burada sunduğu kriter, kişinin elindeki iyi delillere sahip olması ve bu delillere dayanarak inanması olarak özetlenebilir ve bu da "destek ilişkisi"ne işaret etmektedir.

6.1.3. Delilcilik

Delilcilik (evidentializm) inancaşal gerekçelendirmenin daha net vurgulandığı bir teori olarak karşımıza çıkmaktadır. Delilciliğe göre bir kişinin delilleri yalnızca mental durumlardan oluşur. Mental durumdaki şeylerin dışındakiler delil olarak sayılamaz. Herhangi bir nesne hakkında bir inancımız varsa, bunun sebebi nesnenin kendisi değil, nesne hakkındaki görsel, işitsel vb. deneyimlerimiz ya da hafıza durumlarımız gibi unsurlardan kaynaklıdır (Steup, 2008: 482). Feldman ve Conee delilciliği bir inancın

epistemik gerekçelendirmesinin, inananın bu inanç için delillerinin niteliği tarafından belirlendiğini savunan düşünce olarak tanımlarlar.

Bu düşünceye göre (EJ), bir kişinin p gibi bir önermeye yönelik D gibi bir inançsal tutumu, özne S için ancak ve ancak, eğer S, t gibi belirli bir zamanda sahip olduğu delillere uyarak p'ye yönelik D tutumuna sahipse, epistemik biçimde gerekçelendirilmiştir (Feldman ve Conee, 1985: 15). Feldman ve Conee'ye göre, (EJ) epistemik gerekçelendirmenin temel fikrini tanımlamaktadır. Buna rağmen, bir kişinin kanıtları, bu kanıtların hedefi olan önermeye yönelik tutumuyla uyumlu olsa bile, kişi başka birtakım sebeplerle böyle bir tutum geliştirebilir. Böyle bir durumda kişinin inancı epistemik olarak kusurlu sayılmalıdır (Feldman ve Conee, 1985: 23-24).

Feldman ve Conee bu sorunun "iyi kurulmuş" (well-founded) terimiyle aşılabileceğini iddia ederler. Terimin bu açıdan kullanımı iyi desteklenmiş ve uygun biçimde ulaşılmış bir tutumu karakterize etmek içindir. O halde iyi kurulmuş bir inanç şu şekilde formüle edilir (WF):

Özne S'nin t gibi bir zamanda p önermesine yönelik inançsal tutumu D, ancak ve ancak, (i) p'ye yönelik D tutumu, S için t gibi bir zamanda gerekçelendirilmiştir; ve (ii) S, p'ye yönelik D tutumuna e gibi bir takım deliller temelinde sahiptir. Şöyle ki,

- a) S, t'de delil olarak e'ye sahiptir;
- b) P'ye yönelik sahip olunan D tutumu e'ye uyar;
- c) S tarafından t'de sahip olunmuş é gibi bir delile dayanan ve p'ye yönelik D tutumunun é ile uymadığı başka bir kapsam yoktur (Feldman ve Conee, 1985: 24).

Çözümlemenin gösterdiği gibi bir delilin epistemik bir gerekçelendirmeyi sağlayabilmesinin yolu delil ve öznenin tutumu arasında doğru veya uygun bir ilişkinin kurulmasıdır. Birinci koşul herhangi bir önermenin gerekçelendirilmesinin temel koşulu olan bazı delillere sahip olma gerekliliğini karşılarken ikinci koşul tutumun delillerle uyum içinde olması gerektiğini belirtir. Fakat bu noktaya kadar özne ancak önermesel gerekçelendirme yapabilir. Şöyle ki, bir inancın delillerle uyum içinde olması, öznenin bu delilleri kullanmasını garanti etmez. Başka ilgisiz ya da uyumsuz deliller de tutumun gelişmesini sağlamış olabilir. Dahası eldeki bir başka delil, tutumu veya inancı şüpheli hale getirebilir ve üçüncü koşul böyle bir alternatifi dışarda bırakmayı amaçlamaktadır. O halde, öznenin mental tutumu, yalnızca uygun deliller sayesinde oluşmuşsa ve eldeki herhangi bir delil, öznenin tutumunu şüpheli hale getirmiyorsa gerekçelidir.

6.2. Destek İlişkisinin Kurulmasında İçselciliğin Yeterliliği

Firth'in verdiği Holmes ve Watson örneğini hatırlarsak, Holmes çamurdaki izler ve arabanın tekerleği gibi birtakım delillere sahip olur ve bu delillere dayanarak “cinayeti arabacı işledi” inancını geliştirir (Firth, 1978: 217). Firth, Holmes'un inancının elindeki iyi delillere dayanması sebebiyle garanti edildiğini düşünür. Ancak Watson için aynı şey geçerli değildir. Holmes bahsi geçen delilleri Watson'a gösterir ve bu noktadan itibaren Watson'da aynı delillere sahiptir. Buna rağmen Watson'ın inancı Holmes'ün inancı gibi garanti edilmemiştir çünkü inancı elindeki delillerin bir sonucu değildir. Bu örnekte bir inancın garanti edilmesi bir üst inancı, yani eldeki delillere dayanarak tam bir inanma durumunu kast etmektedir. Bu açıdan inançsal gerekçelendirmenin destek ilişkisi bakımından yeterli olup olmaması öznenin inanmasını epistemik bakımdan etkileyen bir unsurdur.

İçselciliğe göre burada gerekçelendirmeyi belirleyen asıl unsur dışsal değil içseldir. Holmes ve Watson'ın arasındaki farkı belirleyen ya da Watson'ın üst inanç geliştirememesinin temel sebebi yeterli ve yetersiz delillerin inançsal gerekçelendirme üzerindeki belirleyiciliğidir. Watson'ın Holmes'un inanç seviyesine çıkabilmesi için Holmes'ın zihinsel durumuna yükselmesi gerekir. Önermesel gerekçelendirme anlamında Watson'un da gerekçeli bir inanca sahip olmasının önünde bir engel yoktur. Örneğin Holmes'e tam bir güven duyduğu gerekçesiyle “cinayeti arabacı işledi” önermesine gerçekten inanabilir. Yine de Holmes ve Watson'ın buradaki epistemik durumu aynı değildir. Epistemik anlamda belirleyici olan şey zihinsel durumlarındaki farklılıktır. İçselcilik için yetersiz deliller gerekçelendirmeyi sarsacaktır. Bu sebeple içselci vurgular bu iki özne arasındaki farkı açıklamakta zorlanmaz.

Bir kişinin elindeki delillerin yeterli olup olmaması gerekçelendirmeyi etkileyen bir unsurdur. Dışsal unsurlar belirleyici olduğunda yeterli ve yetersiz delil arasındaki farkı doğruluk frekansı belirlemektedir. İçselcilik için ise yetersiz bir delilin olması gerekçelendirmeyi sarsacaktır ve burada sarsıcı olan unsur öznenin neye inandığıyla ilgili bir meseledir. Bunun yanı sıra bir kişinin bir inanca gerçekten inanması için delillerinin yeterli olduğunu düşünmesi yeterlidir. Bu bakımdan ister dışsal kaynaklı ister içsel kaynaklı olsun herhangi bir delille özne inançsal gerekçelendirme yapabilir. Bu açıdan inançsal gerekçelendirme yapan iki öznenin hangisinin epistemik bir özne olduğunu ne

belirlemektedir? İçsel argümanların buradaki kriteri destek ilişkisini vurgular ya da bu ilişki üzerinde yükselir.

Örneğin epistemik sorumluluk argümanı bakımından bir öznenin epistemik durumunu belirleyen temel kriter inancını doğruluk talebiyle gerçekleştiren öznenin elindeki sebepleri epistemik açıdan değerlendirmesiyle ilgilidir. Yukarıda sunduğumuz örnekte Holmes tam bir gerekçelendirme yapabilir çünkü elindeki kanıtlarla sahip olduğu inancı arasındaki ilişkiyi doğru biçimde kurabilir. Bu anlamda çıkarımın sonuçlarının doğru olduğunu bilmesi de Holmes'un epistemik bir üst inanç geliştirmesi için yeterlidir.

Holmes'ün aksine Watson'ın durumu epistemik bakımdan yeterli değildir. Bununla birlikte Watson, Holmes'ün zihinsel seviyesine yükselebilir. Epistemik sorumluluk olarak bilişsel etkinliğini bu seviyeye yükseltmesi epistemik farkın ortadan kalkması için yeterlidir. Bu açıdan epistemik sorumluluk üzerinden Bonjour'un yaptığı *erişilebilirlik* vurgusu da inanca neden olan sebeplerin farkında olan özneyi kast eder (Kornblith, 1988: 316). Bonjour'un gerekli bir koşul olarak düşündüğü inançsal varsayım, birinin sahip olduğu inançlar hakkındaki inançların, yani Bonjour'un deyimiyle meta inançların, en azından çoğunun doğru olması gerektiğini bildirir. Dolayısıyla Bonjour'un sorumluluk ve öznenin erişimi koşulları destek ilişkisi için yeterli görünmektedir.

Bununla birlikte, epistemik sorumluluk fikri pek çok itirazla karşılaşmış bir düşüncedir. Gerekçelendirilmiş inançların epistemik bakımdan sorumluluk gerektirdiği düşüncesine yönelik önde gelen bir itiraz şu şekildedir: Epistemik sorumluluk düşüncesi inançların gönüllü olduğunu varsayar görünmektedir. Fakat çoğu inanç bu şekilde değildir. Algısal inançlar açık biçimde bizim kontrolümüzde olan türde inançların dışındadır. Bir kuşun çırpındığını duyduğum inancını seçmemeyi tercih edemem. Benzer biçim dedüktif argümanlara dayanan mantıksal ya da matematiksel inançlarda gönülsüz gibi görülebilir. Buna karşı bir cevap Lehrer'in inanç ve kabul etme ayrımıdır. Lehrer'in inanç ve kabul etme arasında yaptığı ayrım açısından, gönüllük teorisi, inanç seviyesinde başarısız olabilir fakat kabul etme seviyesinde olmayabilir (Crumley II, 2009: 163).

Lehrer'in kabul etme ayrımını yukarıda incelemiştik. Lehrer kabul etme koşuluyla üst inanç durumlarını kast eder ve bu vurgusuyla bir önermenin elde olması ile o önermeye inanma arasındaki farklılığa dikkat çeker. Her kabullenme bir inanç durumu olabilir ancak her inanç kabul ettiğimiz bir şey değildir. Böyle bir temellendirme

sayesinde Lehrer'in kabul etme koşulu da destek ilişkisi anlamında inançsal gerekçelendirme ve önermesel gerekçelendirme arasındaki bağlantıyı kurabilmektedir.

Bir diğer içselci teori olan mentalizme ve mentalizmin özellikle üstünde durduğumuz versiyonu olan delilcilik teorisine göre gerekçelendirme tamamen mental durumlarla ilgili bir meseledir. Bilgi için doğru kurulmuş bir gerekçelendirme gerek bir koşuldur ve bu koşulun sağlanması için öznenin herhangi bir önermeye eldeki delillere dayanarak inanması gerekir. Bu düşünce üzerinden görülebileceği gibi delilcilik zaten destek ilişkisini doğrudan vurgulayan bir teori olarak karşımıza çıkmaktadır.

Goldman yeterli delillere sahip olmuş fakat bunları sonradan unutmuş bir özneyi tasarladığı örnek üzerinden delilciliğe itiraz eder: Sally, *New York Times*'in bilim bölümünde son yıllarda yayınlanmış bir yazı okur. Yazı brokolinin sağlığa yararları hakkındadır ve Sally brokolinin sağlığa yararlı olduğuna dair gerekçeli bir inanç geliştirir. Zamanla Sally, inancın orijinal kaynağını unutmuştur. Yine de “brokoli sağlığa yararlıdır” inancını korur (ve hiçbir zaman bu inancı doğrulayan ya da sarsan kaynaklarla karşılaşmamıştır). Buna rağmen onun brokoli inancı hala gerekçelidir ve eğer doğru ise bir bilgi durumu olarak nitelendirilir. Goldman tüm geçmiş olayların dışsal olduğunu ve Sally'nin durumunu içselciliğin mentalist versiyonunun açıklayamayacağını; çünkü bugünkü inançlarla ilgili gerekçelerin yalnızca bugünkü mental durumlarla ilgili olabileceğini savunduklarını belirtir (Goldman 1999: 280).

Goldman bu örneğe, Sally'nin brokoli inancını destekleyecek bir takım geçmiş inançların varlığı üzerinden itiraz edilebileceğini belirtir. Feldman ve Conee'de bu duruma yönelik verilebilecek olası içselci cevaplardan bahsetmektedir. Bir cevap olarak, Sally'nin gerekçelendirmesinin inancına hissettiği güven, inancın canlılığı vb. bir bilinçli hafıza niteliği ile mümkün olduğu düşünülebilir. Bunun yanı sıra, bir başka cevap olarak, her delilin bilinçli olmadığı savunulabilir. Sally orijinal delili unutmuş olsa da normal bir yetişkin olarak, sebzelerin sağlığa yararları gibi tartışmaları duymuştur ve bu bakımdan delillerinin bir kısmının geri alınabileceği düşünülebilir. Ayrıca, Sally hala bu inancı taşıdığına göre, onun inancı herhangi bir geçmiş inanç tarafından sarsılmamıştır. Son olarak Feldman ve Conee, kişinin hafızasına yönelik güvenin de gerekçelendirmeyi sağlayabileceğini belirtir (Feldman ve Conee, 2001: 9).

Goldman Sally örneğinin revize edilmiş bir modelini de sunmaktadır. Bu örneğe göre Sally, brokoli hakkında aynı inanca sahiptir ve ilgili kapasitesinin güvenilirliği

hakkında da geçmiş inançlara sahiptir. Fakat bu örnekte Sally'nin inancını elde ettiği makale güvenilir bir kaynak olan *National Inquire*'dir. Goldman'a göre Sally'nin brokoli inancı epistemik anlamda güvenilir bir durum olarak değerlendirilemez. Onun geçmiş inançları yine ilgili ve belirleyicidir fakat Sally'nin inancının epistemik bakımdan gerekçelendirildiğini iddia edemeyiz. Çünkü onun tek bilgi kaynağı *National Inquire*'dir ve bu güvenilir bir kaynaktır. Bu sebeple Sally brokolinin sağlıklı olduğunu bilemez (Goldman 1999: 280-281). Burada Goldman inancın nedensel soyunun inancın gerekçelendirmesi üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. Bu açıdan gerekçelendirme üzerinde belirleyici olan neden, sürecin kaynağının, yani uzak atasının güvenilirliğidir ve bu da dışsal bir faktördür.

Feldman ve Conee ilgili örnekte Sally'nin inancını elde etmesi hakkındaki duruma bir itirazlarının olmadığını ifade ederler. Sally brokolinin sağlıklı olduğunu bilmemektedir. Fakat bu Sally'nin inancının gerekçelendirilmemiş olduğunu göstermez. Burada Sally'nin durumu bir Gettier örneğidir. Eğer bir inanç tesadüfen doğruysa, özne her ne kadar mantıklı bir şekilde inanıyor olsa da bu bir Gettier durumudur (Feldman ve Conee 2001: 9-10). Feldman ve Conee'nin dikkat çektiği nokta, Sally'nin inancının güvenilir bir kaynaktan geldiğini düşünmesidir. Sally kaynağı hakkında yanlışsa da onun kaynağına duyduğu güven gerekçelendirmeyi sağlayan unsurdur. Bu anlamda Sally gerekçelendirilmiş doğru bir inanca sahiptir fakat elbette bilgiye sahip değildir.

Dolayısıyla delilcilik bir öznenin inancının iyi kurulmasının içsel bir faktör olduğunu savunmaya devam etmektedir. Bu düşünce bakımından teorisinin tam olarak klasik destek ilişkisini dile getirdiğini söylemek mümkündür. Feldman ve Conee'nin özellikle dikkat çektikleri bir nokta, yukarıda Feldman ve Conee'nin verdiği beşinci örnek üzerinden değerlendirilebilir. Bu örnekte iki özne de aslında bilgisayara bağlı bir beyindir ve doğru olmayan inançlara sahiptirler. Fakat buna rağmen iki özne arasında gerekçelendirme bakımından bir fark vardır. Bir özne elindeki inanca inanmak için herhangi bir sebebe sahip olmadığı için inancını gerekçelendiremez. Bununla birlikte diğer özne elindeki sebeplerle gerekçeli bir inanca sahip olabilmektedir (Feldman ve Conee, 2001: 4-5).

Burada Feldman ve Conee'nin dikkat çekmek istediği nokta, dışsal bir teorisinin gerçekte olmayan bir kurgusal durumdaki iki epistemik özne arasındaki farkı açıklayamamasıdır. Benzer biçimde, bilgisayara bağlı bir beyin örneğindeki gibi ya da bir

inancı sarsacak herhangi bir olgusal durum karşısında dışsalcılık, alternatif bir olgusal durumun olmaması koşulu üzerinden destek ilişkisini kurmaya çalışmaktadır. Ancak alternatif bir durum yalnızca olgusallıkta değil, tamamen zihinsel süreçler bakımından da mümkündür ve dışsalcılar bu açıdan öznenin inanç şartını sağlamakta güçlük çekmektedir. Ancak içselci teoriler ve özellikle de delilcilik versiyonu, destek ilişkisini sağlama noktasında yeterli görünmektedir.

SONUÇ

Destek ilişkisi bir önerme ve bu önerme üzerine öznenin sahip olduğu inancın karakterini analiz eder. Bir özne herhangi bir inancını gerekçelendirmek için pek çok sebep, delil ya da bir tür zemine sahip olabilir. Bu bakımdan inançlar ve bu inançların kaynağı olarak gösterilebilecek pek çok malzemeye sahibizdir. Buna rağmen her malzeme bilincimizde bir kullanım alanı bulamayabilir. Eldeki bu tür verilerin hangi inançla ilişki kuracağını öznenin eylemi bakımından garantisi yoktur. Dolayısıyla bir önermeyi veya bir yargıyı destekleyecek çok güçlü verilerimiz veya kanıtlarımız olabilir. Yine de bu verileri ya da kanıtları, onların destekleyebileceği inançlar için kullanmayabiliriz.

Bununla beraber, pek çok inancımız vardır ve bazen sebeplerimizle inancımız arasında bir ilişki yoktur. Dahası, bazen sebepsiz yere inanabiliriz. Bu anlamda birtakım gerekçelerden dolayı inanıyor olmamız, gerekçelerin inancımızla doğru bir epistemik ilişki kurduğunu göstermez. Öyle ki, elimizde epistemik bir ilişki kuracak veriler ya da sebepler olsa bile bu mümkün olmayabilir. Psikolojik anlamda gerekçelendirilmiş bu tür inançların epistemik yönden kuşku bir konumu olsa da gerçekten inandığımız durumlara bir örnek teşkil ederler. Bu tür inançları epistemolojinin konu edinme sebebi de bundan dolayıdır. Çünkü epistemolojinin konusu olan bilginin tanımı sorununda, bilgi için gerek şartlardan birisi inanç koşuludur. Buradaki inanç koşulu, öznenin gerçekten bir önermeye inanmasını kast etmektedir. Fakat belirttiğimiz gibi her inanç epistemik bir amaç taşımamaktadır.

Destek ilişkisini ve ilişkinin epistemolojideki önemini anlamak için, bir inancı destekleyecek sebeplerin olması ile inananın psikolojik durumunun önemine dikkat etmek gerekir. Bir inancın sebepleri epistemik olduğunda bir önerme gerekçelendirilebilir bir inançtır. Bir inanç ise epistemik sebeplere dayanmadığı sürece bilgi talep eden bir inanç olarak değerlendirilemez. Bu sebeple konuyu tartışan taraflar, sebepler ve inanç arasında doğru ya da uygun bir ilişkinin olmasının gerekliliği üzerinde durmuşlardır.

Bir özne ne kadar güçlü delillere sahip olursa olsun, bu onun epistemolojik bağlantıyı kuracağını garanti etmez. Ancak delillerin varlığı gerekçelendirmenin potansiyel durumunu göstermektedir. Dolayısıyla öznenin psikolojik eylemi düşünülmediğinde, bir önerme ve önermeyi destekleyen delillerin varlığı mantıksal

anlamda epistemik gerekçelendirme için yeterlidir. Bu sebeple bir kişinin inanç için birtakım sebeplere sahip olması önermesel gerekçelendirme olarak ifade edilir.

Diğer yandan, öznenin psikolojik eyleminin tek başına gerekçelendirme için yeterli olduğu ortadadır. Burada söz konusu edilen, bir inancın mantıksal içeriğinin bir kenara bırakılması sonucu, yani delillerin varlığına ya da mahiyetine bakılmaksızın, öznenin eyleminin ne yönde geliştiğiyle ilgili bir değerlendirmedir. Fakat bu epistemik bir tavrı garanti etmez. Bu sebeple epistemolojiyle ilgilenenler, öznenin epistemik bir tavır geliştirebilmesi için, elindeki delillerin bilinçli bir psikolojik eylemle birleşmesinin gerekli olduğunu düşünmüşlerdir. Bu düşünce ve söz konusu ilişkinin doğası hakkında geliştirilen fikirler, gerekçelendirmenin temellendirilmesi konusunda birbirine karşıt görüşlerin arasındaki tartışmanın bir diğer boyutunu oluşturmaktadır.

İçselcilik ve dışsalcılık olarak ifade edilen çekişmenin bu çalışma için önemi, üzerinde durduğumuz, bir inancın sebepleri ile öznenin epistemik tavrı ya da konumuyla ilgili kurulması gereken bağlantının doğasının tespitinde doğrudan bir rolünün olmasıdır. Bundan dolayı teorilerin farklılaştığı noktaları tespit ederek, sunulan argümanlar sergilenmiş ve bunlara yönelik itirazlar açıklanmıştır. Bu şekilde, temel önemdeki vurguları göstererek, destek ilişkisini kurma yönünde geliştirilen teorilerin gerekçeleri üzerinde durulmuştur. Çok kısa bir ifadeyle, içselcilik gerekçelendirmenin yalnızca öznenin bilişsel süreciyle açıklanabileceğini savunurken; dışsalcılık ise gerekçelendirmenin öznenin bilişsel sürecine dışsal etkilerin bir sonucu olduğunu savunur. Dolayısıyla içselcilik için destek ilişkisi öznenin bilişsel tavrı sayesinde mümkündür. Dışsalcılara göreyse dışsal kaynaklı bir sürecin ya da nedensel zincirin sonucunda özne, inancı oluşturan sebeplerden dolayı inanca sahip olmuştur.

Dışsalcılığın en temel savunularından birisi öznenin doğrudan bir epistemik eylemini gerekli görmemesidir. Gerekçelendirme kavramından deontolojik vurguyu çıkarmak isteyen dışsalcı teorilerin amacı gerekçelendirmeyi kuran öznenin bunu belirli bir sorumluluk çerçevesinden ziyade, sürecin sonucunda kendiliğinden oluşan bir inanç bağlamında açıklamak istemesidir. Dışsalcı teorilerde önermesel ve inançsal gerekçelendirme ayrımını gösterirken, dışsalcıların gerekçelendirme kavramını psikolojik inancın zaten geliştirildiği bir anlamda kullanma eğiliminde olduklarını belirttik. Bunun sonucunda, dışsalcı teoriler ve özellikle üzerinde durduğumuz güvenilirirciliğin iddialarının bir güçlkle karşılaştığı noktayı da açıklamaya çalıştık.

Bu sıkıntı, bir öznenin herhangi bir sorumlu eyleminin olmadığı bir gerekçelendirme teorisinde, eldeki inancın ne kadar güvenilir bir sürecin sonucu olduğu fark etmeksizin, öznenin inancını gerekçelendirmesini engelleyecek bir başka inanca sahip olmasının mümkün olduğu ya da inanmamayı tercih edebileceği ihtimalinin saf dışı edilememesiyle ilgilidir. Çünkü bir öznenin inancını gerekçelendirmesi için hem iyi sebeplere veya bir nedensel zemine sahip olması, hem de aktüel anlamda inanıyor olması gereklidir. Ayrıca, öznenin tam anlamıyla inanıyor olmasının, inandığı önermeyi gerekçelendiren sebepler ya da zeminle bir bağlantısının olması epistemik gerekçelendirmenin bir koşuludur. Dışsalcılık için sorun, öznenin epistemik anlamda sorumlu olmaması durumunda, neden gerçekten inanıyor olduğunu açıklamada çektiği güçluktur. Eğer dışsalcıların savunduğu gibi, nedensel sürecin sonucu oluşan bir inancın otomatik anlamda aktüel inanmayı da beraberinde getireceğini kabul etsek bile, olası bir şüpheli inanmanın gerekçelendirmeyi sarsma ihtimaliyle karşı karşıya geliriz. Şöyle ki, özne bilgisayara bağlı bir beyin olduğuna, rüya ya da hayal gördüğüne inandığı anda, eldeki inancın ne kadar güvenilir bir süreçten kaynaklandığı önemli olmaksızın, eldeki inanç sarsılacak ve dolayısıyla özne gerekçelendirmeye sahip olamayacaktır.

İşselcilik için bu tür bir güçlükten söz edemeyiz. Çünkü işselcilik öznenin inancının, bilişsel bir aktivitenin bilinçli bir sonucu olduğunu zaten vurgulamaktadır. Bundan dolayı işselci teorileri sergilerken, teorilerin temel argümanlarının zaten destek ilişkisinden doğrudan faydalanan argümanlar olduğunu göstermeye çalıştık. Böylece işselcilerin, kendi aralarındaki ayrı eğilimlerin iddiaları birbirlerinden farklı düşünceler ya da temellendirmeler ileri sürüyor olsa bile, inançsal gerekçelendirmenin gerekli koşulu olarak görülen, bir öznenin inancını elindeki sebeplere dayandırması koşulunun sağlanmasına yönelik teoriler olarak okunabileceğini belirttik.

Sonuç olarak, çağdaş epistemolojinin temel konularından birisi olan gerekçelendirmenin doğası hakkındaki problemin unsurlarından birisinin gerekçelendirme kavramının iki türünün nasıl kullanıldığıyla ilgili olduğunu göstermeye çalıştık. Bu kullanım bakımından önermesel ve inançsal gerekçelendirme ayrımı ve bu iki tür arasındaki bağlantıyla ilgili bir argüman olan destek ilişkisi, özellikle işselciliğin faydalandığı bir ayrım olarak durmaktadır. Çünkü öznenin epistemik bir inanç geliştirmesi gerektiği noktasında dışsalcılık için bir sorun bulunmaktadır ve bu sorun öznenin inanmamayı tercih edebilmesinin önünde bir engel bulunmamasıdır. İşselcilik için ise öznenin tam olarak sebeplerinden dolayı inanması gerekli bir koşuldur. Bu

inanma sorumlu veya bilinçli bir tercih olabilir. Ya da epistemik sorumluluğu gerekli görmeyen bazı içselci düşüncelerin ifade ettiği gibi yalnızca sebepler ve inanç arasındaki iyi veya doğru ilişkiyi dile getirebilir. Burada belirleyici olan unsur, öznenin elindeki deliller ile epistemik bir inanç geliştirebilmesinin yolunun özneye içsel olan unsurlar sayesinde mümkün olduğunun savunulmasıdır. Dışsalıcılar için bu ilişki belki reddedilebilir ya da gerekçelendirme türleri arasındaki ayrımın analizi konusunda yeni teoriler ileri sürülebilir. Böyle bir girişim anlamında son yıllarda devam eden bir tartışma söz konusudur. Ancak bir şekilde gerekçelendirme türlerinin kullanımını bu içerikle devam ettiği sürece, içselciliğin destek aldığı ve içselci teoriler için motivasyon sağlayan bir kullanım olarak görülebilmektedir.

KAYNAKLAR

- Audi, Robert, (2011). *Epistemology, A Contemporary Introduction to the Theory of Knowledge*, Routledge, New York.
- Bach, Kent, (1985). "A Rationale for Reliabilism", *The Monist*, Vol. 68, Oxford University Press, s. 246-263.
- Bergmann, Michael, (2006). *Justification Without Awareness*, Oxford University Press, New York.
- Bonjour, Laurence & Sosa, Ernest, (2003). *Epistemic Justification*, Blackwell Publishing, Malden.
- Bonjour, Laurence (1985). *The Structure of Empirical Knowledge*, Harvard University Press, Cambridge.
- Bonjour, Laurence, (2009). *Epistemology*, Rowman and Littlefield Publishers, Plymouth.
- Carter, Adam, J.; Kallestrup, Jesper; Palermos, Orestis, S.; Pritchard, Duncan, (2014). "Varieties of Externalism", *Philosophical Issues*, Vol. 24, Wiley Periodicals Inc., s. 63-109.
- Chisholm, Roderick, M., (1988). "The Indispensability of Internal Justification", *Synthese*, Vol. 74, Kluwer Academic Publishers, s. 285-296.
- Chisholm, Roderick, M., (1989). *Theory of Knowledge*, Prentice Hall, New Jersey.
- Cohen, Stewart, (1984). "Justification and Truth", *Philosophical Studies*, Vol. 46, D. Reidel Publishing Company, s. 279-295.
- Crumley II, Jack, S., (2009). *An Introduction to Epistemology*, Broadview Press, Plymouth.
- Dretske, Fred, (1971). "Conclusive Reasons", *Australasian Journal of Philosophy*, Vol. 49, Routledge, s. 1-22.
- Engel, Mylan, (2010). "Epistemic Luck", *A Companion to Epistemology*, Edited by Dancy, J., Sosa, E., Steup, M., Wiley-Blackwell, Oxford, s.336-340.
- Feldman, Richard & Conee, Eerl, (1985). "Evidentialism", *Philosophical Studies*, Vol. 48, Springer, s. 15-34.
- Feldman, Richard & Conee, Eerl, (2001). "Internalism Defended", *American Philosophical Quarterly*, Vol. 38, University of Illinois Press, s. 1-18.
- Feldman, Richard, (2014). "Justification is Internal", *Contemporary Debates in Epistemology*, Edited by Steup, M., Turri, J., & Sosa, E., Wiley-Blackwell, Malden, s. 337-350.
- Firth, Roderick, (1978). "Are Epistemic Concepts Reducible to Ethical Concepts?", *Values and Morals*, Edited by Goldman, A. I., and Kim, J., D. Reidel Publishing Company, Dordrecht, s. 215-230.

- Gettier, Edmund (1963). "Is Justified True Belief Knowledge?", *Analysis*, Vol. 23, No. 6, Oxford University Press, s.121-123.
- Goldman, Alvin, I., (1967). "A Causal Theory of Knowing", *The Journal of Philosophy*, Vol. 64, No. 12, Journal of Philosophy Inc., s.357-372.
- Goldman, Alvin, I., (1976). "Discrimination and Perceptual Knowledge", *The Journal of Philosophy*, Vol. 73, No. 20, Journal of Philosophy Inc., s.771-791.
- Goldman, Alvin, I., (1979). "What Is Justified Belief?", *Justification and Knowledge*, Edited by Pappas, G. S., D.Reidel Publishing Company, s.1-23.
- Goldman, Alvin, I., (1986). *Epistemology and Cognition*, Harvard University Press, London.
- Goldman, Alvin, I., (1999). "Internalism Exposed", *The Journal of Philosophy*, Vol. 96, No. 6, Journal of Philosophy Inc., s.271-293.
- Greco, John, (2014). "Justification Is Not Internal", *Contemporary Debates in Epistemology*, Edited by Steup, M., Turri, J., ve Sosa, E., Wiley-Blackwell, Malden, s. 325-337.
- Gutting, Gary, (2009). *What Philosophers Know*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Korcz, Keith, A., (1997). "Recent Work on the Basing Relation", *American Philosophical Quarterly*, Vol. 34, No. 2, University of Illinois Press on behalf of the North American Philosophical Publications, s. 171-191.
- Kornblith, Hilary, (1988). "How Internal Can You Get?", *Synthese*, Vol. 74, Kluwer Academic Publishers, s. 313-327.
- Lehrer, Keith & Paxson, Thomas, Jr., (1969). "Knowledge: Undefeated Justified True Belief", *The Journal of Philosophy*, Vol. 66, No. 8, Journal of Philosophy Inc., s. 225-237.
- Lehrer, Keith, (1965). "Knowledge, Truth and Evidence", *Analysis*, Vol. 25, No. 5, Oxford University Press, s. 168-175.
- Lehrer, Keith, (1990). *Theory of Knowledge*, West Wiew Press, Colorado.
- Lemos, Noah, (2007). *An Introduction to The Theory of Knowledge*, Cambridge University Press, New York.
- Lyons Jack, L., (2016). "Goldman on Evidence and Reliability", *Goldman and His Critics*, Edited by Mclaughlin, B., P. and Hilary Kornblith, H., WILEY Blackwell, Malden, 149-177.
- Öztürk, Fatih, (2008). "Gettier Problemi, Dışsalıcı Çözümler ve Yanılmazcılık", *Felsefe Tartışmaları*, Sayı 42, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, s. 85-111.
- Platon, (1979). *The Republic*, Translated and Edited by Raymond Larson, Harlan Davidson Inc., Illinois
- Platon, (1984). *The Being of the Beautiful; Plato's Theaetetus, Sophist, and Statement*, Translated and with Commentary by Seth Benardete, The University of Chicago Press, Chicago.

- Platon, (2005). *Meno and Other Dialogues*, Translated with an Introduction and Notes by Robin Waterfield, Oxford University Press, New York
- Pollock, John, L. & Cruz, Joseph (1999). *Contemporary Theories of Knowledge*, Rowman and Littlefield Publishers.
- Pritchard, Duncan, (2006). *What Is This Thing Called Knowledge?*, Routledge, Oxon.
- Pritchard, Duncan, (2014). “Knowledge Cannot Be Lucky”, *Contemporary Debates in Epistemology*, Edited by Steup, M., Turri, J., ve Sosa, E., Wiley-Blackwell, Malden, s. 152-164.
- Pritchard, Duncan, (2016). *Epistemology*, Palgrave Macmillan, New York.
- Russell, Bertrand, (2000). *Felsefe Sorunları*, Çev: Vehbi Hacıkadıroğlu, Kabalıcı Yayınevi.
- Schroeder, Mark, (2015). “Knowledge Is Belief for Sufficient (objective and subjective) Reason”, *Oxford Studies in Epistemology*, Edited by Gendler, T. S., and Hawthorne, J., Volume 5, Oxford University Press, Oxford, s. 226-252.
- Silva, Paul Jr., (2015). “On Doxastic Justification and Properly Basing One’s Beliefs”, *Erkenntnis*, Vol. 80, Springer, s. 945-955.
- Steup, Matthias, (2008). “Epistemology in the Twentieth Century”, *The Routledge Companion to Twentieth Century Philosophy*, Edited by Moran, D., Routledge, New York, s. 469-521.
- Turri, John, (2010). “On the Relationship between Propositional and Doxastic Justification”, *Philosophy and Phenomenological Research*, Vol. LXXX, No. 2, Philosophy and Phenomenological Research LLC, s. 312-326.
- Vahid, Hamid, (2016). “A Dispositional Analysis of Propositional and Doxastic Justification”, *Philosophical Studies*, Vol. 173, No. 11, Springer, s. 3133-3152.
- White, Nicolas, (2010). “Plato”, *A Companion to Epistemology*, Edited by Dancy, J., Sosa, E., Steup, M., Wiley-Blackwell, Oxford, s. 593-597.

ÖZGEÇMİŞ**KİMLİK BİLGİLERİ**

ADI: NUSRET ERDİ
SOYADI: ELMACI
DOĞUM YERİ: NİĞDE
DOĞUM TARİHİ: 12.10.1988
E-POSTA: nusreterdi71@gmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

LİSE: NİĞDE CUMHURİYET LİSESİ
LİSANS: MERSİN ÜNİVERSİTESİ
YABANCI DİL: İNGİLİZCE